

TC
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

SİYASET VE ŞENLİK
1836 SÛR-I HÛMÂYUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET IŞIK

120121003

DANIŞMAN

YRD.DOÇ. DR. NURDAN ŞAFAK

İSTANBUL 2014

TC

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİYASET VE ŞENLİK

1836 SÛR-I HÜMÂYUNU

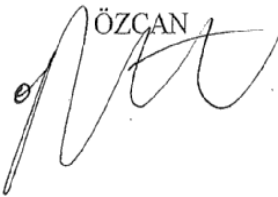
MEHMET IŞIK

120121003

DÜZELTİLMİŞ TEZ

Bu tez 02.09.2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Abdülkadir

ÖZCAN

Prof.Dr.Gülden

SARIYILDIZ

Yrd.Doç.Dr.Nurdan

ŞAFAK

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet İSİK

02.09.2014

DÜZELTME METNİ

1. Tezin kapağı yeniden hazırlanmıştır.
2. Özet, önsöz, kısaltmalar, içindekiler bölümleri yeniden düzenlenmiştir.
3. Tezin “Osmanlı Kaynaklarında 1836 Sûr-ı Hümayunu” olan başlığı Siyaset Ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayunu” olarak değiştirilmiş ve düzenlenmiştir.
4. Tezin bütünündeki yazım ve dilbilgisi hataları giderilerek yeniden düzenlenmiştir.
5. Bölüm başlıkları yeniden düzenlenmiştir.
6. Bibliyografya bölümü “Kaynaklar, Araştırma ve İnceleme Eserler” şeklinde düzenlenmiştir.
7. Tablolar ve şekiller, ekler bölümünde bulunan resimler düzenlenmiştir.
8. Dipnotlarda ve kaynaklar bölümünde yeni eklemeler yapılarak düzenlenmiştir.

SİYASET ve ŞENLİK
1836 SÛR-I HÜMÂYUNU

Mehmet IŞIK

ÖZ

“Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı hümâyunu” adlı bu çalışmada Sultan II. Mahmud’un kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa’nın evlilikleri ile Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz efendilerin sünnet düğünleri için tertiplenen 1836 Sûr-ı hümâyunu ele alınmıştır. Osmanlı Devleti’nin siyasi, askeri ve ekonomik buhranlarla uğraştığı bir dönemde Sultan II. Mahmud’un çocukları için büyük bir Sûr-ı hümâyun tertip etmesinin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Şenliklerin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayata tesiri, 1836 Sûr-ı hümâyunu örneği üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sultan II. Mahmud sûr-ı hümâyundan hemen önce yaşanan Rus savaşı, Yunanistan’ın bağımsızlığı ve Mısır Meselesi gibi devletin zafiyetini gösteren ve halkın moralini bozan gelişmelerin menfi sonuçlarını, 1836 Sûr-ı hümâyununu tertip edip şenlikler düzenleyerek, bertaraf etmeye çalışmış ve kısa süreli de olsa bir barış ortamının oluşmasını sağlayabilmiştir. Osmanlı Devleti’nin başkentinde yapılan bu şenlikler sırasında yapılan harcamalar esnafın geçici bir süre için mali sıkıntılardan kurtulmasını ve rahatlamasını sağlamıştır.

Çalışmada sûr-ı hümâyun uygulamalarına örnekler verildikten sonra 1836 Sûr-ı hümâyunu ele alınmıştır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Mihrimah Sultan’ın evlenmesi, Şehzade Abdülmecid ve Abdülaziz Efendilerin sünnet düğünleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise 1836 Sûr-ı hümâyunun siyasi ve ekonomik hayata tesirleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise 1836 Sûr-ı hümâyunun toplumsal ve kültürel hayata tesirlerine değinilmiştir. Arşiv vesikaları, dönemin kronikleri, hatıratlar, *Takvim-i Vekayi* ve Sûr-ı hümâyunu anlatan *Surnâme-i Lebîb*, *Surnâme-i Hızır* ve *Anonim Surnâme* ışığında, evlenme ve sünnet düğünlerinin aşamaları, yapılan şenlikler ve şenliklerin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayata tesiri ele alınmış ve incelenmiştir.

ABSTRACT
Politics and the Feasts of Dynasty
1836 Sûr-ı Hümâyunu

In this work named Politics and the Feasts of Dynasty ;the marriage of the daughter of Sultan Mahmud the second ;Mihrimah Sultan and heir of Abdulaziz and heir of Abdulmecid ‘s circumsion feast have been discussed.This work mainly states causes and effects of the feasts organised by Mahmud the second even though The Ottoman Empire faced with economic and political turmoils in his time.The effects of the feasts on political economic cultural life have been argued by taking Sur-ı humayun(the feast of dynasty).

By having held in these feasts Sultan Mahmud the second tried to compensate for Russian wars Independece of Greece and the problem of Egypt indicating weakness of the goverment and the issues which led to discouragement of public.Those feast let him set the peace for a while.The expenditure on these feast which were organized in the capital city of Ottoman Empire provide craftsmen various oppurtunities and help them ease their economic problems.

In this work ;After giving some examples related to the practices of Sur-ı humayun (the feast of Dynasty); The feast of Dynasty has been taken.This work consists of three parts;At the first part ,the marriage of Mihrimah Sultan and heir of Abdulaziz and Abdulmecid’s circumsion feast the second one ;the effect of the feast of dynasty on economic , political life as on the third part. The effect of Sur-ı Humayun (the feast) on social and cultural life have been examined in details .

Archival files have been embraced with the light of the book *Surnâme-i Lebîb Surnâme –i Hızır* and *Anonim Surnâme*.

ÖNSÖZ

Sûr-ı hümâyunlar, Osmanlı sarayının en önemli şenliklerinden birisini oluşturmuştur. Padişah kızlarının evlenmeleri veya şehzadelerin sünnet düğünlerinin yapılması anlamına gelen Sûr-ı hümâyunların, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayata katkıları olmuştur.

Sultan II. Mahmud'un isteğiyle kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-ı Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa'nın evlenmesini ve oğulları Abdülmecid ve Abdülaziz efendilerin sünnet merasimlerini kapsayan 1836 Sûr-ı hümâyunu ihtişam içerisinde yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve mali yönden sıkıntılı bir döneminde, II. Mahmud'un çocuklarının mutlu olmaları için ihtişamlı bir şenlik tertiplemeyeceğini aksine şenliğin siyasi ve mali hedeflerinin olacağını düşünerek araştırmamıza başladık. Yaptığımız araştırmalar sûr-ı hümâyunun siyasi ve ekonomik yönüyle birlikte toplumsal ve kültürel sonuçlarının olduğunu ortaya koydu. Netice itibariyle 1836 Sûr-ı hümâyunun sadece bir düğün olmadığını, aksine 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatını etkileyen önemli bir olay olduğunu gördük.

1836 Sûr-ı Hümâyunu'yla ilgili bilgilere ulaşmak için ilk olarak arşiv taraması yaptık. Yaptığımız tarama neticesinde yüzü aşkın hat-ı hümayuna önemli sayıda tezkire ve deftere ulaştık. Akabinde 1836 Sûr-ı Hümâyunu ile ilgili araştırmamızı kroniklerinde ve *Takvim-i Vekayi*'de devam ettirdik. Ulaştığımız bilgiler ile 1836 Sûr-ı hümâyununu anlatan *Surnâme-i Lebib*, *Surnâme-i Hızır* ve *Anonim Surnâme*'nin verdiği bilgileri karşılaştırarak bu çalışmayı inşa etmeye çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde ulaştığımız kaynakların ışığında Mihrimah Sultan'ın evliliği ve şehzadelerin sünnet düğünlerinin icrasını ele aldık. Arşiv vesikaları temel alınarak başladığımız çalışmamızı surnâmelerden, kroniklerden, hatıratlardan ve *Takvim-i Vekayi*'den edindiğimiz bilgilerle destekledik. İkinci bölümde ise 1836 Sûr-ı Hümâyunu'nun Osmanlı siyasi ve ekonomik hayatına

tesirlerini ortaya koymaya çalıştık. Siyaset-şenlik, şenlik-ekonomi ilişkileri ele alınarak sur-ı hümayunun yapıldığı dönemin siyasi ve ekonomik yönüne ışık tutmaya çalıştık.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise sur-ı hümayunların toplumsal ve kültürel hayata etkilerini inceledik. 1836 Sûr-ı Hümâyunu'nun milliyetçilik akımlarının toplumsal ayrışmaya yönelik etkilerinin artmaya başladığı bu dönemde yapılması toplumsal birlikteliğin korunması açısından fayda sağlamıştır denilebilir. Düğüne davet edilecek kişilerin din, mezhep ve milliyet ayrımına tabi tutulmaması, düğüne katılanlara ihsanlarda bulunulması ve herkesin şenlikte birlikte eğlenmeleri toplumsal birlik ve bütünlüğe katkı sağladığı söylenebilir. Şenlikler ve eğlenceler sırasında sergilenen canbaz gösterileri, orta oyunları, giyilen kıyafetler, verilen ziyafetler ve hediyeleşmeler asırlardır devam eden Osmanlı kültürünün numuneleri olarak sergilenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise 1836 Sûr-ı Hümâyunu'nun değerlendirilmesi yapıldıktan sonra Osmanlı Devleti'nin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatına etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanması aşamasında danışmanlığımı yürüten, tezin yazımı, tashihi ve değerlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Nurdan ŞAFAK'a, tezin incelenmesi ve tenkiti konusunda değerli görüşleriyle katkılarını esirgemeyen ve tez jürisinde bulunan kıymetli hocalarım Sayın Prof. Dr. Abdulkadir ÖZCAN, Sayın Prof. Dr. Gülden SARIYILDIZ'a, teşekkür ederim. Çalışmanın kaynak temini ve araştırma metodu konusunda kıymetli fikirleriyle beni yönlendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR'a, arkadaşım Tarkan SUÇIKAR'a, Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli eşim Nimet IŞIK'a teşekkür ederim.

Mehmet IŞIK

İstanbul- 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER TABLOSU	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
A. SURNÂMELELER.....	6
B. KAYNAKLAR.....	10
1. BÖLÜM	16
A. MİHRİMAH SULTAN İLE BAHR-I SEFİD MUHAFAZİ FERİK MEHMED SAİD PAŞA'NIN DÜĞÜNÜ.....	16
A.1. DAMAT SEÇİMİ.....	16
A.2. DÜĞÜN HAZIRLIKLARI, NİKÂH MERASİMİ VE NİŞAN ALAYI.....	18
A.3. DAVETLİLER.....	29
A.4. DÜĞÜNÜN İCRASI VE YAPILAN ŞENLİKLER.....	39
B. ŞEHZADE ABDÜLMECİD VE ŞEHZADE ABDÜLAZİZ'İN SÜNNET DÜĞÜNLERİ.....	50
B.1. ŞEHZADELERİN SÜNNETLERİ	50
B.2. DAVETLİLER VE SÛR-I HİTAN İÇİN YAPILAN ŞENLİKLER	54
2. BÖLÜM	60
A. SÛR-I HÜMÂYUNUN OSMANLI SİYASİ HAYATINDAKİ TESİRLERİ	
60	
A.1. SİYASET-ŞENLİK İLİŞKİSİ BAKIMINDAN 1836 SÛR-I HÜMÂYUNU....	68
B. SÛR-I HÜMÂYUNLARIN OSMANLI EKONOMİK HAYATINA ETKİLERİ	
.....	82
B.1. EKONOMİK AÇIDAN 1836 SUR-I HÜMÂYUNU.....	84

3. BÖLÜM	98
A. SÛR-I HÜMÂYUNLARIN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ	98
A.1. TOPLUMSAL BİRLİKTELİĞE ETKİLERİ	98
A.2. KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ	100
B. 1836 SÛR-I HÜMÂYUNU'NUN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ	105
B.1. TOPLUMSAL BARIŞA KATKILARI	105
B.2. 1836 ŞENLİĞİNDE YER ALAN KÜLTÜREL ÖĞELER	106
SONUÇ	111
BİBLİYOGRAFYA	117
EKLER	127

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1: SURNÂMESİ BULUNAN SUR-I HÜMAYUNLAR VE MÜELLİFLERİ	7
TABLO 2: MİHRİMAH SULTAN'IN DÜĞÜNÜN'DE OBA SAHİBİ DEVLET ADAMLARI VE YARDIMCILARI	25
TABLO 3: DÜĞÜNE KATILAN YABANCI DEVLET TEMSİLCİLERİ	37
TABLO 4: SUR-I HİTAN SIRASINDA SÜNNETİN YAPILDIĞI GÜNLER VE SÜNNET OLAN ÇOCUKLARIN SAYILARI	55
TABLO 5: SÛR-I HÜMÂYUN MÜNASEBETİYLE İSTANBUL'A GELEN BAZI ULEMA VE ŞEYHLERE ATİYE OLARAK VERİLECEK MEBLAĞIN MİKTARI VE ATİYE ALACAKLARIN İSİMLERİ	87
TABLO 6. SÜNNET DÜĞÜNÜ SIRASINDA OBALARDA MİSAFİR EDİLEN ESNAF KETHÜDALARI	93

ŞEKİLLER TABLOSU

ŞEKİL 1: İCRASI MUSAMMEM OLAN SUR-I HÜMAYUNDA TAŞRADA BULUNAN VÜZERADAN DAVET EDİLECEK VE EDİLMEYECEKLERE DAİR HATT-I HÜMAYUN.	127
ŞEKİL 2: SÛR-I HÜMÂYUN VE CEMİYET-İ HİTAN MÜNASEBETİYLE YABANCI DEVLETLERİN HÜKÜMDARLARINA YAZILACAK NAME-İ HÜMAYUN MÜSVEDDESİNİN TAKDİM KILINDIĞINA DAİR HATT-I HÜMAYUN.	128
ŞEKİL 3: SUR-I HİTAN-I NİŞAN-I HÜMAYUN MASRAFLAR DEFTERİ	129
ŞEKİL 4: SUR-I HÜMAYUNLARDA ESNAF ALAYI ÖRNEĞİ.....	130
ŞEKİL 5: SUR-I HÜMAYUNLARDA YAPILAN ŞENLİK ÖRNEĞİ.....	131
ŞEKİL 6: SUR-I HÜMAYUNLARDA DAVETLİLERE VERİLEN ZİYAFET ÖRNEĞİ.....	132

KISALTMALAR

A.d.	Sadaret Defeteri
A.g.e	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
b.no:	Beyit numarası
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
C.AS.	Cevdet Askeriye
C.BH.	Cevdet Bahriye
C.SM.	Cevdet Saray
ev.	Çeviren
D.BŞM. SRH.d	Başmuhasebe Sûr-1 Hümâyun Defteri
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
HAT.	Hatt-ı Hümâyun
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
M.	Milâdi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
nr.	Numara
s.	Sayfa

S.	Sayı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vr.	Varak
vb.	ve benzeri
Za.	Zilkade
Z.	Zilhicce

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve ekonomik hayatı kültürel alandaki gelişimi ile gündelik yaşamı yerli ve yabancı araştırmacıların merak konusu olmuştur. Altı asır devam eden siyasi olaylar, savaşlar, antlaşmalar, ekonomik gelişmeler, iç karışıklıklar, toprak kayıpları gündemden hiç düşmemiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde değişen dünyanın her alandaki yansımaları Osmanlı Devleti'nde görülmüş ve bundan dolayı diğer dönemlerden farklılık göstermiştir. Siyasi, askeri ve ekonomik alanda yaşanan hızlı değişim siyasetin, askeriye ve ekonomiye, ekonominin ise hemen her alana etkisinin olduğu bir yüzyıl olmuştur. Bu hızlı değişim teknolojik gelişimin sürati ve kültürel etkileşimin artması nedeniyle diğer dönemlere oranla birkaç kat daha fazla olmuş, çağın içinde bulunduğu duruma göre şekil almıştır.

Osmanlı Devleti her alanda değişimlerin yaşandığı bir dönemde, temsil ettiği kültürün öğelerini yaşatmaya çalışmıştır. Hemen her padişah döneminde gelenek olarak sürdürülen törenler, eğlenceler, şenlikler tertiplenmiştir. Elbette ki 19. yüzyılda yapılan şenliklerin ve törenlerin daha önceki dönemlerde yapılan şenlikler ve törenlerle benzerlikleri ve farklılıkları olmuştur. Bu benzerlikler ve farklılıklar yeri geldiğinde üzerinde durulacaktır.

Osmanlı kültürünün numunelerini oluşturan bu törenler, eğlenceler ve şenlikler; bazen İslam dinin emri olarak, bazen asırlar öncesinden gelen gelenekler, bazen ise padişah emriyle veyahut saray mensuplarının başlattığı ve tarihi süreç içerisinde adet haline gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Törenlerin tertibi, eğlence ve şenliklerin yapılması sırasında çoğu vakit devletin gücü ve padişahın iktidarının kudreti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bazen kazanılan bir zaferin dosta ve düşmana ilanı, bazen yaşanan siyasi veyahut ekonomik buhranın bertaraf edildiğini göstermeye yönelik bir adım, bazen de halkın, esnafın gönlünün alındığı ordunun

moral kazanmasının amaçlandığı bir nefes alma aracı olarak şenlikler ve eğlenceler düzenlenmiştir.

Osmanlı'da yapılan tören, eğlence ve şenliklere örnek olarak; veladet-i hümayun (padişah çocuklarının doğumu), sur-ı hümayun ve sur-ı hitan (padişah kızlarının düğünleri ve şehzadelerin sünnet düğünleri) bed-i besmele (şehzadelerin ilk derse başlamaları) törenleri ve kazanılan askeri zaferlerin kutlandığı fetih şadumanlığı gösterilebilir. Ayrıca kandil gecelerinin huşu içinde kutlandığı, surre alaylarının gönderildiği, donanmanın denize indirildiği günlerde de duruma göre eğlenceler ve törenler tertip edilmiştir.¹ Bu tarz törenler, eğlenceler ve şenlikler Osmanlı kültür hayatının ve sosyal yaşamının anlaşılması açısından araştırmacılara kıymetli bilgiler vermektedir.

Bu tezin ana konusunu oluşturan 1836 Sûr-ı Hümâyunu, Osmanlı Devleti'nin en uzun yüzyılında yapılan son büyük Sur-ı Hümayun olma özelliğini taşımaktadır. Bu şenlikte Sultan II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı Ferik Mehmed Paşa'nın düğünü ve akabinde Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz'in hitanları yapılmıştır. Dolmabahçe'de bulunan Bayıldım Kasrı'nda yapılan Mihrimah Sultan'ın düğünü ile bu düğünün bitiminden hemen sonra Sadabat'da yapılan şehzadelerin sünnet düğünleri sırasında düzenlenen şenliklere devlet erkânı tamamı, ulema, vüzeradan ve yabancı elçilerden çok sayıda davetli katılmıştır. 1836 Sûr-ı Hümâyunu'ndan bahseden kaynaklara girmeden önce "Sur-ı Hümayun" sözcüğünün manası ve daha önce yapılmış sur-ı hümayunlardan kısaca bahsetmemiz konunun anlaşılabilirliğine katkı sağlayacaktır.

"Sûr" sözcüğü, düğün, velime, nikâh, cemiyet ve veladet anlamlarına gelmektedir. Padişah kızlarının düğünü ve oğullarının sünnetini ifade eder bir tabirdir. Farsça kökenli olan bu sözcük düğün, eğlence veya şenlik anlamına da gelmektedir.² Padişah kızlarının düğünü ve şehzadelerin hitanlarını ifade eden sur-ı hümayun sözcüğünü Şemseddin Sami, "Hanedan-ı Saltanat-ı seniyeye âid cemiyet-i resmiye" olarak belirtmiş ve sûr kelimesini velime, nikâh, veladet, hitan gibi bir ayın

¹ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", **Osmanlı**, C.9, İstanbul, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.133.

² M.Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.III, İstanbul, MEB, 1983, s.279.

münasebetiyle icra olunan şenlik şeklinde açıklamıştır.³ Saray düğünleri, şehzade düğünleri ve sünnetleriyle sultanların (padişah kızları ve kız kardeşleri) düğünü⁴ olarak yaygın bir ifade kazanmış olan sur-ı hümâyûn, Osmanlı saray teşrifatına mahsus bir deyim olup saltanat düğünü anlamına gelir; Osmanlı hanedanının erkek çocuklarının sünnet edilmelerinde ve kız çocuklarının evlenmelerinde kurulan düğünlere mahsus bir deyimdir.⁵

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren yapıla gelen sur-ı hümâyunların ilki Osman Bey'in oğlu Şehzade Orhan ile Yarhisar Tekfurunun kızı arasında yapılmıştır. Bunu Yıldırım Bayezid'in Germiyanolu Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun ile yaptığı düğün takip etmiştir. Padişah II. Murad'ın İsfendiyoğlu İbrahim Bey'in kızı Hatice Hatun ve II. Mehmed'in Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun'la evlenmeleri münasebetiyle düzenlenen törenler Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminin başlıca düğünleri olup bunların en ihtişamlısı, Edirne'de yapılan Fatih Sultan Mehmed'in düğünü olmuştur.⁶ Klasik dönemde şehzadelerin sünnet düğünleri de oldukça ihtişamlı kutlanmıştır. Sultan I.Murad Han oğulları Bayezid, Yakup Çelebi ve Savcı Bey'in sünnet düğünlerini 1365 yılında Bursa'da yaptırmıştır.⁷ Sultan II. Murad ise oğulları Şehzade Alâeddin ile Şehzade Mehmed'in sünnetlerini Edirne'de yaptırmış, kızını ise İsfendiyoğulları Beyliğine gelin olarak vermiştir.⁸ Fatih Sultan Mehmed ise oğulları Bayezid ve Mustafa için iki ay süren bir sünnet düğününü Edirne'de tertiplemiş ve düğünde büyük şenlikler yapılmıştır.⁹

Fatih Sultan Mehmed döneminden sonra da padişah kızlarının ve kız kardeşlerinin düğünleri ile şehzadelerin sünnet düğünleri yapılmaya devam edilmiştir. Hanedanın erkek üyelerinin zaman içerisinde Türk ailelerden kızlarla evlenmemeleri nedeniyle halka açık nikâh törenleri yapılmaz hale gelmiştir. Bu durumun bir neticesi olarak sultan düğünleri ve sünnet düğünleri olağandan daha

³ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türkî**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1989, s.742.

⁴ Özdemir Nutku, "Düğün" **DİA**, C.10, İstanbul, 1994, s.17.

⁵ İsmet Parmaksızoğlu, "Sur-ı Hümayun", **İA**, C.XXIX, İstanbul, MEB, 1961, s. 515.

⁶ Özdemir Utku, "Düğün", **DİA**, C.10, İstanbul, 1994, s.17.

⁷ Joseph Von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.I, (Çev. Mümin Çevik, Erol Kılıç), İstanbul, Sabah Yayınları, 1998, s.195.

⁸ Hoca Saadettin, **Tacü't-Tevarih**, C.II, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 197.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Saray Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1988, s.111.

gösterişli hale dönüşmüştür.¹⁰ Şehzadelerin düğünlerinin yapılmaması sünnet düğünlerine verilen önemi arttırmıştır. Halk ile sarayın bütünleştiği büyük şenlikler tertiplenmiştir. Yapılan düğünlerin süreleri boyunca gece ve gündüz olmak üzere eğlenceler tertiplenmiştir. Bu eğlenceler sadece başkentle sınırlı kalmamış çoğu zaman taşradaki şehir merkezlerinde de kutlamalar yapılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Hatice Sultan ile Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'nın 1524'deki düğünlerinde büyük şenlikler düzenlenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın, Avusturya Seferi'nin ertesinde oğulları Şehzade Mustafa, Şehzade Mehmed ve Şehzade Selim için tertip ettiği sünnet düğününde de büyük şenlikler tertip edilmiştir. 27 Haziran 1530'da başlayan şenlik üç hafta sürmüştür.¹¹ Halkın katıldığı eğlenceler düzenlenmiş, devlet erkânına, askerlere ve halka bahşişler dağıtılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman düğünün ihtişamı karşısında gururlanıp damadı Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'ya "Senin düğünün mü parlak oldu yoksa benimki mi?" şeklinde bir soru yöneltmiştir. Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa ise kayınpederinin sorusuna pek zarifane bir şekilde; "Elbette kulunuzun düğünü parlak olmuştur. Çünkü o düğünde davetli olarak Sultan-ı Cihan ve Halife-i büleml-asitan teşrife rağbet buyurmuştu. Bu düğünde davetli olarak o mertebede büyük bir zat göremiyorum." cevabını vermiştir.¹²

Kanuni Sultan Süleyman oğulları Şehzade Cihangir ve Şehzade Bayezid'in 28 Eylül 1539'da başlayan sünnet düğünleri ve eğlenceleri 15 gün sürmüş ve aynı tarihlerde kızı Mihrimah Sultan ile Rüstem Paşa'nın düğün şenlikleri de gerçekleştirilmiştir.¹³

Klasik dönemin sonlarına doğru gerçekleşen 1582 şenliği sadece Osmanlı tarihinde değil belki başka ülkelerin tarihinde de eşine rastlanmayacak en görkemli şenliklerden birisi olmuştur.¹⁴ Şenliklere çok sayıda yabancı elçi, devletin ileri gelen vezirleri, paşaları ve ulemadan hatırı sayılır kişiler şenliğe katılmış ve tertip edilen

¹⁰ Erol Özbilgen, **Bütün Yönleriyle Osmanlı**, İstanbul, İz Yayınları, 2010, s.524; Ayrıca bkz. Ahmet Önal, "Şenlikler ve Siyaset: Şehzadelerin Doğum ve Sünnet Şenlikleri", **Osmanlı Dünyasında Çocuk Olmak**, Editörler: Haşim Şahin, Nurdan Şafak, İstanbul, Dem Yayınları, 2012, s.29.

¹¹ Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.V, s.46.

¹² Metin And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, s.31.

¹³ Hammer, **a.g.e.**, C.V, s.113.

¹⁴ And, **a.g.e.**, s.31.

eğlenceleri ve oyunları seyretmişlerdi.¹⁵ Sultan III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in sünneti için yaptığı görkemli şenlik bazı tarihçilere göre 55 gün 55 gece sürmüştür.¹⁶ O zamana kadar görülmedik bir ihtişam ve şatafatla kutlanan sünnet düğününde yapılan eğlenceler, harcanan paralar, oynan oyunlar, davetlilerin katılımı, gece ve gündüz yaklaşık iki ay süren kutlamalar tarihçilerin dikkatini çekmiştir.¹⁷ 1582 Şenliği'nden sonra 26 Mayıs 1675'te IV. Mehmed'in oğulları Şehzade Mustafa ve Şehzade Ahmed için düzenlediği şenlik 15 gün sürmüş ve şatafatlı şenlikler tertip edilmiştir.¹⁸ Bu şenliğin akabinde ise kız kardeşi Hatice Sultan'ı ikinci veziri Sarıkcı Mustafa Paşa ile evlendirmiş ve şenlikler düzenletmiştir.

Sultan III. Ahmed, 1720'de, babası IV. Mehmed'in, kendisi ve kardeşi için tertip ettiği sünnet düğünün benzerini oğulları Süleyman, Mehmed, III. Mustafa ve Bayezid için yaptırmıştır. On beş gün boyunca devam eden sünnet düğünün dört gün sonrasında ise Sultan II. Mustafa'nın kızları yani yeğenlerinden ikisini Musul Valisi Osman ve Maraş Valisi Silahtar İbrahim Paşalarla, ayrıca üç kızını da sırayla Kaptan-ı Derya Süleyman, Nişancı Mustafa ve Rakka Valisi Ali Paşalarla evlendirmiştir.¹⁹ Bu sur-ı hümayundan sonra uzun süre görkemli sultan düğünleri ya da sünnet düğünleri tertip edilmemiştir. Sur-i Cihaz adıyla padişah kız kardeşlerinin ve kızlarının düğünleriyle Sur-ı Hitan adı altında şehzade sünnet düğünleri icra edilmiş ve bol masraflı, geniş halk kitlelerine yansıyan şenlikler daha az yapılmıştır.²⁰

1834 yılına gelindiğinde Sultan II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile Tophane Müşiri Halil Rifat Paşa evlenmiş ve parlak bir düğün tertip edilmişti.²¹ Bu düğünü II. Mahmud'un kızları Mihrimah Sultan'ın, Adile Sultan'ın, Atiye Sultan'ın düğünleri

¹⁵ Uzunçarşılı, **Osmanlı Saray Teşkilatı**, s.111.

¹⁶ Bu düğünü anlatan eserlerden birisi Şair Nev'i'nin *Suriyye Kasidesi*'dir. Bkz. Nev'i, **Şair Nev'i ve Sûriye Kasidesi**, Haz.: Tahir Olgun, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1937.

¹⁷ Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.102.

¹⁸ Hammer, **a.g.e.**, C.XI, s.261-262.

¹⁹ Hammer, **a.g.e.**, C.XIV, s.29-31.

²⁰ Adnan Giz, "Üç Yaşında Evlenen Sultanlar", **Tarih Dünyası Dergisi**, S.2, İstanbul, 1950, s.106.

Sultan III. Mustafa'nın kızlarından Hibetullah Sultan'ın Veziriazam Hamza Paşa'yla Şah Sultan'ın ise Sadrazam Ragıp Paşa ile nikâhlanması, Ragıp Paşa'dan dul kalan Saliha Sultan İle Kaptan-ı Derya Turşu Mehmed Paşa'nın düğünleri örnek olarak gösterilebilir; Ayrıca bkz. Çağatay Uluçay, "Beş Yaşında İken Nikâhlanan ve Beşikte Nişanlanan Sultanlar", **Yeni Tarih Dergisi**, S.1, İstanbul, 1957, s.103-104.

²¹ Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.IV, Haz.: Yücel Demirel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 140-141.

takip etmiştir.²² Sultan Abdülmecid'in kızları Fatma Sultan, Cemile Sultan ve Münire Sultan'ın düğünleri ile 1856'da on iki gün süren gösterişli Şehzade Mehmed Paşa, Şehzade Kemaleddin, Şehzade Burhaneddin ve Şehzade Nurettin'in sünnet düğünlerini, 1870'de düzenlenen çifte şenlikle şehzadelerden Yusuf İzzettin, Mahmud Celaleddin, Vahdettin, Selahattin ve Alâeddin Efendilerin sünnet düğünleri takip etmiştir. 1899'da ise Sultan II. Abdülhamid'in şehzadeleri için son sur-ı hümayûn tertip edilmiş ve bir daha sur-ı hümayûn yapılmamış ve bu gelenek son bulmuştur.²³

A. SURNÂMELER

Padişahların kız kardeşleri ve kızlarının düğünleri ile şehzadelerin sünnet düğünleri hakkında kroniklerde çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin tarihinin her yönüyle bilgi edindiğimiz bu kroniklerin dışında, sultan düğünleri ve sünnet düğünleriyle ilgili yerli ve yabancı gözlemcilerin yazdıkları edebi eserlerde de önemli bilgiler yer almaktadır. 16. yüzyılın bitimine yakın bir tarihte gerçekleştirilen 1582 Şenliği sırasında yaşananların yazıldığı, minyatürlerden de takibini yapabildiğimiz şenliklerin anlatıldığı, bir edebi tür meydana çıkmıştır.

Düğün, ziyafet, şehrayin, şenlik anlamlarına gelen "sur" kelimesi ile mektup, risale, kitap anlamına gelen "name" kelimelerinin birleşmesinden oluşan "surnâme" sözcüğü; Osmanlıda düğün, şenlik, ziyafet ve benzeri konularda yazılan eserlerin oluşturduğu edebi türün adı olmuştur. Bu türün ilk örnekleri 1582 yılında yapılan III. Murad'ın oğlu III. Mehmed için tertip ettiği ihtişamlı sünnet düğünü sırasında kaleme alınmıştır.²⁴

²² Adnan Giz, "II. Mahmud'un Kızları", **Tarih Dünyası Dergisi**, S.1, İstanbul, 1950, s.318. Ayrıca bkz.Serap Sunay, "Tanzimat'ın İlk Saray Düğünü: Sultan II. Mahmud'un Kızı Atiyye Sultan'ın Ahmed Fethi Paşa ile Evlenmesi" **Belleten**, C.LXXVII. S.278, Ankara, TTK, 2013, s. 119-150.

²³ Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler ve Bu Konuda Yazılan Eserler: Surnâmeler", **Osmanlı**, C.9, Yeni Türkiye Yayıncılık, 1999, s.172.

²⁴ Gülüm Ezgi Korkmaz, "Surnâmelerde 1582 Şenliği", Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksel Lisans Tezi, Ankara, 2004. s.1-2.

Surnâmelerde Osmanlı saray teşkilatı, adetleri, dönemin giyim kuşamı, nikâh merasimi, yemek kültürü, çeyiz alayı, verilen hediyeler ve uyulması gereken teşrifat kaideleri hakkında geniş bilgiler yer almaktadır. Fakat surnâmeyi kaleme alan kişilerin padişah tarafından görevlendirilmesi veya müellifin padişahın ihsanına kavuşmak ya da atıyye elde etmek amacıyla yazması, olayların abartılı, eğlencelerin haddinden fazla övüldüğü, olağandan farklı ifadelerin kullanılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte düğünün olduğu dönemle ilgili kültürel faaliyetler, saray ve halkın yaşamıyla ilgili kıymetli bilgilere de vâkıf olunmasına surnâmeler azımsanamayacak ölçüde katkı sağlamıştır. Özellikle 1582 ve 1720 şenlikleri, hem surnâmeler hem de minyatürlerle tasvir edilmiş ve yapılan düğünler ve şenliklerle ilgili günümüze kıymetli bilgiler aktarmıştır.²⁵ Osmanlı tarihi boyunca yapılan sur-ı hümayunları anlatan çok sayıda surnâme bulunmaktadır. Surnâmeler üzerine Mehmet Arslan 8 ciltlik bir çalışma yapmış ve yayımlamıştır.²⁶

Tablo 1: Surnâmesi Bulunan Sûr-ı Hümâyunlar Ve Müellifleri²⁷

Müellifin Adı	Surnâmenin Adı	Surnâmede Bahsedilen Sur-ı Hümâyun
Gelibolulu Mustafa Âlî	Câmiu'l-buhur der-Mecâlis-i Sur (manzum)	1582 Şenliği III. Mehmed'in Sünnet düğününü anlatıyor.
İntizâmî	Surnâme-i Hümâyûn (mensur)	

²⁵ Nurhan Atasoy, **Surnâme-i Hümâyun (Düğün Kitabı)**, İstanbul, Koç Kültür Sanat Yayınları, 1997. (1582 Şenliği); Esin Atıl, **Levni ve Surnâme**, İstanbul, Koçbank Yayınları, 1999. (1720 Şenliği); Osmanlı döneminde yapılan şenliklerden 11 tanesinin surnâmeleri günümüze kadar ulaşmıştır. Bu metinler genellikle içerik açısından birbirlerine benzemektedir. Manzum ve mensur şekillerde yazılan surnâmelerin boyutları ve sayfa sayıları birbirlerinden farklılıklar göstermiştir. Arslan tarafından bu surnâmelerin tamamına yakını manzum ve mensur surnâmeler olarak ikiye ayrılmış ve *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* adı altında 8 cilt halinde yayımlanmıştır. Arslan'dan başka surnâmeler üzerine Nurhan Atasoy, Esin Atıl, Mertol Tulum, Hatice Aynur çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin son büyük Sur-ı hümâyûnu olan 1836 Sur-ı hümâyûnu üzerine yazılmış olan *Surnâme-i Lebib ve Surnâme-i Hızır* Üzerine de çalışmalar yapılmış fakat aynı sur-ı hümâyûndan bahseden *Anonim Surnâme* üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

²⁶ Mehmet Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.1-8, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008.

²⁷ Gülsüm Ezgi Korkmaz, "Sûrnâmelerde 1582 Şenliği", s.3-4.

Nâbî	Surnâme (Vekâyi-i Hitân-ı Şehzâdegân-ı Hazret-i Sultân Mehemmed-i Gâzî) (manzum)	1675 yılında IV. Mehmed'in şehzadeleri Mustafa ve Ahmed için yapılan sünnet düğünü ve Hatice Sultân ile Musahib Mustafa Paşa'nın evlilik törenlerini anlatıyor.
Abdî	Surnâme-i Abdî (mensur)	
Müellifi Belli Olmayan	Surnâme (mensur)	1710 yılında II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan ile Maktul Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa'nın evlenmesi dolayısıyla yapılan düğünü anlatıyor.
Müellifi Belli Olmayan	Surnâme (mensur)	
Vehbî	Sûrnâme-i Vehbî (mensur)	1720 yılında III. Ahmed'in şehzadeleri Süleyman, Mustafa, Mehmed ve Bayezid için tertib ettiği sünnet düğünü, Sultan II. Mustafa'nın kızları Ayşe Sultan ile Ağrıboz Muhafızı İbrahim Paşa ve Emetullah Sultan ile Sirke Osman Paşa'nın Düğünlerini anlatıyor.
Hazîn	Surnâme-i Hazîn (mensur)	
Müellifi Belli Olmayan	Surnâme (mensur)	1724 yılında III. Ahmed'in kızları Ümmü Gülsüm ile Ali Paşa'nın, Hatice Sultan ile Ahmed Paşa'nın ve Atika Sultân ile Mehmed Paşa'nın düğünlerini anlatıyor.
Haşmet	Vilâdetnâme-i Hümâyûn (Vilâdet-i Hîbetullah Sultân) (mensur)	1759 yılında III. Mustafa'nın kızı Hîbetullah Sultan'ın doğumu üzerine yapılan şenlikleri anlatıyor.
Melek İbrahim	Surnâme (Vilâdet-i Hatice Sultan) (mensur)	1776 yılında I. Abdülhamid'in kızı Hatice Sultan'ın doğum şenliğini anlatıyor.
Rifat	Surnâme-i Rifat (Gülşen-i Hurremî) (manzum)	1834 yılında II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile Tophane Müşiri Halil Rifat Paşa'nın düğününü anlatıyor.
Esad	Surnâme (manzum)	

Müellifi Belli Olmayan	Surnâme (mensur)	<i>-Devam-></i>
Mehmed Lebîb Efendi	Surnâme-i Lebîb (mensur)	1836 yılında II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan'ın Ferik Mehmed Said Paşa ile düğününü ve şehzadeleri Abdülmecid ile Abdülaziz'in sünnet törenlerini anlatıyor.
Hızır	Surnâme-i Hızır (manzum)	
Müellifi Belli Olmayan	Surnâme (mensur)	
Tahsin	Surnâme-i Tahsin (manzum)	1847 yılında padişah Abdülmecid'in şehzadeleri Mehmed Murad ve Abdülhamid için yaptığı sünnet düğününü anlatıyor.
Nâfi	Surnâme-i Selâtîn (Peyâm-ı sûr) (mensur)	1858 yılında Abdülmecid'in kızları Cemile Sultân'ın Mahmud Celaleddin Paşa ile; Münire Sultân'ın İbrahim İlhami Paşa ile düğünlerini anlatıyor.

B. KAYNAKLAR

Sultan II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-i Sefid Boğazı Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa arasında yapılan düğün ve akabinde Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz Efendilerin sünnet düğünlerini anlatan üç adet surnâme bulunmaktadır. Bunlardan ilki *Surnâme-i Lebib* olarak bilinen, Sultan II. Mahmud'un isteği üzerine Mehmed Lebib Efendi tarafından kaleme alınmış surnâmedir.²⁸ Düğünden bahseden ikinci surnâme ise Güran'da doğduğu düşünülen ve 1846'da öldüğü bilinen Hızır Efendi'nin kaleme aldığı *Hızır Surnâmesi*'dir.²⁹ Üçüncü kaynak ise müellifi belli olmayan *Anonim Surnâme*'dir.³⁰ Bu surnâmeler yapılan düğünler hakkında etraflıca bilgiler vermektedir.

²⁸ Mehmet Lebib Efendi'nin Sultan II. Mahmud'un emriyle kaleme aldığı *Surnâme-i Lebib*'in nüshası İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. TY. nu: 6097 künye numarasıyla kayıtlı eser 260X160 boyutlarındadır. Rik'a hattıyla sarı kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır.142 varak olan eserin ilk dört varacağı manzum geriye kalan ise mensurdur. Nüsha tavsifi için ayrıca Bkz; Mehmet Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.4-5, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008, s.14. Yüksel Baycar Aktaş, "II.Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümâyûnu", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.11. Her iki çalışmada da eserin istinsah kaydı olmadığı belirtilmiş ve başka nüshanın olmadığı vurgulanmıştır. Bununla birlikte Serap Sunay'ın, *Belleten*'de yayımlanan, "*Tanzimat'ın İlk Saray Düğünü: II. Mahmud'un Kızı Atiyye Sultan'ın Ahmed Fethi Paşa İle Evlenmesi*,"adlı makalesinin 10 numaralı dipnotunda bulunan, "Lebib Efendi'nin yazdığı surnâmenin bir sureti "*Saadetlü Lebib Efendi Haziretleri tarafından kaleme alınan surnâme suretidir.*" başlığıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde sadaret defteri (A.d) nr.366,vr.51b-60a, arasında bulunmaktadır." Bu bilgiden hareketle yaptığımız araştırmada bahsi geçen deftere ulaştık ancak *Surnâme-i Lebib* 'in nüshası elimizde bulunduğundan sadece karşılaştırmada yararlandık. Aynı defterden Filiz Karaca'nın *Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi*" adlı doktora tezinde de bahsetmiştir. Bkz. Filiz Karaca, "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997. s.45-46.

²⁹ *Hızır Surnâmesi* adıyla bilinen bu surnâmenin yazarı olan Hızır Efendi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Güranlı olduğu tahmin edilen Hızır Efendi'nin ayak sahaflığı yaparak geçimini sağladığı kaynaklarca belirtilmektedir. 1845 yılında vefat eden Hızır Efendi'nin eserini Sultan Mahmud'tan ihsanına nail olabilmek amacıyla yazdığı beyitlerden anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi TY. No:6122'de bulunan eser toplam 320 beyittir. Ayrıca eserde Türkçe, Arapça, Farsça birer gazel ve 14 adet tarih beyti bulunmaktadır. Mehmet Arslan *Hızır Surnâmesi*'nin eksik olmakla birlikte bir nüshasının daha Ankara'da Milli Kütüphane'de Yz. C. 5/2 numarada, *Lebib Surnâmesi* adıyla yanlış kaydedilmiş halde bulunduğunu belirtmektedir. Mehmet Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, I, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008. s.63-64.; Aktaş, "II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sur-ı Hümâyûnu", s.15.

³⁰ Sadberk Hanım Müzesi 626 numarada bulunan Anonim Surnâme'nin müellifi belli değildir. Müze yönetimi yazma eserin nüshasını pdf olarak uygun bir ücret karşılığında araştırmacıların hizmetine sunmaktadır. 23X14.5 cm boyutlarında ve 1,5 cm kalınlığındaki eser, toplam 109 varaktan meydana gelmektedir. Rik'a yazı çeşidiyle yazılan eserin okunurluğu kolaydır. Ortalama her varakta 15- 18 satır bulunmaktadır. Eser 73b'den itibaren sûr-ı hümâyûnla ilgili bilgi vermemektedir. Üç sayfalık

1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nu anlatan üç surnâmeden; *Surnâme-i Lebib ve Hızır Surnâmesi*'nin transkripsiyonu ve düğünün özet değerlendirilmesinin yapıldığı bir çalışma yine Mehmet Arslan tarafından yayımlanmıştır. Arslan'ın yaptığı çalışmanın özet değerlendirme ve transkripsiyonu yapılmış, çalışmanın devrin siyasi panoramasındaki etkisinin üzerinde durulmamıştır. Edebi alanda yapılmış bir çalışma için bu durum eksiklik olmamakla birlikte tarih araştırmacılarına sûr-ı hümâyûnun tarihi değerini ortaya çıkarabilmeleri için bir fırsat sunmuştur. Çalışmanın hedefinin *Surnâme-i Lebib ve Hızır Surnâmesi*'nin tespiti ve içeriğinin açıklanması nedeniyle olsa gerek, düğünün değerlendirilmesini surnâmelere göre yapmış, hem Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden hem de dönemin gazete, hatırat ve kroniklerinden yararlanmamıştır. Ayrıca çalışmasında Sadberk Hanım müzesindeki *Anonim Surnâme*'den de faydalanılmamıştır.

1836 Sur-ı hümâyûnu üzerine yapılan bir başka çalışma ise Yüksel Aktaş Baycar tarafından yapılan Yüksek Lisans tezidir.³¹ Tezde, Arslan'ın çalışmasıyla benzer bir yol izlenmiştir. 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nu anlatan *Surnâme-i Lebib*'in transkripsiyonu yapılmış, Lebib Efendi'nin hayatıyla ilgili verilen bilgilerde vesikalardan yararlanılmış fakat sultanın düğünü ve şehzadelerin sünnet düğünleriyle ilgili arşiv vesikası kullanılmamıştır. *Surnâme-i Lebib*'e dayanarak düğünün özeti yapılmış, düğünden bahseden diğer kaynaklardan haber verilmiş ancak karşılaştırmalı bir değerlendirmede bulunulmamıştır. Hem Arslan hem de Aktaş çalışmalarında sûr-ı hümâyûnun siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel etkileri ve sonuçlarına değinmemişlerdir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 1836 Sûr-ı Hümâyûnunun siyasi ve ekonomik hayata etkileri, üçüncü bölümünde ise toplumsal ve kültürel hayata tesirleri ele alınmıştır. 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun Sultan II. Mahmud'un çocuklarının düğünlerinin yapıldığı bir şenlik olmakla birlikte; yapıldığı dönemin siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal hayatına yansımalarının olup olmadığını eğer doğrudan bir tesiri var ise bunların hangi alanlarda ve ne şekilde olduğunu tespit

boşluktan sonra varak 77b'den itibaren yazının karakterinin değiştiği hemen fark edilmektedir ve ayrıca anlatılan olaylar daha sonraki tarihleri işaret etmektedir.

³¹ Yüksel Baycar Aktaş, "II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sur-ı Hümâyûnu", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

çalışacağız. 1836 Sûr-ı hümâyûnu'nun daha eski tarihlerde yapılan sûr-ı hümâyûnlarla benzerlikleri ve farklılıkları çalışmamızın yöntemini belirlemiştir. Bu çalışmada Mihrimah Sultan'ın düğünü ile Şehzade Abdülmecid ve Abdülaziz Efendilerin sünnet düğünlerinin anlatımına yer verilmesine rağmen asıl hedef olarak 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun Osmanlı Devleti'nin siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal tarihindeki yerinin ve öneminin tespiti sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanması sırasında, özellikle 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun bölümlerinin yazımında, öncelikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden ve defterlerden yararlanılmıştır. Düğünün anlatımında dilin inceliklerinin kullanıldığı, olayların ve durumların aktarımındaki derinliğinden dolayı surnâmelerden faydalanılmıştır. Arslan'ın *Osmanlı Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5. ciltte bulunan ve Aktaş'ın tezinin ek kısmında bulunan *Surnâme-i Lebîb* transkripsiyonlarından karşılaştırmalar yapılarak yararlanılmıştır. Yine Arslan tarafından transkripsiyonu yapılan *Hızır Surnâmesi*'nden ve Sadberk Hanım müzesinde bulunan ve transkripsiyonu yapılmamış olan *Ananonim Surnâme*'den faydalanılmıştır.

Bu tez ele alınış yönüyle 1836 Sûr-ı Hümâyûnu üzerine yapılmış diğer çalışmalardan farklılıklar göstermektedir. İlk olarak bu tez ile Mehmet Arslan tarafından transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılan *Surnâme-i Lebîb* ve *Hızır Surnâmesi* ile Yüksel Baycar Aktaş'ın yine *Surnâme-i Lebîb* üzerinden hareketle hazırladığı tezde üzerinde durulmayan konular ele alınmıştır. Evlenme ve sünnet düğünüyle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde sayıları yüzü bulan belge, surnâmelerdeki, kroniklerdeki, hatıratlardaki ve *Takvim-i Vekayi*'deki bilgilerden yararlanarak 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun Osmanlı siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal hayatına tesirlerinin tespitine çalışılacaktır. Her iki çalışmada da dönemin siyasi ve ekonomik gelişmelerine değinilmemiştir. Surnâmelerin içeriği ve müellifleri hakkında bilgi verilmesine rağmen Sultan II. Mahmud'un ülkesinin zor zamanlar geçirdiği bir dönemde büyük bir şenlik tertip etmesinin nedenleri ve sonuçları sorgulanmamıştır. 1836 Sûr-ı hümâyûnun şenlik boyutunun dışında, siyaset ve şenlik ilişkisi açısından ele alınması çalışmamızı diğer çalışmalardan ayırmaktadır.

Sûr-ı hümâyûnun tertibinden az evvel Osmanlı Devleti, Rusya ile büyük bir savaş yapmış ve mağlup olmuştur. Osmanlı-Rus harbinin neticesinde Osmanlı tebaası olan Yunanlılar, Avrupalı devletlerin de desteğiyle bağımsızlıklarını ilan ederek Osmanlı'dan ayrılmışlardır. Bu gelişmelerden bir süre sonra Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki önemli topraklarından biri olan Cezayir'i Fransa işgal etmiştir. Sultan II. Mahmud dış politikada bunlarla uğraşırken Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa İsyan etmiş ve Kütahya'ya kadar gelmiştir. Kendi valisine bile söz geçiremeyecek duruma düşen Osmanlı Devleti, valisi ile yaptığı antlaşmada bile yabancı devletlerin arabuluculuk görevini üstlenmesine ses edemez hale gelmiştir. Diğer taraftan yapılan antlaşmaya itimat etmeyen Sultan II. Mahmud, Mısır valisine karşı ezeli düşmanı Rusya ile Hünkariskelesi Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Fransa'nın 1798'de Mısır'ı işgali sonrasında Osmanlı Devleti ile ittifak antlaşması imzalayan Rusya ve İngiltere'nin boğazlardan geçişle ilgili imtiyazlar elde etmişlerdi.³² Boğazlar uluslararası antlaşmalarda zikredilmesinin üzerinden bir müddet sonra Hünkariskelesi Antlaşması ile bu imtiyazlarda daha fazlası Rusya'ya lehine verilmişti. Bu durum ilerleyen dönemlerde Osmanlı uğraşmak zorunda kaldığı en önemli sorunlardan birini "Boğazlar Sorunu'nu" doğurmuştur. Bir taraftan yaşanan siyasi ve askeri gelişmeler diğer taraftan devletin ayakta kalabilmesi için yapılan köklü ıslahatlar ve ülke ekonomisinin oldukça kötü olması, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu müşkül durumu arttırmıştır. Halkın moralin bozuk olduğu, geçim sıkıntılarının hat safhada yaşandığı bir dönemde Sultan II. Mahmud'un 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nu tertip ettirmesinin bir çok gayesinin olması muhtemeldir. Daha önceki çalışmalarda bu durumlara hiç değinilmemiştir.

Törenlerin, eğlence ve şenliklerin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal işlevleri üzerinde Metin And ve Özdemir Nutku kitaplarında genel ifadelerle

³² Osmanlı Devleti'nin toprağı olan Mısır'ın 1798'de Fransa tarafından işgalinin ardından, Osmanlı Devleti Rusya ve İngiltere ile 21 Ocak 1799'da ittifak antlaşması imzalamıştır. Rusya Karadeniz'den Boğazlar yoluyla Akdeniz'e gemi geçirebilme izni aldığı bu antlaşmadan bir süre sonra 23 Eylül 1805'te yeni bir antlaşmayla imtiyazlarını arttırmıştır. Bu durumdan rahatsız olan İngiltere'nin baskıları neticesinde 5 Ocak 1809 tarihinde imzalanan Kale-i Sultaniye Antlaşmasıyla Boğazlar'dan geçiş konusunda düzenleme yapma yetkisi Osmanlı'nın tekelinden alınarak ikili antlaşmalara bağlanmıştır. Böylelikle Boğazlar konusu uluslararası bir statü kazanma yönünde Osmanlı aleyhine değişmiştir. Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.I, İstanbul, 1999, s.77. Ayrıca bkz. Rifat Uçarol, "Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1839'a kadar Osmanlı İmparatorluğu", **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C.XI, İstanbul 1989, s.181.

değınmiş³³, Ebru Baykal'a ait *Osmanlı'da Törenler* adlı basılmamış yüksek lisans tezinde ise törenlerin siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal alanda birleştirici yönlerinin olduğu tekraren vurgulanmıştır.³⁴ Osmanlı Devleti'nin son asrında büyük bir sur-ı hümâyûn tertip edilmesinin sadece evlenme ve sünnet düğününün icrası amacıyla yapılmış olması muhtemel gözüküyor. Bunun delili olarak da, 1836 Sur-ı hümâyûn'dan önceki ilk büyük şenliğin 116 yıl önce yapılmış olması ve geçen bu süre içerisinde ve 1836'daki şenlikten sonra da 1922'ye kadar çok sayıda sultan evlenmesi ve şehzade sünneti gerçekleştirildiği halde büyük bir şenlik tertip edilmemesi olarak görülebilir. Şenliğin yapıldığı dönemin, siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal yapısını göz önüne aldığımızda yapılan şenlikten Osmanlı padişahı Sultan II. Mahmud'un siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal beklentiler içinde olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Bilakis arşiv vesikaları ve sur-ı hümâyûnu anlatan ana kaynaklardaki bilgiler bu savımızı destekliyor. Buradan hareketle törenlerin, şenlik ve eğlencelerin siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal işlevlerini somut bir örnekle yani 1836 Sûr-ı Hümâyûnu üzerinden hareketle ortaya konmaya çalışılacaktır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin buhranlı bir döneminde Sultan II. Mahmud'un büyük şenlikler tertip ederek kızını evlendirmesi ve oğullarının sünnet düğününe yapmasının ardındaki beklentilerin ne olduğunu görebileceğiz.

Tezin birinci bölümünde 1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun evlenme ve sünnet düğünleri ele alınacaktır. Birinci bölümün birinci kısmında Mihrimah Sultan'ın Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı Ferik Mehmed Paşa ile olan düğünün yapılması, düğüne davet edilenler, yapılan şenlikler, yabancı elçilerin düğüne teşrifleri, dağıtılan ihsanlar, hediyeler ve rütbe tevcihleri gibi sultan düğününün sınırları içerisinde yaşanan gelişmeleri ele almaya çalışacağız.

Birinci bölümün ikinci kısmında ise; 1836 Sur-ı Hümâyûnu'nun ikinci evresini oluşturan şehzadelerin sur-ı hitanları ele alınacaktır. Sur-ı Hitan'a karar verilmesi, icrası için yapılan hazırlıklar, vakt-i muhtarın tayini, şehzade sünnetlerinin

³³ Bkz. Metin And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000. ; Özdemir Nutku, "II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler", **VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler**, C. III, Ankara, 1983. vd.

³⁴ Ebru Baykal, "Osmanlı'da Törenler", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008, s.10

yapılması, sünnete davet olunanlar, yapılan şenlikler ve rütbe tevcihleri ve atıye ve ihsanların dağıtımı gibi konular ele alınacaktır.

Tezin ikinci bölümünde ise örneklerden hareketle sur-ı hümayunların siyasi işlevleri üzerinde durulacaktır. 1836 Sur-ı hümayunun siyasi hayata etkisinin ele alınacağı ikinci bölümün birinci kısmı tezin ana temalarından birini oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nin buhranlı bir döneminden uzun yıllar yapılmamış bir geleneğin yeniden canlandırılmasının, askeri, siyasi ve ekonomik anlamda zor şartların yaşandığı bir dönemde masraflı bir sur-ı hümayuna ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve sonuçlarını ise ikinci bölümün ikinci kısmında ele alınacaktır.

1836 Sûr-ı Hümayunu'nun kültürel hayattaki yeri ve tesiri, sosyal bütünleşmeye katkısının irdelenmesi ise tezin üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. İnsanların tarih boyunca bir arada yaşamalarının neticesinde meydana gelmiş olan kültür öğelerinin; törenler, şenlikler ve eğlenceler yoluyla yaşatılması kardeşlik duygularının oluşmasında etkili olmuştur. Milli kültür unsurlarının ön plana çıkarılması düşüncesinin Fransız İhtilali neticesinde yaygınlaşması çok uluslu devletler için tehdit haline gelmiştir. Osmanlı Devleti sınırları içindeki milletlerde de milliyetçilik anlayışının yaygınlaşması, devletin bekası için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Sultan II. Mahmud döneminde Osmanlı coğrafyasında yaşanması muhtemel milli içerikli ayaklanmaların doğurabileceği olumsuzluklara karşı birleştirici ve bütünleştirici etkinliklerin yapılması, kültürel öğelerin sergilenmesi kardeşlik duygularını pekiştirmiştir denilebilir. Osmanlı toplumunda kardeşlik duygularının pekiştirilmesinde 1836 Sûr-ı hümayununun ne derece etkili olduğunu ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Sonuç bölümünde ise 1836 Sûr-ı Hümayunun genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra Osmanlı toplumu ve kültürü üzerine etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Sultan II. Mahmud'un emriyle tertip edilen 1836 Sûr-ı hümayunun sadece düğünden ibaret olmadığını siyasi, ekonomik ve kültürel hayata etkisi ele alınarak çalışma sonlandırılacaktır.

1. BÖLÜM

A. MİHRİMAH SULTAN İLE BAHR-I SEFİD MUHAFIZI FERİK MEHMED SAİD PAŞA’NIN DÜĞÜNÜ

A.1. DAMAT SEÇİMİ

Osmanlı padişahları harem ağalarının ya da valide sultanların beyanı üzere kızlarının evlenme, oğullarının ise sünnet vaktinin geldiğinden haberdar olur ve emirler vererek hazırlıkların yapılmasını buyurlardı. Devlete hizmet eden önemli vezirlerden birisi seçilir ve padişahın onayıyla padişah kızlarından veya kız kardeşlerinden biriyle evlendirilirdi. Padişah kızı ya da kız kardeşiyle evlenen kişi şanslı sayılır ve saraya damat olduğu için saygı görürdü.¹

Sultan II. Mahmud geleneklere bağlı kalarak çocuklarının düğünleriyle yakından ilgilenmiştir. Kızı Saliha Sultan ile Halil Rıfat Paşa’nın 1834’te evlenmelerini uygun görmüş ve kaidelere uygun olarak düğünleri yapılmıştır. Bu düğün münasebetiyle İstanbul’da eğlenceler tertip edilmiştir.² Sultan II. Mahmud, kızı Mihrimah Sultan’ın³ evlenme çağına geldiğini öğrendikten sonra önceki kızı

¹ M.Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara, TTK, 1985, s.131.

² Özdemir Nutku, “II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler”, **VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler**, C. III, Ankara, 1983, s. 1658.

³ Uluçay, **a.g.e.**, s.132. Sultan Mahmud’un Hoşyar Kadın’dan olan kızıdır. 4 Nisan 1814 tarihinde dünyaya gelmiştir. Doğumu aynı yıl dünyaya gelen Şehzade Bayezid ve Şah Sultan ile birlikte imparatorluğun tamamına duyurulmuştur. Evliliğinin akabinde kocasının babası Sultan II.Mahmud tarafından Bursa’ya sürgün edilmesine üzülen Mihrimah Sultan babasından ricacı olarak eşinin tekrar İstanbul’a dönmesini sağlamıştır. Bir süre sonra ise hastalanmıştır. Bir rivayete göre yakalandığı verem hastalığından bir başka rivayete göre ise doğum sırasında vefat etmiştir (31 Ağustos 1838). Mihrimah Sultan’ın doğum tarihi üzerinde ve ölümünün nasıl olduğu üzerine farklı görüşler vardır. Mehmet Arslan Mihrimah Sultan’ın doğum tarihi olarak “1229 yılı şevval ayının 19’unda Perşembe günü (4 Nisan 1814) doğdu” bilgisini verirken Aktaş, Mihrimah Sultan’ın doğum tarihini BOA.,

Saliha Sultan gibi onun da vezirlerinden münasip biriyle evlenmesini arzu etmiştir. Karar alındığında, doğum tarihindeki ihtilafa rağmen, Mihrimah Sultan 24 yaşındadır.⁴ Mihrimah Sultan'ın evlendirilmesi kararı alındıktan sonra padişahın emriyle damat adayı olarak belirlenen devletlilerin isimleri kâğıtlara yazılmış ve kura çekilmiştir.⁵ Çekilen kuranın neticesinde Mehmed Said Paşa⁶ damat olmaya hak kazanmıştır.⁷ Mehmed Said Paşa Asakir-i Hassa-i Şahane ferikliği görevine getirilmiş daha sonra kendisine Bahr-i Sefid Muhafızlığı görevi verilmiş ve Biga Sancağı tevcih edilmiştir.

HAT, 41783 numaralı hatt-ı hümayûna dayandırarak 29 Cemaziyelevvel 1227 (10 Haziran 1812) olarak verir. Fakat Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız taramada Mihrimah Sultan'ın doğumuyla ilgili bu belgeye ulaşamadık. Bkz. Mehmet Arslan, **Osmanlı Saray Dügünleri ve Şenlikleri**, IV, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008, s.14. Aktaş, "II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sur-ı Hümayûnu", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.21. Mihrimah Sultan'ın hastalanarak ya da doğum sırasında öldüğü konusunda da netlik bulunmamaktadır. Konu üzerine tez hazırlayan Aktaş, Çağatay Uluçay'ın *Padişahların Kadınları ve Kızları* adlı çalışmasını esas almış ve hastalanarak öldüğünü belirtmiştir. Mehmet Arslan ise bu durumla ilgili iki farklı rivayetin olduğunu belirterek üzerinde durmamıştır. Bkz. Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, s.132. İlber Ortaylı ise Mihrimah Sultan'ın evliliğinden bir buçuk yıl sonra doğum esnasında öldüğünü belirtmektedir. Bkz. İlber Ortaylı, **Osmanlı Sarayında Hayat**, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, 2008, s.118.

⁴ Damadın doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmadığı için kaç yaşında saraya damat olduğu bilinmemektedir. Bununla birlikte 1822'de Enderun'a kabul edildiği düşünüldüğünde Mihrimah Sultan ile aralarındaki yaş farkının 10-15 yaş civarında olduğu söylenebilir. Bkz. BOA., HAT, 41783. naklen; Aktaş, "II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sur-ı Hümayûnu", s.20.

⁵ Miss Pardoe, damadın kura ile seçimi hakkında damat adaylarının isimlerinin yazılı olduğu kâğıtların bulunduğu bir kutudan Sultan II. Mahmud'un dua ettikten sonra bir isim çektiğini ve kuranın Mehmed Said Paşa'ya denk geldiğini belirtmiştir. Bu konuyla ilgili surnâmelerde bilgi bulunmamaktadır. Pardoe bu kura işleminin "Perde-i Şerife-i Hazret-i Nebeviyye Odası'nda" yapıldığını yazmasına rağmen yaptığımız araştırmalarda Topkapı Sarayı'nda bu isimde bir odanın varlığına dair bir bilgiye ulaşamadık.

⁶ Mehmed Said Paşa, Bursa'da dünyaya gelmiştir. Dayısının delaletiyle 1822 yılında Enderun'a girmiş ve kısa sürede zekâsı, iktidarı ve temiz ahlaki nedeniyle sıvırılmış ve dikkatleri üzerine toplamıştır. 1826'da mabeynci, 1827'de başçukadarlık görevine getirilmiştir. 1832 yılında kısa süreliğine Anadolu'ya süvari mirlivalığı ihsanıyla gönderilen Mehmed Said Paşa, 1834'de ferik payesiyle Çanakkale Boğazı Muhafızlığı görevine tayin edilmiştir. Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı olduktan bir süre sonra kendisine Biga Sancağı tevcih edilmiş ve paşa ünvanı almıştır. 6 Nisan 1836'da Sultan II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan ile nikâhları kıyılmış ve saraya damat olmuştur. Damat olduktan sonra Asakir-i Mansure-i Şahane Müşirliği rütbesine terfi ettirilmiştir. 11 Muharrem 1252 (28 Nisan 1836) tarihinde Dolmabahçe'de müthiş bir düğünle Mihrimah Sultan ile evlenmiştir. Daha sonraki yıllarda Anadolu Seraskeri, Rumeli Seraskeri ve Ticaret Nazır'lığı gibi görevlerde bulundu. 1845'te Mecalis-i Aliyye'ye memur tayin edilen Mehmed Said Paşa daha sonra tekrar seraskerliğe getirilmiştir. Sinop, Edirne ve Şam valiliği görevlerini yürütmüştür. 1869 yılına gelindiğinde vefat etmiştir. Cenazesi Üsküdar Nasuhi Tekkesi haziresine defnedilmiştir. Mehmed Said Paşa'nın kısa biyografisi için; Bkz. Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmanî**, III, Dersaadet, Matbaa-i Amire, 1308, s.47.; Ayrıca bkz., Yüksel Çelik, **Şeyhü'l Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa/ II. Mahmud Devrinin Perde Arkası**, Ankara, TTK, 2013, s. 421.; Arslan, **Osmanlı Saray Dügünleri ve Şenlikleri**, C. 4-5, s.17. ; Aktaş, **a.g.e.**, s.20.

⁷ Mehmed Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, İstanbul Ünivesitesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TY. nu: 6097, vr. 6a.

Mehmed Said Paşa'nın padişaha damat adayı olarak belirlendiğinin haber verilmesi görevi Mabeyn-i Hümayun hûddâmından Cemil Bey görevlendirilmiştir.1836 senesi Şubat ayının başında Cemil Bey, Mehmed Said Paşa'nın damat seçildiğini belirten pusulayı vapurla gittiği Çanakkale'de Mehmed Said Paşa'ya iletmiş ve birlikte İstanbul'a dönmüştür. Mehmed Said Paşa'nın İstanbul'da geçici ikametgâhı olarak Sultan Abdülhamid türbesi yakınlarında bulunan Saray-ı Hümayun Kethüdası merhum Ebubekir Efendi'nin konağı belirlenmiş ve paşa bu konağa yerleştirilmiştir.⁸ Mehmed Said Paşa İstanbul'a gelişinin hemen sonrasında Serasker Paşa'nın refakatiyle Mabeyn-i Hümayuna gelmiş ve burada kendisine vezirlik rütbesi verilmiştir. Aynı anda yukarıda da bahsedildiği üzere Asakir-i Mansure-i Şahane Müşirliği'ne terfi ettirilmiş ve resmen damat olduğu ilan edilmiştir (28 Şubat 1836).⁹ Mehmed Said Paşa'nın padişaha damat olduğunun nişanesi olarak yakası al üzerine işleme sırmalı harvani giydirilmiş ve müşirlik rütbesine terfisinden mütevellit pırlanta ile süslü bir adet nişan ihсан edilmiştir.¹⁰

A.2. DÜĞÜN HAZIRLIKLARI, NİKÂH MERASİMİ VE NİŞAN ALAYI

Damat adayının belirlenmesinin hemen akabinde padişah tarafından yapılacak düğünün aşamalarının tespitinin ve hazırlıkların yapılması hususu üzerine hatt-ı hümayûn ilanı kaide olduğundan Sultan Mahmud da bu kaideye uymuştur. Müneccimbaşından gelen zayıçeye¹¹ uygun olarak, kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-i Sefid Boğazı Muhafızı Mehmed Said Paşa'nın nikâh akdinin yapılmasını, nikâhtan

⁸ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 6b.; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.4-5, s.63.

⁹ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.7a.; Ayrıca bkz. **Anonim Surnâme**, Sadberk Hanım Müzesi, Y.nr. 626, vr.3a-3b. Arslan, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁰ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.7a. ; Ayrıca bkz. **Anonim Surnâme**, vr. 3b. ; Arslan, **a.g.e.**, s.63.

¹¹ Belirli zamanlarda yıldızların vakit ve hey'etleri ile durumlarını gösteren yıldızlar dairesine verilen isimdir. Müneccimler bununla eşref saatini seçtikleri gibi üfürükçüler de hastalıkların nev'ini tayin ederlerdi. M.Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.3, İstanbul, MEB, 1983, s.648-649.

sonra düğün şenliklerinin yapılmasını ve düğünün hemen ardından ise Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz efendilerin sünnet düğünlerinin yapılmasını emreden hatt-ı hümayun hazırlanmıştır.¹²

Hatt-ı hümayun aynı gün alaturka saat ile saat 3 (8.30)'te Kurena-yı Hassa-i Hazret-i Tâcîdârî'den Vassaf Beyefendi Babîâli'ye götürmüştür. Burada Vassaf Beyefendiyi, Tezkire-i Evvel Akif Efendi, Tezkire-i Sâni İsmail Efendi, Mektûbî Şerif Bey, Divan-ı Hümayun beylikçisi vekili Sârim Efendi, Âmedi-i Divân-ı Hümayun vekili Rif'at Bey, Nezaret-i Umûr-ı Mülkiyye kâtibi Nasır Efendi, Divân-ı Hümayun tercümanı Tecelli Efendi, Umur-ı Hariciye kisedarı Şihab Efendi ve diğer bazı resmi görevliler karşılamıştır.¹³ Vassaf Beyefendi, Mülkiye Nâzırı Mehmed Said Pertev Efendi Bab-ı âli'de olmadığı için, kendisini karşılayan Hariciye Nâzırı Akif Efendi ile birlikte getirdiği hatt-ı hümayûnu sadrazama sunmuştur. Alkış merasiminin ardından Vassaf Beyefendi, hatt-ı hümayûnu orada bulunanların huzurunda yüksek sesle okumuştur.¹⁴

¹² Osmanlı Devleti'nde padişah cülûsu, veladet (doğum), harp ilanı, ordunun hareketi, sadrazamlara mühür verilmesi, denize gemi indirilmesi, sultan düğünü vs. hadiseler birinci ve ikinci müneccimlerin tertip ettikleri zayıç üzerine bir eşref saati tespitiyle o saat ve o dakika icra olunurdu; bunu devlet ricali de kendi talihlerinin iyi gitmesi için uygularlardı. Bundan dolayı müneccimlik Osmanlı Devleti'nde mühim bir görev olarak kabul edilmiştir. Osmanlı padişahları içerisinde bu geleneğe pek itibar etmeyen şahıs I.Abdülhamid ve III. Selim olmuştur. Müneccimbaşlarının bir başka görevi ise takvim düzenlemektir. Bkz. İ.Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Saray Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1988, s.369-372.

¹³ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.8a-8b.; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s.64. ; **Anonim Surnâme**, vr. 3b.

¹⁴ “Benim vezîrim; bi-tevfikihî teâlâ sünnet-i seniyye-i hazret-i nebeviyye üzere kerîme-i muhteremem Mihrimâh Sultân'ı bu def'a Asâkir-i Mansûre-i Şâhânem müşîri nasb ve ta'yîn eylediğim Bahr-i Sefîd Boğazı Muhâfız-ı sâbık Mehmed Sa'îd Paşa'ya tezvîc ve tenkîh itmekliği ve müşârun-ileyhin yerine dahî Asâkir-i Mansûrem feriklerinden Mehmed Vâsîf Paşa'nın boğaz-ı mezkûr muhâfızlığı ile Biga sancağının uhdesine tevcih olunmasını ind-i şâhânemde tensîb eyledim ve inşaallah-ı te'âlâ bu günlerde bir vakt-i mes'ûd ihtiyârıyla akd-i nikâh resminin ve ba'dehu ibtidâ-yı Muharrem'de Beşiktaş Saray-ı Hümayûnu'mda sûr-ı hümayûnumuz merâsimi ve evâhir-i Muharrem'de Sa'dâbâd Saray-ı Hümayûnu'mda mahdûmlarım Abdülmecîd ve Abdülazîz efendilerin hitân cemiyetleri resminin icrâsını irâde ve tasvîb eylemiş olduğumdan bilûtfihî te'âlâ vakti hulûlünde icrâlarımabtidâr olunur. Müşîr-i müşârun-ileyh zâtında sâdık ve redd u inkâr ve kendü tertîb-kerde-i şâhânem olduğundan tahsîl-i rızâ-yı şâhânemde olarak nice hidemât-ı mebrûreye muvaffâk olması eltâf-ı celîle-i sübhâniyeden me'mûl iderim. Sen ser'asker paşa ile gerek akd-i nikâh resminin ve gerek ândan sonra icrâ olunacak iki sûr-ı hümayûnum merâsiminin tertîbini müzâkere iderek iktizâ iden husûsâtı bundan böyle taraf-ı hümayûnuma arz ve istîzân edesin bir de müşîr-i müşârunileyh emsâli misillü Mansûre Hazine-i Âmire'mizden maaş tahsîsi dahî lâzîmeden olmağla âna göre tanzîm ve Ferîk Mehmed Vâsîf Paşa'nın dahî tevcihîni ol-vechile icrâ ve i'lân eylesin hemân Rabbim-teâlâ hazretleri habîb-i ekremî efendim hürmetine bu sûr-ı hümayûnumuzu yümn-i vâsi'âda makrûn ve sâye-i şâhânemizde kâffe-i ibâdî mesrûrül'hâl eyleye. Âmin be-câh-ı seyyidül'mürselîn.” **Takvim-i Vekayi**, def'a 124, 19. Za, 1251. Ayrıca Bkz. Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.9b.; **Anonim Surnâme**,vr.3b.

Vassaf Beyefendi'nin hatt-ı hümayunu¹⁵ okumasının akabinde Nakşî Tarikatı'ndan Çarşamba Pazarı'nda bulunan Murad Molla Hankâhî Şeyhi Seyyid Mehmed Murad Efendi, bütün bu hususların hayırla sonuçlanması amacıyla dua etmişler ve hazır bulunan kişiler ise hep birlikte duaya âmin demişlerdir. Vassaf Beyefendi duanın ardından rütbelere uygun olarak yakası sırmalı mor harvani ve dua eden şeyh efendiye de a'la derecede güzel ferace giydirilmiş; sonra kahve, şerbet ve duhan merasimi icra edilmiş ve padişahın hatt-ı hümâyûna cevap niteliğinde telhis yazılarak Vassaf Beyefendi'ye verilmiştir.¹⁶

Hatt-ı hümayunun sadrazam huzurunda okunup cevabî telhisin yazıldığı gün saat 5'te yeni damat Mehmed Said Paşa yanında, serasker paşa, Müşir-i Asakir-i Hassa Ahmed Fevzi Paşa, Mihrimah Sultan'ın kethüdası Sa'ib Efendi, bir tabur piyade asâkir-i mansûre ve mükemmel mızıka takımıyla çok miktarda kavas ve çavuştan oluşan bir alay olduğu halde Babîâlî'ye gitmiş, arz odasının kapısında sadrazam ile görüşmüş ve onun izniyle odaya girip kendilerine ayrılan yerlere oturmuşlar. Tebrik ve tehniyet merasiminin ardından Teşrifatî Beyefendi'nin gösterdiği yol doğrultusunda Damat Mehmed Said Paşa ve beraberindekiler önce Bab-ı hazret-i fetva-penahîye daha sonrada Bab-ı Seraskeri'ye gitmişler ve burada da gerekli törenler yapılarak damat paşanın eteği öpülüp teşekkür ve tehniyet merasimi tamamlandıktan sonra herkes konaklarına dağılmıştır.

Sultan II. Mahmud'un Vassaf Beyefendi aracılığıyla Babîâlî'ye gönderdiği hatt-ı hümayundan bir gün sonra sadrazam tarafından bir tezkire yazılarak Vassaf Beyefendi, maiyetindeki adamları ve hatt-ı hümayunun okunmasının ardından dua eden Murad Molla Hankahî Şeyhi Seyyid Mehmed Murad Efendi ve müritlerine çok miktarda atıyyeler gönderilmiş ve gönülleri alınmıştır. Padişahın gönderdiği fermanın anlaşıldığı üzere, damat olarak seçilen ve İstanbul'a gelen Mehmed Said Paşa'dan boşalan Bahr-i Sefid Boğazı Muhafızı görevi ihmal edilmemiş ve hemen ferik Mehmed Vasıf Paşa tayin edilmiştir. Yine damat paşanın harcamalar için

¹⁵ **Takvim-i Vekayi**, def'a 124, 19. Za, 1251. Ayrıca Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 9b.; **Anonim Surnâme**, vr. 3b.

¹⁶ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 9b. ; Ayrıca bkz. **Takvim-i Vekayi**, def'a 124, 19. Za, 1251. ; Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s. 66.

ihtiyaç duyacağı miktarlar göz önünde bulundurularak maaş tahsisinde bulunulmuştur.

Padişahın emri doğrultusunda 1251 senesi Zilhicce ayının dokuzuncu Perşembe günü (6 Nisan 1836) saat 9'da nikâh merasiminin yapılması kararlaştırılmıştı.¹⁷ Nikâh merasiminden iki saat önce Dârüssaadetü'ş-şerife Ağası Abdullah Ağa davetlilere bir tezkire göndererek nikâhın ne zaman ve nerede icra olunacağını bildirmişti.¹⁸ Davetliler perşembe günü sabahın erken saatlerinde kendilerine tezkire ile bildirilen saatte Hırka-i Şerif Odası civarında bulunan Hazine-i hümâyûn Kethüdası Sadık Ağa'nın dairesine gelmiş ve bir müddet burada dinlendikten sonra nikâhın yapılacağı mekâna yani Bürde-i Şerife Dairesine saat 12'de toplu olarak geçmişlerdi.

Nikâh için davet edilen heyet içerisinde; nikâhı kıyacak olan Şeyhülislam Mekki-zade Mustafa Asım Efendi, Sadrazam Mehmed Ra'uf Paşa, Mihrimah Sultan'ın vekili Dârüssaadetü'ş-şerife Ağası Abdullah Ağa, Harem-i hümâyûn ağalarından Osman Ağa, Mehmed Said Paşa'nın vekili Serasker Paşa ve şahitler olarak ise Damat Halil Rıfat Paşa, Ahmed Fevzi Paşa, Umur-ı Mülkiye Nâzırı Mehmed Said Pertev Paşa, Ser-havası Mukarrebinden Rıza Beyefendi, Hazine-i hümâyûn kethüdası ağa, Mihrimah Sultan'ın kethüdası Sa'ib Efendi, Teşrifati Efendi, Müneccimbaşı Efendi, Ayasofya-i Kebir Camii Şeyhi Yusuf Efendi, Ebu Eyyub-ı Ensari Camii imam-ı evveli ve aynı zamanda Sultan Ahmed Camii vaizi olan Abdullah Efendi bulunuyordu. Özellikle nikâhın hayırlara vesile olması amacıyla Ayasofya-i Kebir Camii Şeyhi Yusuf Efendi, Ebu Eyyub-ı Ensârî Camii

¹⁷ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.10b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e.**, s.68.; **Anonim Surnâme**, vr. 6b.

¹⁸ BOA., HAT., 1597/76.; BOA., HAT., 485/23812. Mihrimah Sultan'ın düğünün yapılmasına karar verilmesinin ardından nikâh, evlenme ve sünnet düğünlerinin hayırlı bir vakitte yapılması amacıyla müneccimbaşıdan vakt-i muhtarın tayini belirlenmesi hususunda ferman yazılmış ve akabinde müneccimbaşının hazırladığı zayıçeler padişaha bildirilmiştir. BOA., HAT., 485/23812. numaralı arşiv vesikasından anlaşıldığı üzere padişah tarafından görevlendirilen Vassaf Beyefendi, müneccimbaşı tarafından belirlenen vakt-i muhtarın bildirilmesiyle görevlendirilmiştir. Vakt-i muhtarın belirlenmesi konusunda Safer ve Muharrem aylarından birinin belirlenmesi üzerinde durulmasına rağmen Safer ayının yaz aylarına denk geleceğinden sıcak havanın tesirinden dolayı düğünün Muharrem ayı içerisinde yapılmasını fakat Muharrem ayının da 10. gününden sonraya alınması gerektiğine karar verildiğini göstermektedir. Ayrıca bu belgenin devamında düğüne davet edilecekler için Serasker Paşa'nın davetnameleri zamanında göndermesi konusunda emir verilmiştir.

imam-ı evveli ve aynı zamanda Sultan Ahmed Camii vaizi olan Abdullah Efendi'nin duaları alınmak amacıyla davet edilmişlerdi.¹⁹

Davetliler nikâh merasimi için hazır olduklarında güllab ve buhur merasimi tertiplenmiş, meclise iki adet büyük buhurdan konulmuştur. Bürde-i Şerife Odası'nın kapıları kapanmış ve adet olduğu üzere Şeyhülislam Mekki-zade Mustafa Asım Efendi, nikâh hutbesini okuyarak nikâh akdini yapmıştır. Nikâhın kıyılmasının akabinde tarafların vekilleri arasında mihr-i mu'accel ve mihr-i mü'eccel tespit edilmiş, iki tarafın vekilinin belirlenen mihr-i mu'accel ve mihr-i mü'eccel'i kabullerinin ardından kapılar açılmıştır. Nikâhın kıyılmasının ardından Ayasofya-i Kebir Camii Şeyhi Yusuf Efendi, Ebu Eyyub-ı Ensari Camii imam-ı evveli ve aynı zamanda Sultan Ahmed Camii vaizi olan Abdullah Efendi dualar etmiş, duanın akabinde Hırka-i Sa'adet'ten adab ile çıkmış ve başka bir odaya geçilmiştir.²⁰

Nikâh merasiminin ardından geçilen odada şerbet, güllab ve buhur merasimleri yapılmış, davetlilere padişah tarafından çok değerli hediyeler gönderilmiş ve hazine kethüdası ağa ve hazine vekili Abdullah Ağa aracılığıyla davetlilere hediyeleri takdim edildikten sonra herkes kendi mahallerine dağılmıştır.²¹

Osmanlı Devleti'nde nişan alaylarının ve nikâh merasimlerinin tertibine önem verilirdi. Bir nevi damat ile padişah kızlarının birbirlerini yakından görme ve tanıma anlamına gelen nişan alayları önce yapılır, eğlenceler düzenlenir ve davetlilere ziyafetler verilirdi. Bir süre sonra düğün yapılması aşamasına geçildiğinde ise nikâh merasimi gerçekleştirilirdi. Fakat Mihrimah Sultan'ın nikâh akdi nişan alayından önce tertip edilmiştir. Bu durumun meydana gelmesinin nedeni ise müneccimbaşının nikâh için belirlediği hayırlı vaktin erken bir zamana denk gelmesiydi. Sultan II. Mahmud, müneccimbaşından gelen zayıçeye uyararak nikâh akdinin daha önce yapılmasını nişan alayının ise daha sonra icra edilmesini uygun bulmuştu.²² Belirlenen saat ve dakika geldiğinde nikâh akdi gerçekleştirilmiştir.

¹⁹ BOA., D.BŞM. SRH.d., 20608. ; Ayrıca Bkz. **Takvim-i Vekayi**, def'a 127, 29. Z. 1251.; Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.10b. ; Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s.67. ; Müellifi Belli Olmayan, **Anonim Surnâme**, vr. 6b.

²⁰ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.11b. ; Ayrıca Bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 68., **Anonim Surnâme**, vr.7a.

²¹ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.12a. ; Ayrıca Bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 68., **Anonim Surnâme**, vr.7a.

²² BOA., HAT., 485/23812.; BOA., HAT., 1597/76.

“ Düğünün yapılması konusunda dini hassasiyetlere özen gösterilmiştir. Düğünlerin mümkün mertebe kandil gibi dini günlere getirilmesine özen gösterilmiştir. Dünder Alikılıç, **İmparatorluk**

Serasker Paşa, görevinin icabı nikâh akdinin ardından Bab-ı Seraskeri'ye teşrif ederek nişan alayının tertibi göreviyle ilgilenmişti. İlk olarak Mehmed Said Paşa tarafından Mihrimah Sultan'a iletilerek takdim edilmek üzere hazırlanmış olan mihr-i mu'accel, değerli mücevher takımları ve çok kıymetli, nefis eşyalardan oluşan nişan takımı alayı düzenlenmiştir.²³

Nişan alayına mızıka takımı²⁴, bir tabur asakir-i mansure askeri, yaya olarak asakir-i mansure çavuşları, mülâzımları, yüzbaşları, atlı olarak binbaşı ağalar, asakir-i mansure alay eminleri, kaymakamları, mirayları, asakir-i hassa miralayları, asakir-i mansure mirlivaları paşalar, asakir-i hassa mirlivaları paşalar, mansure ve hassa ferikleri paşalar katılmışlardı.

Paşaların ve subayların ardından hademeler başlarının üzerinde taşıdıkları şeker tablaları, Saksonyakari kâseler içinde şekerlemeler dolu tepsiler, lahuri şallar ve muhtelif kumaşlar, valide sultan için hazırlanmış özel hediyeler, arabalarla taşınan gümüşten yapılmış iki sanduka içerisinde itriyat ve buhurat, sonra gümüş tepsi üzerinde gümüş sahanlar, muhtelif gümüş tepsiler üzerinde murassa'at, mücevherat ve altın, gümüş, pırlanta zinet eşyaları, gümüş tepsiler içerisinde mihr-i mu'accel geliyordu. Bunların arkasından ise Asakir-i Mansure çavuşları, Serasker Paşa, onları takiben mızıka takımıyla bir tabur, asakir-i mansure'den oluşan alay, saat 4 sıralarında Bab-ı Seraskeri'den çıkarak Ayasofya Caddesi yolundan ilerleyerek yol üzerindeki evler ve dükkânlardaki seyirciler ile yol kenarına dizilmiş kalabalık seyirciler tarafından takip edilmiştir. Kalabalık seyirci gurupları nişan alayını gördüklerinde tebrik ve maşallah sesleriyle dualarla saray-ı hümayuna varmıştır. Saraya vardıklarında atlı olanlar orta kapıda atlarından inmiş, iki sıra dizilmişler ve

Seramonisi, Tarih Düşünce Kitapları Yayınları, İstanbul, s. 191. Fakat 1836 Sûr-ı hümayununda farklı bir durum meydana gelmiş ve yine dini hassasiyete dikkat edilerek Kerbela Matemi'nden dolayı düğünün Muharrem ayının ilk on gününden sonra icra edilmesine karar verilmiştir. Bu durum Şeyhülislam Mekkizade Mustafa Asım Efendi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bkz. BOA., HAT., 1597/76.

²³ Miss Pardoe, nikâh törenin yapılacağını duyduktan sonra törenin yapılacağı yere yakın bir alanda bir oda kiraladığını ve olayları takip ettiğini belirtiyor. Verdiği bilgilerin gerçeğe neredeyse birebir uyuşması, özellikle kapalı alanda yapılan nikâh merasimine katılanların isimleri, hal ve tavırlarına kadar ayrıntılı bilgi vermesi, Miss Pardoe'nin törende bulunan birinden olayları duyup aktarmış olması ihtimalini arttırıyor. M.Julia Pardoe, **18.Yüzyılda İstanbul**, Çev. Bedriye Şanda, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997, s. 71-72.

²⁴ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.12b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e**, s.69.; **Anonim Surnâme**, vr.7a.

nişan takımı defter-i teşrifat gereği Darüssaade ağasına teslim edilmiş ve Harem-i hümayun ağalarına takdim edilmiştir.²⁵

Nişan alayı sırasında değerli hediyeleri taşıyan Mehmed Said Paşa'nın dört nefer gedikli ağalarına çok değerli kumaşlar, on nefer diğer ağalara külliyyetli ihsanlar, yüz yirmi nefer diğer ağalara da muhtelif atıyyeler verilerek memnun edilmiş ve hayır duaları alınmıştır. Sultan II. Mahmud tarafından, damat paşaya gönderilmesi adet olan "nişan yağlığı bohçası" Mihrimah Sultan'ın baş ağası Necib Ağa aracılığıyla ve teşrifat halifesi efendi, üç nefer teşrifati yamakları ve kırk nefer kavvasın delaletiyle Topkapı Sarayı'ndan çıkarılmıştır. Bunlar Bab-ı Askeriye vardıklarında asakir-i mansure sağlı sollu dizilmiş, mızıklar çalınmaya başlanmıştı.

Mehmed Said Paşa bohçayı getirenleri merdiven başında karşılamış, nişan bohçasını Necib Ağa'nın elinden alıp saygıyla öptükten sonra yanlarında bulunan yüksek bir yastığın üzerine yine saygılı bir şekilde yerleştirilmesini istemiştir. Daha sonra kahve, çubuk, güllab ve buhur merasimi icra edilmiş ve Necib Ağa'ya Mehmed Said Paşa tarafından muhtelif hediyeler verilmiş, ayrıca harvani giydirilmiş ve güzel bir at verilmiştir. Yine adet olduğu üzere damat tarafından daha önceden hazırlanmış olan bohça da Necib Ağa'ya teslim edilmiş, aynı yolla ve merasimle saraya dönmüştür.²⁶ Böylece Mihrimah Sultan'ın nikâhı kıyılmış ve akabinde Serasker Paşa ve Çavuşbaşı Necib Ağa'nın idaresinde nişan alayı tertip edilmiştir.

Mihrimah Sultan'ın Dolmabahçe'de yapılacak olan düğünü ile şehzadelerin Sadabat'ta yapılacak olan sünnet merasimleri için, düğünün başlamasından bir hafta önce her iki mekânda da düğün hazırlıkları tamamlanmıştır. Hazırlıkların yapılmasıyla Serasker Paşa ve Divan-ı hümayûn'da Çavuşbaşı olan Necib Efendi ilgilenmiştir. Beşiktaş'taki Bayıldım Kasrı'nın eksikleri tamamlanmış ve Sadrazam Mehmed Emin Paşa'ya tahsis edilmiştir.

Kasır renkli avizeler ve çeşitli kandillerle süslenmiştir. Ayrıca davet edilen yüksek rütbeli müşirler ve ileri gelen ulema için kasrın içindeki diğer odaların tertip ve düzeni intizam ile yapılmıştır. Düğüne katılacak davetlilerin teşrifat kaidelerine uygun olarak karşılanması ve daha önceden belirlendiği üzere dinlenmeleri için

²⁵ Lebib Efendi, *Surnâme-i Lebib*, vr.13a. ; Ayrıca Bkz. Arslan, *a.g.e.*, s. 69.; *Anonim Surnâme*, vr. 7b.

²⁶ Lebib Efendi, *a.g.e.*, vr.13b. ; Ayrıca Bkz. Arslan, *a.g.e.*, s.70. Müellifi Belli Olmayan, *a.g.e.*, vr.7b.

Matbah-ı Amire'ye tahsis olunan alanın önüne kadar ve aşağı meydanın zirvesine kadar setler inşa edilmiş ve bu setlerin üzerine de düğüne gelecek olan davetliler için çadırlar hazırlanmıştır. Ayrıca düğüne davet olunanların misafir edileceği obalar kurulmuştur.²⁷ Her bir obanın başında ise devletin ileri gelenlerinden biri bulunmuş ve ev sahipliği yapmıştır. Düğün boyunca çadırlarında misafirleri ağırlayacak olan bu kişilerin işlerinin çıkması veyahut dinlenmeye çekildikleri vakit, onların yerlerine misafirlerle ilgilenmek ve ev sahipliği görevini yürütmek amacıyla birer kişi daha yardımcı olmaları için görevlendirilmiştir. Bazı obalara ise yardımcı tayin edilmemiştir.²⁸

Tablo 2: Mihrimah Sultan'ın Düğünün'de Oba Sahibi Devlet Adamları Ve Yardımcıları.

Oba Sahibi Devlet Adamları	Yardımcılar
Serasker Hüsrev Paşa	Sabık Tophane-i Amire Nâzırı Arif Beyefendi
Damat Halil Rıfat Paşa	Sabık Masarifât Nâzırı Osman Beyefendi
Damad-ı Sâni Mehmed Said Paşa	Esbak Çavuşbaşı Ali Efendi
Kaptan-ı Derya Mehmed Tahir Paşa	Sabık Mukataat Nâzırı Mehmed Efendi
Müşir-i Asakir-i Hassa Fevzi Ahmed Paşa	Esbak Çavuşbaşı Naşid Beyefendi
Kaymakam-ı sabık Ahmed Hulusi Paşa	Hüsam Efendi
Umur-ı Mülkiye Nâzırı es-Seyyid Mehmed Said Pertev Paşa	Osman Ferid Efendi

²⁷ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib** vr.20a. ; Ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e.**, s.76.

²⁸ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 20b.-22a.

Umur-ı Hariciye Nâzırı el-Hac Mehmed Akif Paşa	(Oğlu) Amedi hulefasından Nail Efendi
Mânsûre Defterdarı es-Seyyid Abdurrahman Nafiz Efendi	Esbak Kasabbaşı Şakir Efendi
Darbhâne-i Âmire Defterdarı es-Seyyid Ali Rıza Efendi	Kapıkethüdası Mehmed Emin Efendi
Divân-ı Hümâyûn Çavuşbaşı el-Hac Necib Efendi	Tayin edilmemiş.
Evkaf-ı Hümâyûn Nâzırı Hasib Efendi	Tayin edilmemiş.
Tophâne-i Âmire Nâzırı el-Hac Saib Efendi	Tayin edilmemiş.
Mühimmat-ı Harbiyye Nâzırı Mehmed Emin Seyyid Efendi	Tayin edilmemiş.
Zahire Nâzırı es-Seyyid Mehmed Hadi Efendi	Tayin edilmemiş.

Çadırların etrafına davetlilerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hademeler görevlendirilmiş, teşrifat memurları tayin edilmiştir. Dinlenmeleri ve çadırlarda verilecek ziyafetler için yataklar hazırlanmış, kiler ve kahve çadırları kurulmuştur. Dolmabahçe’de yapılacak düğüne davet edilenlere verilecek ihsanlar ve hediyelerin korunması için çadırlar kurulurken, bu çadırlardaki hediyelerin düzenli dağıtılması içinde memurlar tayin edilmiştir.

Tüfekhane önündeki düzlük canbaz gösterileri için hazırlanmıştır. Meydana dikilen direkler üzerine ipler çekilmiş ve gösteri için elverişli hale getirilmiştir. Gümüştuyu mahalline Asakir-i Mansure-i Muhammediye taburları ordu düzeni şeklinde dizilmiştir.²⁹ Davetlilerin gelişi sırasında onları karşılamak ve gideceği çadıra kadar eşlik etmek amacıyla görevliler tayin edilmiştir. Misafirler, Dolmabahçe sahilinde karşılandıktan sonra hal ve şanına göre teşrifat kaideleri uygulanarak

²⁹ BOA., C.AS., 424/17609. “Sur-ı hümâyûnda bulunacak olan Topçu Taburu için Dolmabahçe’de çadırlar kurulmuş ve askerlerin ihtiyaçları olan yeni icat kırmızı benekli yirmi çadır mühimmatı harbiye çadırından iade şartıyla verilmiştir.”

hazırlanan süslü binekler yahut arabalarla gidecekleri çadıra kadar memurlar eşliğinde götürülmüştür. Zaim Ağa her defasında yaya olarak peşlerinden onları takip etmiş ve refakatçi olmuştur.

İstanbul'a dışarıdan gelen davetliler eğer varsa kendi ikametgâhlarında yok ise kendileri için tahsis edilen saray, konak ve sahilhanelerde ikamet ettirilmişlerdir.³⁰ İkametgâhların belirlenmesinde misafirlerin rütbe ve mevkilerine dikkat edilmiştir. Düğüne katılacak kişilerin hangi gün ve saatte düğüne iştirak edecekleri karışıklığın önüne geçmek ve misafirlerin daha iyi bir şekilde ağırlanmalarını sağlamak amacıyla planlanmış ve bir tezkire ile bilgilendirilmişlerdir.

Düğünler başlamadan önce şehrin süslenmesine özen gösterilmiştir. Şehrin cadde ve sokakları kandillerle süslenmiş, halka ve davetlilere gündüz başka gece başka seyir sunmaya özen gösterilmiştir. Topkapı Sarayı, Balıkpazarı, Haliç, Tophane, Beşiktaş, Boğaziçinin sağ ve sol tarafları, Üsküdar sahili, Çamlıca Tepesi ve bahsi geçen yerlerin etrafındaki mahaller kandillerle süslenmiştir.³¹ Lebib Efendi, ışık gösterilerinden ve özellikle sahildeki kandillerin ışıklarının denizde yansımasıyla oluşan huzmelerden denizin renginin altın rengine büründüğünü yazmıştır. Ayrıca düğünün yapıldığı mevkideki kasr-ı hümayunun ve çadırların kandillerle süslenmesinin ardından meydana gelen manzarayı “gökyüzündeki yıldızları kıskandıracak güzellikte” diyerek yapılan şenliğin şatafat ve ihtişamını ortaya koymaya çalışmıştır. Daha önceki sûr-ı hümayunlarda adet olan şehrin süslenmesi ve kandiller ve meşalelerle cadde ve sokakların aydınlatılmasına 1836 Sûr-ı Hümayununda da özen gösterilmiştir. Arşiv vesikalarından anlaşıldığı üzere şehrin ışıklandırılması için görevliler tayin edilmiş, hiçbir masraftan kaçınılmamıştır.³²

³⁰ İstanbul dışından gelenlerin ikamet etmeleri için belirlenene yerlerin listesinin Lebib Efendi ayrıntılı olarak vermiştir. ; Ayrıca Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.17a-18b. ; Metin And, düğüne davetlilerle ilgili *Takvim-i Vekayi'nin* 9 Safer 1250 tarih ve 84. sayfada 1836 sur-ı hümayununa katılanların listesinin verildiğini belirtmiş hatta bu konuyla ilgili çok yazılı kaynaklar ve resimli kaynakların bulunduğu belirtmiştir. And'ın, verdiği tarih Saliha Sultan'ın Halil Rifat Paşa ile olan düğünün son günüdür. *Takvim-i Vekayi*'de yaptığımız incelemede verilen isim listesinin 1834 Sur-ı Hümayuna ait olduğunu görebiliyoruz. Karşılaştırma için Bkz. And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s.53.; *Takvim-i Vekayi*, def'a 84, 9.S 1250.

³¹ BOA., C.SM., 71/3575.; BOA., C.SM., 773880. ; Ayrıca bkz. **Anonim Surnâme**, vr.13a.-13b.

³² BOA., C.SM., 773880.

Düğünde tertiplenen şenliklerin gece boyunca sürmesi amaçlanmış, Lebib Efendi'nin tabiriyle mehtabı kıskandıracak güzelliklerin ortaya çıkması sağlanmıştır.³³

Düğün öncesinde Donanma-yı Hümâyûn, Beşiktaş Sarayı'nın önünden Tershane-î Amire'ye kadar sahil boyunca sıralanmış ve kandillerle süslenmiştir. Ayrıca yine Dolmabahçe sahiline üç sal yan yana bağlanmış ve üzerine büyükçe bir kale inşa edilmiştir. Düğün boyunca gece ve gündüz hem bu kale üzerinden hem de donanmaya ait gemiler üzerinde eğlenceler tertiplenmiştir. Sallardaki havai fişekler atılarak fiskiye gibi yerden göğe doğru ateş püskürtülmüş ve yapılan gösteriler insanları hayrete sürüklemiştir.³⁴

Düğün hazırlıkları için gerekli olan malzemelerin temini ve şehirde yapılacak süslemeler, tamiratlar veyahut şenliklerde kullanılacak malzemelerle ilgili arşiv vesikalarından edindiğimiz bilgiler sefer tasından makasa, yeni icat edilmiş kırmızı benekli çadırlardan şenliklerde kullanılacak fişeklerin üretimine kadar ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Düğünde kullanılan fişekler Karaağaç bölgesinde üretilmiş ve üretiminde lağımcılar ve humbaracılar çalışmıştır.³⁵ Hem Dolmabahçe'de hem de Sadabat'ta askerler için çadırlar kurulmuş, iskeleler yapılmış ve bu faaliyetler sırasında çalışan askerlerin ihtiyaçları karşılanmıştır.³⁶ Davetlilere verilecek ziyafetler için mutfaklar kurulmuş, canbaz gösterileri ve diğer oyunlar için alanlar açılmıştır. Halkın eğlenceleri takip edebilecekleri yerler belirlenmiştir. Düğün için Dolmabahçe sahiline gelecek davetlileri karşılamakla görevli kişiler tayin edilmiştir.

Düğün hazırlıklarında hiçbir masraftan kaçınılmamış, davetlilerin rahat etmeleri ve düğüne tanıklık eden İstanbul halkının düğünlerin süresi boyunca gece ve gündüz eğlenmeleri hedeflenmiştir. Yapılan büyük çaplı hazırlıklar İstanbul'da son yüzyılın en ihtişamlı sûr-ı hümâyununun gerçekleşmesinde etkili olmuştur

³³ Lebib Efendi **Surnâme-i Lebib**, vr.24a.

³⁴ Lebib Efendi, **a.ge**, vr. 25a.

³⁵ BOA., C.AS., 424/1761.

³⁶ BOA., C.SM., 159/7965. ; BOA., C.SM., 54/2738.; BOA., C.SM., 54/2740.

A.3. DAVETLİLER

Osmanlı Devleti'nde düğünlere gelenek olduğu üzere İstanbul'daki vüzera, meşayih ve ulemadan başka taşrada bulunan vezirler, memurlar ve davet edilirdi. Mihrimah Sultan'ın düğünü ve şehzadelerin hitanları için de Sadrazam tarafından İstanbul'da ve taşrada bulunan paşaları, memurları, şeyhleri, imamları, âlimleri ve meşayihleri düğüne davet eden mektuplar gönderilmiş ve sûr-ı hümâyûna davet edilmiştir.³⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde gönderilen davetnameler ve gelen cevap nameler oldukça fazladır. Bu davetnamelerde genellikle düğünün yapılacağı tarihte davet edilen kişinin davete katılması veya katılmayacaksa nedeninin payitahta bildirilmesi istenilmiştir.³⁸

³⁷ BOA., D.BŞM. SRH. d/20608.

³⁸ BOA., D.BŞM. SRH., 20608. ; Ayrıca bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.18a.-18b.

“Sûret-i Mekâtîb-i Sâmiye-i Hazret-i Sadâretpenâhî

Cenâb-ı meserret-bahşâ-yı kulûb-ı âlemyân (tenezzehe zâtihî ani's-şebîh ve'n-noksân) mihr-i münîr-i burc-ı hilâfet ve mâh-ı cihân-ı tenvîr-i evc-i saltanat-ı velî-ni'metimiz velî-ni'met-i âlem lâ-zâlet şumûs-i şevketihî şârîka-i alâ mefârîki'l-ümem şevketlü kerâmetlü mehbâbetlü kudretlü efendimiz hazretlerini ilâ nihâyeti'd-deverân ziver-efzâ-yı erîke-i şân-ı şevket-ünvân ve ensâb-ı me'âlî-iktisâb-ı şâhânelerin mânend-i nücum zâhire-i ferâvân eyliye, âmin. Be-câh-ı Nebiyyi'l-emîn hamden lillâhi te'âlâ perverişyâfte-i harem-saray-ı saltanat ve pîrâye-i serâ-perde-i iffet olan benât-ı ismet-ayât-ı tâcidârâneneden devletlü ismetlü Mihrimâh Sultân aliyyetü's-şân hazretleri bi-inâyetillâhi'l-meliki'l-mu'te'âl vâsıl-ı nisâb-ı kemâl olarak sünnet-i seniyye-i hazret-i seyyidü'l-enâm şenşene-i Devlet-i Aliyye-i ebediyyü'd-devâm olduğu üzere akd ü tezvîci mevsimi hulûl etmiş ve kezâlik nev-nihâlân-ı gelin-i saltanat ve cihandârî ve esmâr-ı şecere sâbitü'l-asl-ı şevket ve şehriyârî-i şehzâdegân-ı civan-bahtân devletlü necâbetlü Sultân Abdülmecîd Efendi ve Sultân Abdülazîz Efendi hazerâtının dahi resm-i hitân-ı mes'adet-nişânlarının icrâsı vakt-i feyz-i müstelzimi gelmiş olduğundan bi-inâyetillâh-i te'âlâ şeref-i hulûlüyle teşerrüf olunacak iki yüz elli iki sene-i müteyemmimesi mâh-ı Muharremü'l-harâmının ibtidâsında sultan-ı müşârün-ileyhâ hazretlerinin velîme-i meymenesiyçün Dolmabağçe nâm mahall-i ferah-fezâda sûr-ı hümâyûn-ı meyâmin-makrûn resm-i münîfi icrâ ve mâh-ı mübârek-i mezkûrun evâhîrine doğru Sa'dâbâd nâm nüzhetgâh-ı behîşt-asâde dahi şehzâde-i müşârün-ileyhimâ hazerâtının hitân-ı resm-i âlîsi ifâ olunması tasmiât-ı hayriyye-i aliyyeden bulunmuş olup şevket-me'âb-ı kudret-nisâb efendimiz hazretlerinin lezâyiz-ni'met ve inâyet-i şehriyârâneleri urûk-ı âlemyâna sârî ve bahr-i muhît-i lutf ü merhametleri cihân ve cihânyâne cârf olarak mücerred bendegân-ı sıdk-ı nişânların izâka-i ni'am-ı şîr-nikvâr-ı nevâziş ve âtufetleriyle mükerreren dilsîr-i server ve mefharet etmek irâde-i ihsân-âdesiyle bi-tevfikihî te'âlâ işbu bed' ve şurû' buyurulacak sûr-ı müstelzimül-hubûrda cümle bendegân-ı Devlet-i Aliyye iktisâb-şâdî ve meserret idecekleri misüllü menâsıbdâ bulunan vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı fihâm-ı saltanat-ı seniyye hazerâtından buldukları mahall ve mevâkı'ın icâb-ı hâl ve keyfiyyâtına göre münâsib olan zevât-ı sûtûde-sıfât hazerâtının dahi bizzat gelüp ve meserret-i âlem-bâhâdan hisseyâb-ı mübâhât ve mefharet olmaları velâ-siyemâ zât-ı vâlâ-yı destûrîleri eham-ı havâss-ı vüzerâ-yı izâm-ı saltanat-ı sermediyyü'd-devâmdan bulunmaları cihetiyle işbu da'vet-i seniyye resm-i âlîsinin hakk-ı vâlâ-yı destûrîlerinde dahi icrâsı husûsuna irâde-i mekârim-âde-i hazret-i zillullâhî şâyân buyurulmuş olmağla kemâ-fi's-sâbık mütehayyızân-ı dâ'ire-i destûrîlerinden münâsib bir bendelerinin tevkîl ve irsâli tensîb-kerde-i âttfet-şî'ârîlerinden olduğu sûrette bi-mennihî te'âlâ îyd-i adhâdan sonra ve Muharrem'den evvelce âsîtâne-i şevket-âşiyânede mevcûd bulunmak üzere i'zâm ve isbâline himem-i behiyyeleri erkâr buyurulmak siyâkında kâ'im...

Sadrazam tarafından 1836 Sûr-ı Hümâyunu için davetlilere gönderilen mektupta; 1836 Nisan ayı içerisinde yapılacak Mihrimah Sultan'ın Dolmabahçe'de yapılacak düğünü ile şehzadelerin Sadabat'ta gerçekleştirilecek sünnet düğünlerinin yapılmasına padişah tarafından karar verildiği bildirilmiştir. Ayrıca davet olunan kişilerin padişahın ihsan ve atıyyelerinden yararlanmak, düğüne katılma şerefine ulaşmak gibi gayet güzel bir amaç için İstanbul'a hareket etmeleri, eğer kendileri gelemeyecekse vekil göndermeleri talep edilmiştir. Bu yolculuğa kurban bayramının hemen sonrasında çıkılması ve Muharrem ayından önce İstanbul'da olunması yönündeki fermana riayet etmeleri hususunda bilgilendirilmişlerdir.³⁹

Sadrazam tarafından Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı'na Sivas Valisi'ne, Trabzon Valisi'ne, Bağdat, Erzurum, Bosna, Karaman, Şehr-i Zor valilerine, Hersek, Üsküp, Alacahisar, Pirezen Mutasarrıflarına, Belgrad ve Niş Muhafızlarına, İskenderiye, Teke ve İçil muhassıllarına, Maraş, Musul ve Tunus Beylerbeyine ve Üsküp Nazırı'na bu mektuplardan gönderilmiştir.⁴⁰ Davet mektubu alan kişiler aynı zamanda kendi idarelerindeki bölgelerde bulunan ve haklarında hüsn-i zan beslenen ulema, şeyh ve meşayihden kişilerin davete icabet etmeleri sırasında ihtiyaçlarının giderilmesi ve bir nevi pasaport niteliğinde olan ruhsatnamelerin verilmesi konusunda bilgilendirilmişlerdir.⁴¹ Sadrazam tarafından gönderilen davet mektuplarına cevaben yazılan yazılarda bazı bölgelerin serhat ili olması, bazı bölgelerde ise iç karışıklıkların bulunması nedeniyle⁴² valiler kendileri gelmek yerine vekillerini görevlendirmişlerdir.⁴³ Ayrıca padişah tarafından davet edilmelerine rağmen gelemeyeceklerini özürleriyle beyan ettikten sonra düğünün güzel ve hayırlı olması için dualar ettikleri belirtmişlerdir. Bazı ulema ve meşayihden kişiler ise yaşlı oldukları veyahut hasta olduklarını özür beyan ederek gelemeyecekleri sadarete

³⁹ BOA., HAT.,486/23827.; BOA., HAT.,486/23818.

⁴⁰ BOA., D.BŞM. SRH. 20608.; BOA., HAT., 486/23818.; BOA., HAT., 486/23818-A.; BOA., HAT.,486/23818-B. BOA., HAT.,486/23818-C. BOA., HAT.,486/23827.

⁴¹ BOA., HAT.,486/23818-D. "Sur-ı hümâyûnun ilanı ve daveti muntazamın emri aldığına, minnet ve şükranla karşıladığına dair Konya'dan Haziret-i Molla-yı Rumdan Çelebi Mehmed Said imzasıyla yazılmış namede, Çelebi Mehmed Said, padişaha çok dualar ettikten sonra evlenme ve sünnet düğünlerinin hayırlar getirmesini temenni etmiş ve Muharrem'den önce İstanbul'a hareket edeceğini bildirmiştir.

⁴³ BOA., HAT., 485/23814.; BOA., HAT., 485/23814-A.; BOA., HAT., 485/23814-B.; BOA., HAT., 485/23814-E.; BOA., HAT., 485/23814-D.

bildirmişlerdir.⁴⁴ Davete gelecek durumlarda olanlar ise kendilerine gösterilen mazhardan dolayı teşekkürlerini beyan eden nameler göndermişlerdir. Selanik Muhassılı İbrahim Paşa da davetname gönderilen çok sayıda devlet adamından birisi olarak İstanbul'a teşekkürlerini bildiren bir name göndermiştir.⁴⁵

Düğüne davet edilmek, daveti uygun bulunan kişiler için devletin kendilerine gösterdiği itibar olarak kabul edilmiştir. Davetliler, kendilerine belirtilen vakit geldiğinde düğüne katılmak için yola çıkmışlardır. Padişaha ve önemli devlet adamlarına teşekkürlerini beyan eden hediyelerle İstanbul'a gelip düğün gününden önce kalacakları misafirhanelere yerleşmişlerdir. Daha sonra Serasker Paşa ve Necip Efendi tarafından hangi gün düğüne katılacaklarını belirten tezkireye göre hareket ederek vakitleri geldiğinde harekete geçmişlerdir. Güzel kıyafetleri ve getirdikleri hediyeler ile düğün sırasında davetliler adına verilen ziyafete katılıp, şenlikleri seyrettikten sonra hayırlı olsun temennileri ve dualar eşliğinde padişahın kendilerine bahsettiği ihsan ve atıyyeleri alarak görevlerini yerine getirmişlerdir.⁴⁶

Sur-ı hümâyûna davet edilecek kişilerin seçiminde hassas davranılmış, buldukları bölgedeki görev ve sorumluklarına göre bazı kişilerin sur-ı hümâyûna katılmaları yönünde davetnameler gönderilirken bazı kimselere ise idarelerindeki mahallerin asayişin bozulması riski göz önünde tutularak davetnameler gönderilmemiştir.⁴⁷ Düğün için davetname gönderilmeyen ulema ve meşayihden bazı kimselerin yaşlı, hasta veya buldukları yerlerin payitahta uzak olması gerekçe olarak gösterilmiştir. Bazıları ise rütbe ve paye olarak yeterli görülmemiştir. Ayrıca çok sayıda davetlinin uygun şartlarda ağırlanamayacakları göz önünde tutularak davetlilerin sayılarının sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Bununla birlikte taşradan düğüne davet edilmeyen ulema ve meşayih düğüne katılabilmek için sadareten izin istemişlerdir. Bu durumda ise unutulmuş ya da davetleri gözden kaçan ulema ve meşayihden kişilere düğüne gelme izinleri verilirken bazılarının istekleri ise reddedilmiştir. İstanbul'a uzak şehirlerde bulunan devlet görevlilerinden düğüne gelmek istemelerine rağmen buldukları bölgelerde hassas görevlerde bulunmaları

⁴⁴ BOA., HAT., 485/23809-C.

⁴⁵ BOA., HAT., 486/23827-A. BOA., HAT., 486/23820.; BOA., HAT., 486/23820-A.; BOA., HAT., 486/23820-B.

⁴⁶ BOA., HAT., 485/23810.

⁴⁷ BOA., HAT., 485/23809.

ya da idaresindeki bölgelerde karışıklık çıkma ihtimali bulunan zevatın bu istekleri sadaret tarafından uygun bulunmamış ve bu kişilere hatt-ı hümâyûn gönderilmiştir. Davete katılması uygun görülenler ile uygun görülmeyenler gerekçeleriyle birlikte aynı belge bildirilmiştir.⁴⁸

Bursa'dan sur-ı hümâyûna dâhil olmak isteyen ulemadan bazı kimseler sadarete isteklerini iletmişlerdir. Bursa uleması içerisinde kimlerin gelip gelmeyeceği hususunda yazılan tahrirata kısmen bir gerginliğe neden olmuş, ulemadan bazı kişiler davetlilerin belirlenmesinde bölgenin mahalli idarecilerinin tarafgir davrandıklarını düşünerek, ruhsatnameyi almadan İstanbul'a gitmek istediklerini belirtilip ayaklanmışlardır. Bu gelişmeler üzerine meşayihden ve medrese-i kiramdan olanların da davete katılacak kişiler arasında dahil edilmeleriyle sorun çözülmüştür. Böylece ulemadan beş, meşayihden on altı kişi daha sur-ı hümâyûna davet edilenler arasına eklenmiştir.⁴⁹ Bursa'dan davete katılmaları hususunda bir sakınca bulunmayan kişilerin isimlerinin yazılı olduğu defter İstanbul'a gönderildikten sonra sadaret tarafından davete katılmak isteyenler arasında seçim yapılmış ve sayı sınırlaması getirilerek, rütbe ve derecelerine göre durumu uygun görülenler davete çağrılırken uygun görülmeyenler davete çağrılmamıştır.⁵⁰

Ankara ve Kangırı mutasarrıfı Kemal Paşa, Vidin Muhafızı Hüseyin Paşa, Çirmen mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa, Selanik mutasarrıfı İbrahim Paşa, Karaman Valisi Hacı Ali Paşa, Aydın muhassılı Yakup Paşa, Bahr-i Sefid Boğazı Muhafızı Said Paşa ve Ruscuk muhafızı Mubarza Said Paşa hem daha önceki sur-ı hümâyûna katıldıkları veçhiyle hem de buldukları yerlerin asayişini açısından sur-ı hümâyûna gelmelerinden sakınca görülmemiş ve davetname gönderilmiştir.⁵¹ Sivas Valisi Reşit Paşa'nın ihtiyar olması, Arnavutluk'un ve Tırhala Sancağı'nın Yunan tarafından

⁴⁸ BOA., HAT., 485/23810.

⁴⁹ BOA., HAT., 485/23809-D. BOA., HAT., 485/23809-E.

⁵⁰ "Bursa ulemasından sur-ı hümâyûna gitmeğe arz ve kesb olan zevattan intihab olunan zevat-ı setva-yı sematin defteri esamîsidir ki bir vecihle zıkr ve beyan olunur; 1-Tarik-î Nakşîyye'den el-Hac Mehmed Emin Efendi, 2-Eşrefzade el-Hac Nafiz Efendi, 3-Seyfeddin Efendi, 4-Tarik-i Nakşîyye'den el-Hac Ahmed Baba Efendi, 5- Mevlevi Şeyhi Efendi yani el-Hac Mehmed Efendi, 6- Hazreti Emir Sultan Şeyhi el-Hac Ahmed Efendi, 7- Şeyh Hafız Sadık Efendi, 8- Medrese-i Kiramdan Ankaravi Abdurrahman Efendi, 9- Medrese-i Kiramdan Kayserili Mustafa Efendi, 10-Medrese-i Kiramdan Bolvadinli Salih Efendi. Sur-ı hümâyûna katılacakların belirlenmesi hem ihsan ve atiyelerin dağıtımı, hem rütbe tevcihleri hem de saraya yakın olmanın kazandırdığı sosyal statü düşünüldüğünde çok önemli bir durumdur. Bundan dolayı sadaret her türlü ayrıntıyı düşünmüş ve davetname yazarken kişileri titizlikle seçmiştir. Bkz. BOA., HAT., 485/23809-B. BOA., HAT., 485/23809-F.

⁵¹ BOA., A.d. nr. 366.

insali ve Fener eşkiyasının tehlike oluşturmamasından dolayı Rumeli Valisi Mahmud Hamdi Paşa ve Tırhala mutasarrıfı hazeratının davetleri uygun bulunmamıştır. Ayrıca Bağdat ve Şehr-i Zor muhassıllı ve Erzurum ve Bosna valileri ve Belgrad ve İskenderiye muhafızları hazeratının buldukları bölgelerin serhat illeri olması nedeniyle sur-ı hümayuna katılmaları uygun görülmemiştir. İsmi bu belgede geçen bazı valiler ise “afv buyrulmuş olmanız hasebiyle sizler dahi mücerred hassa-i sururu mefhuzat olmanız için i’şâr olundu. ...” ifadesiyle sur-ı hümâyûna katılmalarına izin verilmiştir.⁵²

Kefe Başbuğu’nun uzakta olması, Trabzon Valisi Osman Paşa’nın ise Lazistan’da karışıklık çıkma durumuna göre gelip gelmemesi kendi isteğine bırakılmıştır. Bir önceki sur-ı hümâyûnda taşrada bulunan Arnavud paşalar davet olunmamıştır. Fakat bu defa mir-i miran ve Arnavud paşaların davetleri padişahın takdirinde olduğu ancak hüsnü nazar ile bakılmasının daha iyi olacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte Üsküp Nâzırı Ali Hıfzı Paşa’nın Arnavud paşalarla mukayese edilmeden davet edilmesinin daha iyi olacağı belirtilmiştir.⁵³ Üsküp Nâzırı Ali Paşa’nın daha sonra davetname gönderilerek davet edildiği belgelerden anlaşılmıştır.⁵⁴ Mısır Valisi’nin ve Adana Valisi İbrahim Paşa’nın daha önceki sur-ı hümâyûna davet edilmemesi göz önünde bulundurularak, bu defa da bir şey yazılmaması yakışksız olacağından dolayı tahrirat yazılmasına, bazı yakın mahalledeki vüzeranın davet edilmesine, uzakta olanların ise bu davetten af edilmesine karar verilmiştir.

Eflak-Boğdan voyvodaları ve Sırbistan’ın idarecisi Miloş Bey’in sûr-ı hümâyûna davet edilmesinin, bir önceki sûr-ı hümâyûnda bulunmadıkları için elzem olduğuna, bu defa dahi kendilerinin gelmesi zorunlu tutulduğunda ise Rusya’nın durumu farklı algılayacağı üzerinde durulmuştur. Bu durumda hem Miloş Bey hem de Memleketeyn voyvodaları’nın kendilerini temsil için bir vekil göndermeyi tercih

⁵² BOA., HAT., 485/23810. BOA., HAT., 486/23828-A: numaralı bir diğer belge ise Bosna Valisi Vecihi Paşa’dan sadarete gönderilmiştir. Bu belgede ise Vecihi Paşa, Mahall-i memuriyetinden infikaki tecviz buyrulmaması cihetiyle sur-ı hümâyûnda bulunamayacağından beyan-ı teessürle beraber tebrik ve teşekkürünü bildirmektedir.”Erzurum Valisi E’sad Paşa daha sonra sur-ı hümâyûna dâhil olmuştur.

⁵³ BOA., HAT.,485/23810.

⁵⁴ BOA., HAT.,486/23820. BOA., HAT.,486/23820-B.

edeceklerini ancak bu vekillerin kendi ailelerinden birisi olması şartıyla yanlış anlaşılmayacağı ve gönderilen vekilin kabul edilebileceği belirtilmiştir.⁵⁵

Osmanlı Devleti, hem Mısır Sorunu, hem Sırbistan ve Eflak –Boğdan sorunu hem de Yunanistan’ın Teselya üzerindeki hedefleri nedeniyle sûr-ı hümayûna davet edecek kişilerin özenle seçilmesi gerekiyordu. Özellikle bahsi geçen yerlerin Rusya ile olan yakınlıkları ve Rusya ile son on yılda yapılan savaşların neticeleri, akabinde Mısır Sorunu nedeniyle yapılan Hünkar İskelesi Antlaşması’nın oluşturduğu ittifakın bozulmaması algısı Osmanlı Devleti’nin atacağı en küçük adımda dahi itinalı davrandığını göstermiştir.

Sultan II. Mahmud’un kızı ve oğulları için tertip ettiği düğüne sadece içeriden değil Avrupa’dan da misafirler davet edilmişti. Avrupa devletlerinin krallarına da Mihrimah Sultan’ın evlenmesi ve şehzadelerin hitanlarıyla ilgili davetnameler gönderilmiştir.⁵⁶ Davetnamelerden bazıları yabancı devletlerin elçilerine teslim edilirken bazıları ise sefirler aracılığıyla gönderilmiştir.⁵⁷ İstanbul’dan düğüne davet amacıyla gönderilen namelere Avrupalı Devletlerin kral ve imparatorlarından cevabi nitelikli mektuplar gelmiş⁵⁸, Fransa Kralı ise kendisine davetname getiren amedci beye hem cevabi bir name hem de büyükçe bir vazo ile çok sayıda kitap ve atlas hediye etmiştir.⁵⁹ İngiltere sefiri ile İngiltere Kralına gönderilmesi gereken davetname Avusturya sefaretine teslim edilmiştir.Yolda yaşanan sorunlardan ve gönderilen davetnamenin kaidelere aykırı olarak yolda mührünün kırılarak açılmış olması ise Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında siyasi krize neden olmuştur.⁶⁰

⁵⁵ BOA., HAT.,485/23810.

⁵⁶ BOA., HAT.,487/23864.

⁵⁷ BOA., HAT., 487/23873.

⁵⁸ BOA., HAT., 487/23866.

⁵⁹ BOA., HAT., 1189/46867. “ Fransa Kralı tarafından gönderilen vazo Beylerbeyi Sarayı’na gönderilmiş, haritalar ise Tershane-i Amire ve Mekâtib-i Hayriye’ye hediye edilmiştir.

⁶⁰ “İngiltere Devleti’ne İngiltere Sefiri ile gönderilmesi gereken davetname Avusturya sefaretine teslim edilmiştir.Avusturya sefaretine davetnameyi Beç’e göndermiştir. Zarf burada Semlin (Zemun) Karantinası nedeniyle on üç gün kalmış ve sırma işlemeli ipek zarfın mührü kırılarak bir kopyası alındıktan sonra Viyana’da İngiltere sefaretine teslim edilmiştir. İngiltere bu olay üzerine “İngiltere padişahı cenablarının Dersaadet’te bir elçisi ve Devlet-i Aliyye’nin Londra’da bir sefiri olub da İngiltere padişahı cenabları sultan-ı azimüşşan hazretleri beyninde vaki olan muhaberat ve mekatibatın hod be hod vasıtası olmak teşebbüsü ve..... gibi bu derece adat ve kaideden hariç ve bu kadar uygunsuz bir hareketin vuku bulması Nemçe Devleti gibi bir devletin yeni millet ve devletlerinin kavaid-i düveliye usulünde maharet ve danişi derkar ve bedidar iken İngiltere Devleti’nin badi-i istiğrabı olmuş olduğu dahi düvel-i müşarünileyhaya ifade ve beyan ideceksiniz.” diyerek ağır bir dille Osmanlı Devleti’nin dikkati çekilmiştir. BOA., HAT., 950/40835-I.; BOA., HAT., 47297-G.;

Bunların dışında Avrupalı devletlerin hemen hemen tamamına yakınının elçileri düğüne katılıp ülkeleri adına tebriklerini beyan etmişlerdir. Elçiler için karşılama töreni tertiplenmiş, ülkelerinin siyasi ağırlıklarına uygun olarak karşılama yapılmıştır. Elçiler sahilden itibaren kendileri için ayrılan çadıra ulaşana dek refakatçiler eşliğinde ilerlemişlerdir. Bu sırada elçilerin karşılanması sırasında marşlar çalınmıştır.

Düğüne katılan yabancı devletlerin sefirleri devlet adamlarının bulunduğu obalarda ağırlanmış, ziyafetler verilmiş ve eğlenmeleri için şenlikler tertip edilmiştir. hariciye nazırı, serasker paşa ve daha sonra sadrazam tarafından kabul edilen yabancı sefirler, hükümdarlarının tebriklerini sunmuşlardır. Düğüne katılan yabancı devlet temsilcileri ile ayrı ayrı ilgilenilmiş, devletarası politikada yanlış anlaşılmaya meyil verici hareketlerden kaçınılmıştır. Özellikle sömürgecilik yarışının yaşandığı bir dönem uygulanacak denge politikasının işletilmesine özen gösterilmiştir.

Akdeniz coğrafyası üzerinde devam eden üstünlük mücadelesinde Osmanlı Devleti çıkarlarına uygun bir politika yürütmeye gayret etmiştir. Yunan İsyanı sırasında İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük devletlerle karşı karşıya kalınmasının doğurduğu olumsuz sonuçların çok yeni olması, Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren iyi ilişkilerin kurulduğu Fransa'nın Napolyon döneminde önce Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgali ve ardından Mısır Sorunu sırasında Sultan II. Mahmud'un rakibi Mehmet Ali Paşa tarafında yer alması, Osmanlı Devleti idarecilerinin uluslararası siyasete bakış açılarını değiştirmiştir. 1826-1829 tarihleri arasında karşı karşıya gelinen ve Yunanistan'ın bağımsızlığıyla sonuçlanan Osmanlı-Rusya harbinden bir süre sonra Sultan II. Mahmud'un Mehmet Ali Paşa'ya karşı Ruslardan yardım istenmesi, siyasi anlayışın değiştiğini göstergesi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Hünkarskelesi Antlaşması ile Rusya'ya yaklaşması, Akdeniz havzasındaki çıkarlarını koruma ve genişletme hesapları yapan İngiltere ve Fransa başta olmak üzere, Avrupalı devletleri rahatsız etmiştir.

BOA., HAT., 46638-B. ; BOA., HAT., 46645.; Ayrıca bkz.Aktaş, "II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümayûnu", s.28.

İngiltere ve Fransa yapılan antlaşmayı protesto etmelerine rağmen Osmanlı Devleti'ne karşı açıkça düşmanlık göstermek yerine, yakınlaşmak ve çıkarlarına uygun kazanımlar elde etmek için çaba sarf etmişlerdir.⁶¹ İngiltere bir süre sonra Osmanlı Devleti topraklarındaki ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla harekete geçmiştir. Bir süre sonra da İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında Balta Limanı Ticaret Antlaşması yapılmış ve İngiltere bu antlaşmayla yeni imtiyazlar elde etmiştir.

1836 Sûr-ı Hümâyûnu'nun icrası sırasında Avrupalı devletlerin temsilcilerinin bulunması sadece tebrik sunma adetini yerine getirmek olmamıştır. Devletleri adına sûr-ı hümâyûnda bulunarak hem Osmanlı'ya iyi niyet ve dostluklarını beyan etmişler hem de siyasi dengenin korunup korunmadığını gözlemlemişlerdir. Avusturya elçisinin imparatorunun cevabi namesini Sultan II. Mahmud'a sunmak istemesi ile Fransız donanmasının düğün şenlikleri esnasında top atışı için izin talebinde bulunması gibi durumlar Osmanlı Devleti idarecileri tarafından uygun bir lisan ile reddedilmiştir. Avusturya elçisinin Sultan II. Mahmud tarafından huzura kabulü durumunda diğer devletlerin temsilcileri bu durumu Avusturya'ya imtiyaz sağlandı şeklinde değerlendirebilirlerdi. Yine Fransız donanmasının Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'a gelmesi ve topla selamlaya katılması da aynı izlenimi oluşturabilirdi. Devletlerarası ilişkilerin yakından takip edildiği bir dönemde Osmanlı idarecileri her iki isteğe de ret cevabı vererek siyasi bir krizin çıkmasının önüne geçmiştir.

Sûr-ı hümâyûna katılan elçilerin ağırklanmasına özen gösterilmiş, küstürülmemelerine dikkat edilmiştir. Yanlış anlaşılmaya meyil verecek yaklaşımlardan uzak durularak, tüm devletlere eşit uzaklıkta durulmaya özen gösterilmiştir. Yabancı devletlerin sefirleri ve maslahatgüzarları eşleri, serkatipleri ve tercümanlarıyla birlikte Dolmabahçe'de tertip edilen düğüne iştirak etmişlerdir.⁶² Yabancı elçilerin dışında Rum, Ermeni, Katolik Patrikleri ve ileri gelenleri Hahambaşı ve Beç Maslahatgüzarı da düğüne davet edilmiştir.⁶³ Mihrimah Sultan'ın

⁶¹ M. Hanefi, Kutluoğlu, "Kavalalı Mehmed Ali Paşa", **DİA**, C.25, Ankara, 2002. s.62-65; Ayrıca bkz; Ramazan Ata, "Mısır Meselesi ve Osmanlı Devleti'nde Paradigma Değişmesi", **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.16/2, Elazığ, 2011, s.309.

⁶² Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.86b.- 87a.

⁶³ BOA., HAT., 46645.

düğünü bir nevi uluslararası bir toplantı görünümü kazanmıştır. Dünyanın önemli devletlerinin temsilcilerinin bulunduğu 1836 Sûr-ı Hümâyunda oluşturulan dostluk havası ve tertiplenen şenlikler olumlu yönde kamuoyunun oluşmasına katkı sağlamıştır denilebilir. Osmanlı Devleti'nin güç ve kudretinin devam ettiğini, Sultan II. Mahmud'un otoritesini ve halkın birlik ve beraberliğinin yabancı devlet temsilcilerine gösterilebilirliği açısından önemli bir fırsat olduğu söylenebilir.

Tablo 3:Düğüne Katılan Yabancı Devlet Temsilcileri⁶⁴

Devletin Adı	Unvanları	İsimleri
Fransa	Sefir	Amiral Baron Rosen
İngiltere	Büyük Elçi	Lord Ponsonby
Rusya	Sefir	Potenef
Avusturya	Sefir	Baron Ostermer
Prusya	Sefir	Konfesmark
Danimarka	Sefir	Baron de Hubş

⁶⁴ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 86b.- 87a.

Yunanistan	Sefir	Zoğrak
İsveç	Maslahatgüzar	Mösyö Nasta
Sardunya	Maslahatgüzar	Mönbilyö
Amerika Birleşik Devletleri	Maslahatgüzar	Porter
Toskana	Maslahatgüzar	Kavalye
Sicilyateyn	Maslahatgüzar	Deriko
İspanya	Maslahatgüzar	Kordova
Felemenk	Maslahatgüzar	Nasta

Osmanlı topraklarındaki gayrimüslimlerden hatırlı kişiler de düğüne davet edilmiştir.⁶⁵ Esnaf kethüdarları, tüccarlar, din adamları ve köklü ailelerin ileri gelenleri bu davetlileri oluşturmuştur. Osmanlı tebaası gayri Müslimlerin dışında da sefirler ve maslahatgüzarlar davete katılmıştır. Bunların dışında İran elçisi de sūr-ı hümâyûna gelmiş ve şenlikleri izlemiş ziyafetlere katılmıştır. Müslüman bir ülkenin elçisi olması nedeniyle diğer elçilerden farklı bir günde sūr-ı hümâyûna katılmıştır.

⁶⁵ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 86b.- 87a.

Düğüne sıbyan mektebi öğretmenleri, hademeleri ve öğrencileri davet edilmiş, özellikle sûr-ı hitana katılan okulların öğrencilerine, öğretmenlerine ve hademelerine hediyeler verilmiştir. Ayrıca İstanbul'da bulunan Ermeni mektebi, Katolik ve Yahudi okulları düğüne katılmışlardır. Hatta Ermeni öğrencilerin padişahın huzurunda koro halinde şarkı söylemişler ve padişahın ihsanına mazhar olmuşlardır.⁶⁶Kardeşlik duygularının pekişmesinde etkili sayılabilecek bu gelişmelerin yaşanması iç huzurun sağlanması yönünde Osmanlı idarecilerinin işini kolaylaştırdığını söyleyebiliriz.

A.4. DÜĞÜNÜN İCRASI VE YAPILAN ŞENLİKLER

Sûr-ı hümayûnun başlayacağı 27 Nisan 1836 tarihinde İstanbul her yönüyle düğüne hazır hale gelmiştir. Anadolu'dan ve diğer bölgelerden düğüne katılmak üzere İstanbul'a gelmiş olan davetliler kendilerine ayrılan ikametgâhlarda beklemeye başlamışlardı. Bu tarihe kadar ise nikâh töreni ve nişan alayı tamamlanmıştı. Hazırlıkların tamamlanmasının ardından müneccimbaşının hayırlı vakit olarak belirlediği 27 Nisan 1836 Çarşamba günü Sultan II. Mahmud'un emriyle düğün başlamıştır. Lebib Efendi düğünün evrelerini gün be gün olayları anlatıp davetlilerin isimlerini sıralarken, *Anonim Surnâme*'de ise günler belirtilmiş fakat olayların akışında detaya inilmeden daha çok davetlilerin isimleri ve aldıkları hediyelerin isimlerinin yazılı olduğu listeleri verilmiştir. Her iki surnâmenin dışında kalan *Hızır Surnâmesi*'nde ise beyitler halinde yazarın önemli gördüğü olaylar anlatılmıştır.⁶⁷

Mihrimah Sultan ile Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa'nın düğünü Dolmabahçe'deki Bayıldım Kasrı civarında yapılmış ve dokuz gün sürmüştür. Düğüne gelen davetliler kahve, çubuk ikramıyla karşılanmış ve çadırlarda

⁶⁶ BOA., HAT., 1421/58083.

⁶⁷ Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi, nu: 6122.

dinlenmeleri sağlanmıştır. Misafirlerin çadırlarda biraz dinlenmelerinin ardından asıl ziyafet alanına geçmeleri sağlanmıştır. Ziyafet esnasında hanende ve sazandeler tarafından musiki icra edilmiştir. Rakkaselerin ve oyuncuların sergiledikleri oyunlar izleyen davetliler, ziyafet bitip ayrılma vakitleri geldiğinde padişah tarafından verilmeleri adet haline gelen ihsan ve atiyyelerden alıp, dualar ederek düğünden ayrılmışlardır. Davetlilerin atiyyeleri Enderun-ı Hümayun Nazırı ve Hazine-i Hümayun kethüdası tarafından hazırlanır ve takdim edilirdi. Uygulama düğün boyunca aynı şekilde sürdürülmüştür.

Düğünün başladığı gün Dolmabahçe sahili ve şehrin genelinde şenlikler tertip edilmiştir. İlk gün saat 5'te Dolmabahçe'deki obalara kadılar ve paşalar davet edilmiş, sahilde karşılanan davetliler kahve ve çubuk ikramından sonra davetli oldukları çadırlara götürülmüştür. Tertiplenen ziyafet ve ardından dağıtılan atiyyeler davetlileri memnun etmiştir. Saat 9'da ise davetlilerin ikinci kafilesi düğüne iştirak etmişlerdir. Kazasker, Nakîbü'l-eşraf, Nakşî, Kadirî, Mevlevî vb. tarikatları tekke şeyhleri ve bazı türbedarlar kendilerine verilen pusulaya göre davete icabet etmişlerdir. Aynı şekilde bu davetliler için de benzer teşrifat kaideleri uygulanmış ve ziyafetin ardından çeşitli hediyeler takdim edilmiştir.⁶⁸

27 Nisan Çarşamba akşamı yapılan şenlikler esnasında Balıkpazarı'ndan Topkapı Sarayı'na, Tophane'den Dolmabahçe sahiline, Galata ve Haliç'ten, Beşiktaş ve Boğaziçi'ne, Üsküdar sahilinden Çamlıca Tepesi'ne kadar şehrin her bir yanı, kandiller, meşaleler ve mahyalarla aydınlatılmış, çeşitli ışık gösterileri düzenlenmiştir. Deniz üzerinde sandallar ve kayıklar üzerine yerleştirilen kandillerle deniz yüzeyi aydınlatılmış, daha önceden tertip edilen gösteriler seyircilere izlettirilmiştir. Donanmaya ait gemiler ve yine sahil boyunca birbirlerine bağlanmış olan kayıklar ile sandallar üzerinden atılan fişekler ışık cümbüşleri meydana

⁶⁸ Lebib Efendi davete katılanların rütbe ve isimlerinin ayrıntılı olarak vermiştir. Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.25b.- 32b ; Ayrıca Bkz. **Anonim Surnâme**, vr.16a-16b. vd.; Lütfi Efendi, **Vaka'inüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, s. 878.; “ Lebib Efendi, düğün günlerini teferruatlı şekilde anlatıp,düğüne katılanların hangi çadırlarda ağırlandıklarını, isim ve rütbelerini belirtmiştir. *Anonim Surnâme'de* ise düğün hakkında genel bir bilgi verildikten sonra düğüne katılanların hangi gün ve saatte davete katıldıkları belirtilmiş ve isim listesi verilmiştir.”

getirmiştir. Işıkla yapılan garip suretler izleyenlerde şaşkınlık oluşturmuş, heyecana sevk etmiştir.⁶⁹

Düğünün ikinci günü, 28 Nisan 1836 Perşembe, saat 9’da bir önceki günde olduğu gibi davetliler düğün alanına geldiler. Paşalar, muhafızlar, Sadr-ı Anadolu ve Sadr-ı Rumeli payesinde olan görevliler düğün alanına gelmişlerdir. Burada onlara da gereken ilgi ve alaka gösterilmiş, çubuk ve kahve ikramından sonra ziyafet verilen çadırlara geçilmiştir. Ziyafet sonrası yine adet olduğu üzere padişahın hediyeleri keseler içinde davetlilere takdim edilmiştir. Perşembe günü saat 4’te ve 8’de olmak üzere iki defa Celvetî, Rufa‘i Sad‘i, Şa‘banî, Gülşenî, Bayrâmi, Uşşâkkî, Şâzelî, Sinânî şeyhleri ile Selâtîn Camii imam ve hatipleri düğüne iştirak etmişlerdir. Kendilerine ayrılan çadırlarda ziyafete katılan şeyhler ve imamlar yemek sonrasında musiki dinlemişler ve padişah tarafından kendilerine sunulan atiyeleri almışlardır. Davetten duydukları memnuniyetten dolayı padişaha dua etmişler ve sur-ı hümayunun hayırlı olması temennisinden bulunmuşlardır.

Perşembe günü bir önceki günde olduğu gibi yine eğlenceler tertip edilmiştir. Işık gösterileri ve deniz üzerinde yapılan şenlikler halkın ilgisini çekmeye devam etmiştir. Perşembe günü ayrıca Canbaz Ahmet Ağa’nın gösterisi izlenmiştir. Dolmabahçe’de Tüfekhane önündeki düzlüğe dikilen direklerin üzerine gerilmiş ipler ve Canbaz Ahmet ipler üzerinde gösteriler yapmıştır. “Yüksekliği yetmiş zira uzunluğu yüz yetmiş beş zira⁷⁰ olan” ip üzerinde yapılan gösteriler halkın şaşkınlıkla

⁶⁹ Lebib Efendi kandillerin ve fişeklerin patlaması sonrasında meydana gelen görüntüyü Mevlevî ayinindeki tennurelere benzetmiştir. “Hitâm-ı sûr-ı zifâfa kadar bi'l-münâvebe zikrolunan sallardan endaht olunan püskürmelerden tennûr-ı tûfân feşân-ı ateş misillü fevvâreler nümâyân ve husûsa ki hevâyîler meş'ale-i âh-ı âşıkân mânend-i âsumâna kadar perrân oldukça gûyâ ki zemîn-i sürgâhı yerden göğe kadar ateş-zâr ve sükkân-ı a'lâyı etraf temâşâsında pervâne-girdâr ve şu'le-i serkeşîdesini bârgâh-ı kürre-i nâre bir sütun-ı üstüvâr ve bir taraftan şerâreler nisâr edüp beste-i denbâleleri olan kândil-i rûy-ı tâbnâklarını envâr-ı rahmet gibi rûy-ı zemîne isâr ettiler ve çarh-ı felekler mevlevî dilsûz-misâli tennûresini ateşden iderek izhâr-ı sûz-ı tâb ile deverân “Allah Allah ne bu deryalar” sûz u güdâz zemzemesiyle etrafına âteş-feşân ve gayret-i temâşâsı gerdiş-i çerh-i berînin cigerini sûzân itdi.” Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.34a-34b.

⁷⁰ Zira‘: Uzunluk ölçülerinden birinin adıdır. Lügatte bilek, kol manasındadır ki, dirsek ucundan orta parmağın ucuna kadar olan kısımdır. İstilahta bu miktara müsavi olan uzunluk makyası demektir. Buna “arşın” da denir. Bkz; Pakalın, **Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.III, s. 663.

izlediği gösteriler olmuştur.⁷¹ Aynın günün akşamında ışıklı gösterilere devam edilmiştir.

Düğünün üçüncü Cuma günü Dolmabahçe'deki çadırlarda mutasarrıflar, muhafızlar, valiler, müderrisler, dersiâm müderrisler, türbedarlar, hâfız-ı kütüpler, muvakkitler, kurâlar, hattatlar, kayyumbaşılar, imamlar düğüne davet edilmiş ve ziyafete katılmışlardır. Yapılan gösterileri izledikten sonra kendilerine verilen hediyeleri almış ve padişaha dua etmişlerdir. Cuma günü bir önceki gün yapılan canbaz gösterilerine devam edilmiştir. Gösterilere İran'dan gelen canbazlar da katılmıştır. Cuma günü akşamı ise fişek, kandil ve mahya gösterileri devam etmiştir.⁷²

Düğünün dördüncü günü olan Cumartesi günü davetliler Dolmabahçe'deki kendilerine ayrılmış çadırlarda yerlerini almışlardır. Gün içerisinde muhtelif saatlerde bazı yüksek rütbeli paşalar, dâru'l-hadis müderrisleri, Süleymaniye müderrisleri, müneccimbaşı, müftüler, padişah imamları, muhtelif camilerin imamları bazı yüksek rütbeli görevlilerin oğulları ve torunları, müsevvidler, kethüdalar, bevvinler, Cuma vâ'izleri, şeyhler, kayyumbaşılar ve mütesellim ve nazır gibi diğer bazı yüksek rütbeli şahıslar düğüne davet edilmişlerdir. Aynı akşamda çeşitli canbaz gösteriler ve ışıklı gösteriler tertip edilmiştir.

Düğünün beşinci Pazar günü ise teşrifatçılar tarafından belirlenen ve davetlilere pusulalarla bildirilen muhtelif saatlerde eski şeyhülislam, kaymakamlar, alay emînleri, binbaşılar, mühendisler, kalyon, korvet ve firkateyn süvarileri olan kaptanlar; mîrlivâlar, mîralâyalar, katipler, rûznâmçeciler, zimmet halîfeleri, sergi halîfeleri, yoklamacılar, şerîfler, Mekke ve Medine ahâlisinden ve mücâvirinden bazıları davet edilmiştir. Davetlilere izzet ve ikramda bulunmuş, hediyelerle gönülleri hoş edilmiştir. Ayrıca aynı gün Rum, Ermeni, Katolik patrikler ve Musevilerin dini lideri hahambaşı ile Beç Maslahatgüzarı ve Gayr-i Müslim tebaanın ileri gelen saygın kişileri Hariciye Nâzırı beyefendinin çadırında misafir edilmişlerdir. Aynı şekilde bu misafirler içinde ziyafet tertip edilmiş ve padişah

⁷¹ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 47b.

⁷² Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, b.no: 51-52.

tarafından uygun görülen hediyeler takdim edilmiştir. Onlar da Sultan II. Mahmud'a teşekkürlerini bildirmişlerdir.⁷³

Sûr-ı hümayunun altıncı günü olan Pazartesi günü, teşrifata uygun olarak davetlilerin kabulüne devam edilmiştir. Pazartesi günü Dolmabahçe'deki çadırlarda bazı yüksek rütbeli paşalar, Çelebi Efendi, mutasarrıflar, payitaht dışından düğüne davet edilmiş olan diğer şeyhler, devlet dairelerinin halifeleri, mümeyyizler, bazı önemli odaların hademeleri, mektupçular, zimmetler, kîsedârlar, sergi halîfeleri, İstanbul'da bulunan camilerin imamı, va'izler, şeyhler, ders-i âmlar, hattâtlar, kurrâlar, tekke pîşkademleri, telhîsîler, çavuşlar, muhtelif pâyeli İstanbul'daki ve diğer Osmanlı mülkündeki kadılar davet edilmiştir.

Müslüman bir ülkenin elçisi olması nedeniyle İran Sefiri diğer devletlerin sefirlerinden önce düğüne davet edilmiş ve yukarıda bahsi geçen davetlilerle birlikte ona da ziyafet verilmiştir. Pazartesi günü ve akşamında da eğlenceler ve şenlikler yapılmıştır. Türk ve İran canbazları birbirinden ilginç gösteriler yapmıştır. Pazartesi akşamı Boğaz'ın her iki yakasında, Galata, Haliç, Balıkpazarı ve Topkapı Sarayı civarında kandillerle, mahyalarla, meşalelerle yapılan ışık gösterilerine devam edilmiş, havai fişekler atılmıştır.⁷⁴

Düğünün yedinci günü olan Salı günü daha önceki günlerde olduğu üzere davetlilerin ağırlanmasıyla başlamıştır. Dolmabahçe'deki çadırlara bazı yüksek rütbeli görevliler, müdürler, nazırlar, ruznamçeler, muhasebeciler, tezkireciler, tercümanlar, mukataacılar, gümrükçüler, şikk-ı sani ve şikk-ı sâlis defterdarları, kâtipler, kapı kethüdaları, mütevelliler, ser-halifeler, hâceler, bazı önemli dairelerin halifeleri misafir edilmiştir. Davetlilerce musiki dinlenilmiş, rakkaselerin oyunları seyredilmiştir. Akabinde daha önce olduğu gibi muhtelif hediyeler verilerek geldikleri üzere yolcu edilmişlerdir.

Salı günü diğer günlerden ayrı olarak yabancı devletlerin elçileri ve maslahatgüzarları kabul edilmiştir. Hariciye Nazırı'nın çadırında yapılan ziyafete

⁷³ BOA., A.d. nr. 366. vr.50a-60b. Lebib Efendi düğün her günü gelen davetlileri isimlerini ve hangi çadırlarda ağırlandıklarını belirtmiştir. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.48a-75b.

⁷⁴ Lütü Efendi, **Vaka'inüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi**, C.V, s. 879.

katılmışlardır.Yabancı konuklar davete yanlarında eşlerini, serkatiplerini ve tercümanlarını birlikte getirmişlerdir. Dolmabahçe’de tertip edilen düğünün ihtişamıyla ilgili İngiltere Büyükelçisi Lord Ponsonby’nin eşi hatıratında geniş bilgiler vermiştir. Ayrıca Lebib Efendi’nin isim listesinde adını zikretmediği Prusyalı Helmut Moltke’de bulunmuş ve düğünden *Moltke’nin Türkiye Mektupları* adıyla basılan anılarında bahsetmiştir.⁷⁵

Yabancı elçilerin davet edildiği gün davetliler arasında bulunan H.Moltke olayı şu şekilde anlatmıştır;

“ Evvelki gün Sultan, ikinci kızı Mihrimah’ın düğünü şerefine sefirlere muhteşem bir akşam yemeği verdi. Her yanı pencereli ve İstanbul, Beyoğlu ve denize bir nezareti olan bir köşkte toplandı. Pencerelerin altında ip canbazları, at canbazları, İranlı pandomimacılar ve sayısız seyirciler vardı. Kadınlar bol feraceli ve beyaz yaşmaklarıyla yüksek bir yamacın ta yukarısına kadar sıralanmış oturuyorlardı. Gün batmasından bir saat önce bizi gayet büyük eski bir Türk çadırına götürdüler, burada yüz kişilik bir sofraya kurulmuştu. Bronz tepsiler, gümüş takımlar ve porselenler gerçekten muhteşemdi. 200’den fazla mum, kordiplomatikle padişahın damadı, vezirler ve imparatorluğun üstün rütbelerinden mürekkep heyeti aydınlatıyordu. Yemekten sonra tekrar köşke gidildi ve oradan donanma fişeklerinin atılışı seyredildi.”⁷⁶

Moltke’nin verdiği bilgiler ile Lebib Efendi’nin verdiği bilgiler birbirini teyit ediyor. Sırasıyla Hariciye Nazırı, Serasker Paşa ve daha sonra ise Sadrazam tarafından kabul edilen yabancı sefirlere ziyafet verilmiş, yemekten sonra musiki dinletilmiştir. Türk ve İran canbazlarının gösterileri yapıldıktan sonra ışık ve donanmadan yapılan top atışı gösterileri seyredilmiştir. *Anonim Surnâme*’de de olayın akışı aynı şekliyle anlatılmıştır. Sefirlerin serkatipleri, tercümanları ve eşleriyle birlikte iskeleye geldikten sonra karşılandıkları ve her birisi için mızıkacı

⁷⁵ Lebib Efendi, *Surnâme-i Lebib*, 86b.- 87a.; Ayrıca bkz. *Anonim Surnâme*, vr.70a-70b. Her iki surnâmede de Moltke’den bahsedilmemiştir. İngiliz elçisinin eşiyle birlikte katıldığı *Anonim Surnâme*’de “madameleriyle birlikte” ifadesi kırmızı mürekkeple özellikle vurgulanmıştır.

⁷⁶ Helmut Von Moltke, *Moltke’nin Türkiye Mektupları*, Çev. Hayrullah Örs, İstanbul, Remzi Kitabevi,1969, s. 52.

çalındığına değinilmiştir.⁷⁷ Moltke, karşılama töreni sırasında bu ayrıntıdan bahsetmemiştir.⁷⁸

Anonim Surnâme'de yabancı sefirlerle ziyafet verilen oba tasvir edilmiş ve ziyafet sırasında kullanılan takımlar ile obanın ışıklandırmasıyla ilgili bilgiler verilmiştir. "...bâ'de saat onda obaya gidilmiştir. ... muntâzamdır. Ta'âm takımları ve şamdanlar ve tabaklar ve avizeler ve kaşıklar ve çatal ve bıçaklar bütün altından idi. Sekiz bin kîse akçelik takımdır. Farsda i'mâl olunmuştur."⁷⁹ Bu ifadeler diğer surnâmelerde ve kaynaklarda yer almamaktadır. Lebib Efendi sefirler kendi usullerince yemeklerini yediler şeklinde olayı anlatırken, Miss Pardoe de benzer ifadeler kullanmıştır.⁸⁰ Moltke ise bu durumdan bahsetmemektedir. *Anonim Surnâme*'deki bilgiler Osmanlı mutfak kültüründe bulunmamasına rağmen ziyafette Batı kültürünün öğelerinin kullanıldığını göstermiştir.⁸¹

Mihrimah Sultan ile Mehmed Said Paşa'nın düğününün sekizinci Çarşamba günü (5 Mayıs 1836) padişahın emri doğrultusunda Cihâz Alayı düzenlenmiştir. Cihaz Alayı büyük bir kalabalıkla tertiplenmiştir. Teşrifâtî Halifesi başta olmak üzere, mızıka takımı ile süvârî asâkir-i hâssa-i şâhâne bölükleri, mülâzım-ı asâkir-i hassa, binbaşı ağalar, yine mülâzım-ı asâkir-i hâssa, Cum'a günü giydikleri elbiselerle mîralây beyler, mülâzım-ı asâkir-i hâssa, tersâne-i âmirenin sancak beyleri, mîrlivâ paşalar, mülâzım-ı asâkir-i hâssa, Saliha Sultan'ın kethüdâsı Hacı Edhem Efendi, kethüdâ-yı bevâbîn-i şehriyârî Hasan Bey, Esmâ Sultan'ın kethüdâsı masârifât nazırı Salih Beyefendi, Hîbetullâh Sultan'ın kethüdâsı duhân gümrükçüsü Hacı Mustafa Ağa, Mihrimah Sultan'ın kethüdâsı Tophâne-i âmire Nazırı Sa'ib Efendi, mîrâhûr-ı şehriyârî, cihazı taşıyan her katırım yanında iki nefer hazine-i

⁷⁷ *Anonim Surnâme*'de ve *Surnâme-i Lebib*'de "...mûmâ-ileyhimin kadrlerine hürmet ve ihtimâmen mızıkalara çalınarak toğrı kasr-ı hümayun menzil-gâhına iş'ad..." ifadeleriyle yabancı elçilerin gelişi sırasında müzik çalınması elçilere verilen değeri göstermektedir.

⁷⁸ Moltke, a.g.e., s. 52-53.

⁷⁹ *Anonim Surnâme*, vr. 70a.

⁸⁰ "...Altıncı günü yemek elçilere verildi. Dünyanın büyük ülkelerini temsil eden insanlar, hep birlikte dünyalara söz geçiren İmparator'un sofrasında yemek yiyeceklerdi. Avrupa biçimi bir yemek sofrası konularak önceden düzenlenmiş yemek çadırı, asılı örtüler ve aynalarla iyice süslenmişti..." Buradaki ifadedden anlaşılacağı üzere İngiltere elçisinin eşi, davetin elçiler için düğünün 6. günü olarak belirtmiş olsa da hem elimizdeki surnâmeler hem de Moltke'nin verdiği tarih düğünün yedinci günü yani 4 Mayıs 1836 Salı günü olduğu göstermektedir. Pardoe, **18. Yüzyılda İstanbul**, s. 96-98.

⁸¹ *Anonim Surnâme*, vr. 70a.

hümayûn hademesi, cihazı taşıyan çok sayıda süslü katırdan oluşan katar, altın ve gümüş kapların taşındığı arabalar ki bunlardan her iki yanında birer hazine-i hümayûn hademeleri vardı. Sırayla ikişer hazine-i hümayûn hademeleri ki her birinin başında sîm kafesler içinde mücevherât ve murassa‘at ayrıca başka altın ve gümüşten yapılmış muhtelif eşyalar bulunuyordu. Harem-i hümayun ağaları, oda lalası, Mihrimah Sultan’ın başağası, hazine-i hümayun vekili ve daha birçok kişinin katılımıyla cihaz alayı düzenlenmiştir.⁸²

Cihâz Alayı, saat 5’i 50 dakika geçe Beşiktaş Saray’ından hareket etmiştir. Alayın geçeceği güzergâhın her iki tarafı meraklı seyirciler tarafından doldurulmuştur. Cihâz Alayı, Dolmabahçe’den geçerek burada bulunan kasrın önüne gelip oradan da hareketle Mekteb-i Kışla-yı hümayun, Balmumcu Çiftliği güzergahından devam ederek Zincirlikuyu caddesine, oradan da Tevfikiyye Cami ve Mehmed Paşa Köşkü yakınlarındaki Mihrimah Sultan’ın sahil sarayına varmıştır.⁸³ Damad Mehmed Said Paşa alaya katılan görevlilere ihsanlarda bulunmuş ve hediyeler vermiştir. Bu alay, mücevherât, altın, gümüş kaplar ve gümüş sandıklardan ibaret olduğu için cihâzın ağır ve taşınması zor olan bölümü ise sahilden sandal ve ma‘unalarla deniz yoluyla taşınmıştır.⁸⁴ Değerli eşyaların taşınması herkesin ilgisini çekmiştir. Halk tertiplenen alayı başından sonuna takip etmiştir. Moltke’nin de Cihâz Alayı’nın takip edenler arasında yer almıştır.

“Dün Hanım Sultan’ın çeyizi yeni ikametgâhına götürüldü. Suvârilerin himayesi altında ve önden birkaç paşa giderek, büyük kıymetli kumaş denklere yüklü 40 katır, bunun arkasından şallar, halılar, ipekli elbiseler ve bunun gibi şeyler dolu 20 kadar araba, nihayet başlarının üstünde büyük gümüş tepsilerle 160 hamal geçti. Bu tepsilerin en öndeğinde cildi altın ve inci ile süslü muhteşem bir Kur’an vardı, sonra büyük gümüş sandalyeler, mangallar, mücevher dolu çekmeceler ve kutular, altın kuş kafesleri ve Allah bilir daha ne takımlar geliyordu. Bu eşyalardan bir kısmı herhalde gizlice yeniden

⁸² Lebib Efendi, *Surnâme-i Lebib*, vr.89a-89b. ; Ayrıca bkz. Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri*, s. 26-27.

⁸³ Lütü Efendi, *Vaka’inüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, s. 879.

⁸⁴ Lebib Efendi, *a.g.e.*, vr. 89b. ; Ayrıca bkz. Arslan, *a.g.e.*, s. 27.

hazineye dönecekti ve gene bir prenses evlendiği zaman halkın önünden geçirilecekti.”

Moltke'nin ifadeleri ile surnâmelerin anlatımları arasında farklılıklar mevcuttur. Cihâz alayına katılan kişiler ve halkın önünden geçirilen eşyalarla ilgili surnâmelerde verilen bilgiler farklıdır. Özellikle cildi altın ve inci ile süslenmiş bir Kur'an'dan bahsedilmemektedir. Ayrıca çeyiz alayıyla ilgili verilen hediyelerin gizlice saraya geri götürülmesi ve “bir başka Sultan düğününde yeniden halkın önünden geçirilecektir” iddiasıyla ilgili Moltke'nin bir dayanağı bulunmamaktadır. Bu tarz bir uygulamanın olduğu yönünde hiçbir emareye rastlamadığımız gibi düğünü anlatan üç surnâmede de bundan bahsedilmemiştir.

Cihâz Alayı'nın yapıldığı gün bazı müftüler, müderrisler, dersiâmlar, hâfız-ı kütüpler, şeyhler, hattâtlar, İstanbul dışından gelen şeyhler, türbedârlar, müezzinbaşlılar, mektep hâceleri, imamlar, mîrmîrânlar, kapıcıbaşlılar düğüne davet edilmiştir. Bu günün akşamında da her zaman olduğu üzere şenlikler tertiplenip, ışıklı gösteriler düzenlenmiş ve fişekler atılarak izleyenlerin eğlenmeleri sağlanmıştır.

Çeyiz alayından sonraki gün yani düğünün dokuzuncu, Muharrem'in 19. Perşembe günü Arus alayı düzenlenmiştir.⁸⁵ Arus alayı, cihâz alayının takip ettiği güzergahı takip etmiştir. Harbiye Mektebi önüne gelindiğinde Sultan II. Mahmud, gelin alayının izlemek istemiştir. Bu sırada alaya teşrif edenler padişaha saygından dolayı atlarından inip toprağı öpmüş ve ta'zim merasimi icra edilmiştir.⁸⁶ Gelin alayının geçtiği sokaklarda sokağın her iki tarafını dolduran kalabalık, alayı hayranlık içerisinde izlemiştir.⁸⁷ Bebek civarındaki saraya gelindiğinde Mihrimah Sultan'ın kethüdası Hacı Sâ'ib Efendi ile bevvabîn-i şehriyârî Hasan Efendi buhurdanlarla Mihrimah Sultan'ın gelin arabasını karşılamışlardır. Harem kapısından içeri alınan gelin ile damat paşanın istikbal ve temenna töreni icra edilmiştir. Törenin

⁸⁵ Lütfi Efendi, **Vaka'inüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, s. 879.

⁸⁶ Buldukları görev ve rütbelere göre Arus Alayı'na katılan kişilerin isim listesi için; Bkz. **Anonim Surnâme**, vr.72a-72b. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 89a-89b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s.27-28.

⁸⁷ Gelin alayının düzenlendiği alanda yapılan geçit törenini ve arus alayını takip edenlerin sayısı için; Bkz. Pardoe, **18. Yüzyılda İstanbul**, s.106-110

akabinde Arus Alayı'na katılan bazı yüksek rütbeli oba sahibi yüksek dereceli paşalar, bazı valiler, paşalar ve saray görevlileri için ziyafet verilmiş geri kalanları ise gönderilmiştir.⁸⁸ Yatsı namazından sonra bazı ihsanlar dağıtılmış ve ziyafete katılanlar kendi mekânlarına dağılmıştır.

Düğünün ertesi sabahı Damat Mehmed Said Paşa, teşekkür için Mabeyn-i hümayuna gitmiş, padişahla görüşmüş ve kendisine çok değerli bir yüzük hediye edilmiştir. Aynı gün Akıntı Burnu'ndaki camide Cuma namazını kılan Sultan II. Mahmud, kızı Mihrimah Sultan'ın sarayına teşrif etmiş ve onları tebrikle birlikte kıymetli hediyeler vererek gönüllerini hoş etmiştir. Aynı gün İstanbul'da çeşitli gösterilere devam edilmiştir. Magrib'den gelen zorbazlar ve şu'bedebâzlar muhtelif oyunlar sergilemişlerdir. Yine İran canbazı eski gösterilerine yenilerini ekleyerek gösteri tertip etmiştir. Zeyrek takımından ibaret Zuhûrî Kolu ile Ali Ağa Kolu "Mahalle Baskını, Derzi Oyunu, Yazıcı Oyunu, Çeşme Oyunu, Tımarhane Oyunu, Berber Oyunu, Kal'a Oyunu" adlı oyunları oynamışlar, Nemçeli canbazlarla Edirne'den gelen küçük bir çocuk, kılıç ve bıçaklarla yaptığı gösterilerle izleyenleri hayranlık içerisinde bırakmışlardır.⁸⁹

Moltke, gelin alayını anlatırken Miss Pardoe kadar ayrıntıya girmemiştir.⁹⁰ Fakat Mihrimah Sultan'ın gelin arabasının ve atlarının Rus Çarı tarafından hediye edildiğini belirtmiştir. Miss Pardoe gelin alayını anlatırken benzer bilgiler vermiştir.⁹¹ Fakat surnâmelerde ve arşiv vesikalarında da bu bilgiyi teyit edici bir

⁸⁸ **Anonim Surnâme**, vr.73a-73b.; Ayrıca bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 89b-90a. ; Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s. 28.

⁸⁹ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 97a.; Ayrıca bkz. Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, beyit.61-62.

Anonim Surnâme, vr.73a-73b. Not: Müellifi belli olmayan *Anonim Surnâme* Arus Alayı'ndan sonra ziyafete katılan devletlilerin isim listesini vermiş ve varak 74a boş sayfa olarak kalmış, varak 74b. sur-ı hümayûnu bittiğini belirterek anlatmayı bitirmiştir. Bundan sonrası ise farklı bir yazı çeşidiyle sonraki dönemleri ilgilendiren konulardan bahsetmiştir. Sur-ı hitanla ilgili bilgi vermemiştir.

⁹⁰ "Bu gün presnes, şimdiye kadar yüzünü görmemiş olduğu kocasına teslim edilecekti. Önden süvariler, sonra sarayın bütün memurları, bütün paşalar, sonra müftü ile benim hâdim Serasker gidiyordu, bunların arkasından da açık arabalarla padişahın iki oğlu, sonra kızlarağası ve 30 harem ağası; nihayet muhteşem, tamamıyla kapalı bir arabada gelin geliyordu. Araba ile altı al aygır Rus Çarı'nın hediyesiydi. Bunu, içlerinde cariyelerin bulunduğu 40 kadar araba takip ediyordu. Alay kalabalık bir halk arasından herhalde bir mil yürüdü. Birçok güzel atlar göze çarpıyordu." Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, s. 53.

⁹¹ "... O zaman, Sultan'ın sarayından çıkmasında ilk acele eden kişi Kızlarağası oldu. Gelin alayı, gizi anlaşılmaz gerçek bir zafer alayıydı. İstanbul'un bütün soylu kadınları önümüzden geçecekler ve görmek olanağını bulamayacağımız güzelliklerini, yalnızca düşleyecektik. Padişah'ın bandosu, marş çalmaya başladı ve çok iyi çaldı. Bu küçük marşı, düğün nedeniyle bandonun yetenekli şefi Donizetti

bilgi yoktur. Oysa düğün davetnamesiyle birlikte Fransa'ya giden sefirin dönüşte Fransa Kralı tarafından Sultan II. Mahmud'a hediye olarak gönderilen büyük bir vazod, çok sayıda kitap ve atlas getirdiğinin bilgileri arşivde bulunmaktadır.⁹²

Netice itibariyle hem surnâmelerin, hem Miss Pardoe hem de Moltke'nin verdiği bilgiler, Mihrimah Sultan ile Damat Mehmed Said Paşa'nın düğününün oldukça ihtişamlı yapıldığını göstermektedir. Ayrıca kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla yerli ve yabancı çok sayıda davetli düğüne katılmış, ilginç ışıklı gösteriler, canbaz oyunları ve süslemelerle İstanbul'da büyük bir şenlik tertip edilmiştir.⁹³ Düğün sırasında yapılan şenliklerin, oynan oyunların ve yapılan gösteriler İstanbul halkının ve davetlilerin eğlenceli günler geçirmesine katkı sağlamıştır. Özellikle ışık, kandil ve fişek gösterileri ile Türk ve İranlı canbazların ip üzerinde sergiledikleri gösteriler şaşkınlık ve hayranlıkla izlenmiş, halkın şenliklere katılımını teşvik etmiştir.

bestelemiştir. Arkadan süvari alayı geçti. Sonra, aralarında güveyi de bulunduğu durumda, gösteriş içinde paşalar alayı, bundan sonra dört güzel atın çektiği Avrupa arabasında, padişah geçti. Her atı, sarı ve al üniformalı bir iç oğlan tutuyordu. Bunun arkasında padişahın resmi arabası gözüktü. Bu araba gümüş rengi yaldızlıydı ve kabartma tavanın pervazlarına akik, süleymani ve yeşim taşı işlenmişti. Bu, Rus Çarı'nın Osmanlı İmparatorluğu'na armağanıydı..." Pardoe, **18. Yüzyılda İstanbul**, s.107-108.

⁹² BOA., HAT., 1189/46867.

⁹³ Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, beyit. 44-45-46.

B. ŞEHZADE ABDÜLMECİD VE ŞEHZADE ABDÜLAZİZ'İN SÜNNET DÜĞÜNLERİ

B.1. ŞEHZADELERİN SÜNNETLERİ

Sultan II. Mahmud oğulları Abdülmecid ve Abdülaziz Efendilerin sünnet düğünlerinin, kızının düğününden hemen sonra yapılmasını emretmişti. Serasker Paşa ve Divan-ı Hümayun Çavuşbaşı Necib Efendi daha önceden kendilerine verilen emir doğrultusunda sünnet düğünü için gerekli hazırlıkları yapmıştı.⁹⁴ Şehzadelerle birlikte sünneti yapılacak çocukların isimleri deftere daha önceden kaydedilmişti. Deftere kayıtlı olan çocukların ailelerine bir pusula ile düğünden üç gün önce sünnet kıyafetlerini teslim almaları bildirilmiştir.

Düğünün yapılacağı yer olarak Sadabat seçilmiş, Ebniye-i hâssa müdürü ve ilgili memurlar düğün yapılacak alanın tertip ve düzeni için görevlendirilmişti. Sadabat'ta bulunan köşkün eksikleri giderilmiş, yakınına bir köprü inşa edilmiştir. Köprünün etrafında sünnet çocuklarının geceleri soğuktan korunmaları için özel mekânlar yapılmış, çadırlar kurulmuştur.⁹⁵ Ayrıca Mihrimah Sultan'ın düğününde olduğu üzere oba sahipleri için Sadabat'ta da çadırlar kurulmuş ve ihtiyaçları karşılanmıştır.⁹⁶ Sünnet edilecek çocukların rahat etmeleri için hazırlanan mekânların içlerine süslü yataklar, yastıklar, minderler, sırmalı atlas kâliçeler, mücevher işlemeli yorganlar konulmuştur. Mekânların içerisi türlü süslerle süslenmiştir. Şehzadelerle birlikte sünnet edilecek olan devlet büyüklerinin çocukları için de özel yerler yapılmış ve gerekli süslemeler yapılmıştır. Devlet büyüklerinin çocukları için doksan, diğer çocuklar için ise dokuz yüz yatak hazırlanmıştır. Yatakların süslenmesi için altmış adet şal, altmış adet sevâyî, altmış adet sırma işlemeli, altmış adet pullu, sekiz yüz adet de Lehkari yorgan; iki yüz kırk kadarı ipekli işlemeli toplam sekiz yüz

⁹⁴ BOA., HAT., 487/23871. ; Ayrıca bkz. Lütfi Efendi, **Vaka'nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.V, s. 879.

⁹⁵ BOA., C.SM.,54/2740.

⁹⁶ BOA., C.SM.,159/7965.; BOA., C.SM., 54/2740.

adet yüz yastığı ve hepsine değerli pembezârdan çarşaflar serilmiş, yatakların içleri de Lâhur şallar ve sırmalı pûşîdeler ile süslenmiştir.⁹⁷ Sünnet düğününün yapılacağı mekân kandiller, meşaleler ve mahyalarla donatılmış, çocuklar için yapılacak eğlenceler için mekânlar yapılmıştır.⁹⁸ Bu hazırlıkların tamamlanması için hazineden para talebinde bulunulmuş ve ödenek alınmıştır.⁹⁹ Sultan II. Mahmud düğünün eksiksiz olmasına önem vermiş ve gerekli harcamaların yapılması için emir vermiştir.

Sultan II. Mahmud 10 Mayıs 1836 Pazartesi günü sünnet düğününün yapılacağı Sadabat'taki kasr-ı hümayuna gelmiştir. Sultanın gelişinin ertesi günü sünnet düğünü başlamıştır. Mihrimah Sultan'ın düğünü gibi bir hafta sürecek olan düğün için Bahçekapı'dan ve karşısı Galata'dan başlayarak Eyüp ve Sadabat'a kadar Haliç kıyısındaki sahilhaneler, iskeleler, konaklar ve caddeler mahyalar, kandiller ve meşaleler yakılarak süslenmiştir.¹⁰⁰ Halkın gösterileri izleyebilecekleri mekanlar oluşturulmuş ve seyirlik alanlar oluşturulmuştur.¹⁰¹ Aynı şekilde sünnet düğünün yapılacağı mekân olan Sadabat deresinin her iki yanı ve derenin sığ olan yerlerinde oluşmuş adacıkların üzerleri aynı şekilde ışıklarla süslenmiştir.¹⁰²

Sünnet düğünü 11 Mayıs 1836 Salı günü başlamıştır.¹⁰³ Düğün günü ve sünnetin yapılacağı saat, müneccimbaşına danışılmış ve hayırlı vakit olarak, 23 Muharrem Salı saat dördü kırk dokuz geçe olarak belirlenmiştir.¹⁰⁴ Sünnet için belirlenen vakit geldiğinde sünnet işlemini gerçekleştirecek olan Ser-Etibbâ Abdülhak Efendi, Cerrâhân-ı hâssa emîni İsmail Efendi, cerrâh Şâkir Efendi ve yardımcıları olan neferlerle birlikte, Darüssadetü'ş Şerife Ağası Abdullah Ağa,

⁹⁷ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib** vr. 101b.-103a.

⁹⁸ **A.g.e.**, vr. 89b-90a. ; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s.28.

⁹⁹ BOA., C.SM., 77/3880.

¹⁰⁰ BOA., C.SM., 71/3575. İstanbul'un cadde ve sokaklarının kandillerle süslenmesi için görevliler belirlenmiş, görevlilerin ihtiyaçlarının karşılanması için cebehaneden, daha sonra teslim olunması kaydıyla, lazım gelen malzemeler ve seçilen görevlilerin kalacağı çadırlar verilmiştir.

¹⁰¹ BOA., HAT., 1445/59446./1.

¹⁰² BOA., HAT., 1445/59446./2.; Ayrıca bkz. **Vaka'nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.V, s. 879.

¹⁰³ BOA., HAT., 485/23812. Dolmabahçe'de yapılan düğünün hemen ertesinde sünnet düğünü için lazım gelen hazırlıkların hızlıca Sadabat'a götürülememesi ihtimalinden dolayı düğünün Safer ayı içerisinde bir günde yapılabileceği gündeme gelmiş hatta Vassaf Beyefendi tarafından Rebi'ül evvel ayının ahirinde yapılmasında bir beis olmadığını ileri sürmüşse de sünnet düğünü daha önceden müneccimbaşı beyefendi tarafından hayırlı vakit olarak belirlendiği 23 Muharrem'de yapılmıştır.

¹⁰⁴ BOA., HAT., 487/23872.

Hazine-i hümayûn vekili Abdullah Ağa ve şehzadelerin lalaları Tahir Ağa ve Osman Ağa, Teşrifâtî Beyefendi, Münecimbaşı Efendi ve Harem-i hümayûnda görevli diğer ağaların hazır bulunduğu hitan odasına gelmişlerdir.¹⁰⁵ Sadabat Sarayı'nın Çağlayan tarafına bakan sünnet odasında Cerrâhân-ı Hâssa Emîni İsmail Efendi, Şehzade Abdülmecid'in, Cerrah Şakir Efendi ise Şehzade Abdülaziz'in sünnet işlemini gerçekleştirmiştir.¹⁰⁶ Sünnetin icrasının ardından şehzadeler için hazırlanmış süslü yataklara taşınmışlardır. Hızır Efendi, eserinde şehzadeleri sünnet eden cerrahları güzel sözlerle överek anlatmıştır.¹⁰⁷

Sünnet işleminin kazasız, kolay ve zahmetsizce yapılmasından dolayı hemen kurbanlar kesilmiş, tebrik ve ilan amaçlı donanmadan toplar atılmıştır. Şehzadelerle birlikte sünnet vakti gelmiş olan gulâmları da sünnet edilmiştir. Abdülmecid ve Abdülaziz efendilerin sünnetlerinin hemen ardından hem şehzadelere hem de diğer çocuklara acılarını unutturmaya yönelik gösteriler ve şenlikler yapılmaya başlanmıştır. Garip kıyafetler giyen komedyenler, zorbâzlar, taklabâzlar, şu'bedebâzlar, ilginç hareketler, komik oyunlar sergilemişlerdir. Sünnet işinin icrasının hemen ardından padişah, şehzadelerini buldukları çadırda ziyaret etmiş ve kaldığı köşke tekrar dönmüştür. Lebib Efendi bu ziyaretten hemen sonra ikinci bir ziyaret gerçekleştirdiğini, ilk ziyaretin baba merhameti hissiyle yapıldığını, ikinci ziyaretin ise resmî bir tören niteliğinde sırma harvânîsi sırtında olduğu halde yanında havâs-ı mukarrebîn beyler, kurenâ-yı hâssa efendiler ve diğer kullarıyla ziyaret ettiğini belirtmiştir.¹⁰⁸

Şehzadeler yataktayken doğrulup oturmuşlar ve kendilerini ziyarete gelen babalarının ellerini öpmüşlerdir. Sultan II. Mahmud ise evlatlarına çeşitli ihسانlarda bulunup hediyeler vermiştir. Padişahın bulunduğu kasr-ı hümayun ile şehzadelerin buldukları yer arasındaki yola şehzadeler tarafından daha önceden Laharî şallar, şal üzerine işleme tefe başları, sırmalı sûzenî işleme kumaşlar, top top üstûfeler

¹⁰⁵ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 103a-103b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Dügünleri ve Şenlikleri**, s.29.

¹⁰⁶ Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, b.no:79-80-81.

¹⁰⁷ Hızır Efendi, **a.g.e.**, b.no: 104,105,106,107,108,109.

¹⁰⁸ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 104a.

konulmuştur. Ziyaret sonrası padişahın emriyle bu kıymetli eşyalar kendisiyle birlikte şehzadeleri ziyaret eden kişilere hediye edilmiştir.¹⁰⁹

Sünnet işleminin zahmetsiz ve kolay olduğu müjdesini alan devletin yüksek dereceli görevlileri adet olduğu üzere padişahı tebrik, şehzadeleri ziyaret amacıyla harekete geçmişlerdir. Başta Sadrazam olmak üzere, Şeyhülislam, Damat Halil Rıfat Paşa, Damad-ı Sâni Mehmed Said Paşa, Müşir-i Asakir-i Hâssa Fevzi Ahmed Paşa, Umur-ı Mülkiye Nazırı, Umur-ı Hariciye Nazırı, Mansûre Defterdarı ve Darbhâne Defterdarı protokole uygun olarak Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıkıp tebriklerini sunmuşlar ardından şehzadeleri ziyaret etmişlerdir.¹¹⁰ Ziyaretin ardından herkes çadırına çekilmiştir. Bu esnada gelenek olduğu üzere, sünnet tepsileri önce padişaha sonra sadrazama, şeyhülislama, serasker paşaya, damat paşalara, müşir paşaya ve protokolde yeri olan defterdarlara sunulmuş ve her biri sünnet tepsisine kıymetli hediyeler bırakmıştır. Bu hediyelerle birlikte Ser-Etibbâ Abdulhak Efendi, Cerrâhân-ı Hâssa Emîni İsmail Efendi, Cerrâh Şâkir Efendi'ye mücevherli murassa' nişan ve içerisinde kıymetli hediyelerin bulunduğu kutular verilmiştir.¹¹¹

Şehzadelerin sünnetleriyle başlayan düğün bir hafta boyunca çeşitli etkinliklerle devam etmiştir. Kâğıthane'nin tamamı şenlik yerine çevrilmiş, gün içinde canbazlar tarafından gösteriler, düzenlenmiş, kurulan obalarda ziyaretçiler için ziyafetler verilmiştir. Akşamları meşaleler, kandiller ve mahyalarla süslenen düğün alanında ışıklı gösteriler tertiplenmiştir.

¹⁰⁹ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.104a-104b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s. 29.

¹¹⁰ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 105a-105b. ; Ayrıca bkz. **Hızır Surnâmesi**, b.no.:126-128. Arslan, **a.g.e.**, s.32.

¹¹¹ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 106a. ; Ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 32.

B.2. DAVETLİLER VE SÛR-I HİTAN İÇİN YAPILAN ŞENLİKLER

Sadabat'ta yapılan sünnet düğünü, Mihrimah Sultan'ın evlenmesinde olduğu gibi bir hafta sürmüştür. Düğünün ilk günü şehzadeler, gulâmları ve yüksek dereceli devlet görevlilerinin çocukları veyahut yakınları sünnet edilmiştir.¹¹² Lebib Efendi'nin 219 adet çocuk olarak belirttiği bu sünnet merasimi sonrasında şenlikler düzenlenmiş, çocukların acılarını unutturmaya yönelik gösteriler tertiplenmiştir.¹¹³

Düğünün ilk günü yukarıda da bahsedildiği üzere üst düzey devlet görevlilerinin padişahı tebrik etmelerine ve şehzadeleri görmelerine müsaade edilmiştir. Düğünün ikinci günü Çarşamba gününden itibaren hatırı sayılır davetliler kendilerine daha önceden verilen pusulalarda belirtildiği üzere Kâğıthane'ye gelmişler ve orada kurulan obalarda misafir edildikten sonra tebriklerini sunup geriye dönmüşlerdir. Perşembe günü saat 5'te, evlenme düğününde de bulunmuş olan vezirler Ser-Havâss-ı Mukarrebîn Rıza Efendi'nin nezaretinden şehzadeleri ziyaret etmişlerdir. Cuma günü saat 7'de ise İstanbul'da bulunan ferik paşalar, Anadolu rütbesinde bulunan sudûr-ı izâm, rütbe-i sâniyede bulunan ricâl-i devlet-i aliyye efendiler, İstanbul payesinde bulunan mevâlî-i kirâm ve ferik paşalar ziyarete ve tebrik için gelmişlerdir. Anadolu sudûruna Said Beyefendi, ricâl-i devlet-i aliyye efendilere Vassaf Beyefendi ve İstanbul payelilere ise imam-ı evvel-i hâkânî eşlik ederek ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Düğünün diğer günlerinde sünnet olan şehzadeleri ziyaretler devam etmiş, Mihrimah Sultan'ın düğünü için gelmiş olup henüz memleketlerine dönmemiş olan ulema ve meşayihden kişiler padişaha tebriklerini sunmuşlardır.¹¹⁴ Sultan II. Mahmud ise sünnet düğününü tebrik etmek için gelen şahıslara, atıyyeler dağıttırıp, ihsanlarda bulunmuştur.¹¹⁵ Davet edilen kişiler Sadabat'ta kurulan obalarda ağırlanmış, hediyeler sunulmuş, verilen ziyafetlerin ardından hanendeler ve sazandeler eşliğinde

¹¹² **Hızır Surnâmesi**, b.no: 84.

¹¹³ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 109a-109b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, s. 33.

¹¹⁴ BOA., D.BŞM.SRH.d., 20609.; Ayrıca bkz. **Takvim-i Vekayi**, def'a 127, 29. M 1251.

¹¹⁵ BOA., D.BŞM.SRH.d., 20609.

eğlenceler tertiplenmiştir. Musiki dinleyen, canbazların, zorbâzların, taklabâzların yaptıkları gösterileri izleyen konuklar hayretler içinde kalmışlardır.¹¹⁶

Düğünün ikinci gününden itibaren daha önceden Necib Ağa'nın kaydını tuttuğu, sünnet olacak çocukların isim listelerinin bulunduğu deftere göre, sünnet icrasına başlanmıştır. Şehzadelerin sünnetlerinin yapılmasının hemen sonra ileri gelen devlet adamlarının çocuklarının sünnetleri gerçekleştirilmiştir.¹¹⁷ Daha sonra ise sünnet defterine daha önceden isimleri kaydettirilen çocukların sünnetleri yapılmıştır. Sünnet olan çocukların sayıları ilgili arşivde her hangi bir kayıda ulaşamadık. *Surnâme-i Hızır* ve *Anonim Surnâme*'de de sünnet edilen çocukların sayıları ilgili net bilgiler yer alamamaktadır. Sünnet edilen çocukların sayılarıyla ilgili tek bilgi Lebib Efendi'nin kaleme aldığı *Surnâme-i Lebib*' de bulunmaktadır. Lebib Efendi sünnet edilen çocuklarla ilgili şu bilgileri vermektedir;

Tablo 4:Sur-ı Hitan Sırasında Sünnetin Yapıldığı Günler ve Sünnet Olan Çocukların Sayıları.

Sünnet Günleri	Sünnet Edilen Çocuk Sayısı
Çarşamba Günü	684 Çocuk
Perşembe Günü	738 Çocuk
Cuma Günü	817 Çocuk
Cumartesi Günü	844 Çocuk
Pazar Günü	801 Çocuk
Pazartesi Günü	433 Çocuk
Salı Günü	510 Çocuk

¹¹⁶ Pardoe, **18. Yüzyılda İstanbul**, s.111.

¹¹⁷ **Hızır Surnâmesi**, b.no: 84,85.

Sadabat'ta yapılan sünnet düğününde şehzadeler hariç devletin ileri gelenleri ile halkın çocuklarından toplam 5046 çocuğun sünneti yapılmıştır. Ayrıca İplikhane'de asakîr-i mansûre-i bahriyeden 194 neferin daha sünneti yapılmıştır.¹¹⁸ İplikhane'de yapılan sünneti yapılan neferlere de ihsanlar verilmiştir.¹¹⁹ Bundan başka Lebib Efendi, büyük küçük sekiz Yahudi, üç Frenk, altı Rum ve dört Ermeni'nin Müslüman olduğunu ve sünnet edildiklerini söylemiştir. Böylelikle şehzadeler hariç olmak üzere 1836 Sûr-ı Hümâyunu'nda toplam 5261 çocuğun sünneti yapılmıştır.¹²⁰ Sünneti yapılanların tamamına hediyeler verilmiş, sünnet kıyafetleri giydirilmiş, her biri için sünnet yerlerinden yataklar hazırlanmıştır.¹²¹ Sünnetten sonra çocukların acılarının azaltılması amacıyla gösteriler düzenlenmiştir. Çocuklara şekerli şerbetler, çorba, tavuk, has francala, pilav ve zerde ikram edilmiştir. Ayrıca sünnet yaşı gelmeyen fakat sünnet mahallinde bulunan çocuklar için de hediyeler verilmiştir.¹²² Düğün süresince bazı günler padişah bizzat kendisi sünnet olan çocukları ziyaret etmiş bazen de serasker paşa padişah adına bu işi yerine getirmiştir.

Sünnet düğününe adet olmamasına rağmen bu kez yabancı devletlerin elçileri katılmıştır.¹²³ Sûr-ı Hitan'ın yedinci Salı günü saat 13'te İngiltere Devleti sefiri, Rusya Devleti sefiri, Felemenk maslahatgüzarı Umur-ı Mülkiye nazırının çadırına; Fransa sefiri, Nemçe sefiri ve Sardunya maslahatgüzarı, Hariciye nazırının çadırına; Prusya sefiri, Danimarka, Amerika ve İspanya Maslahatgüzarı Mansûre defterdarının çadırına; İsveç ve Sicilyateyn ve Toskana Maslahatgüzarı ile Yunan elçisi Darbhâne-i Amire defterdarının çadırına davet edilmiştir. Sefirlere ayrıca bir ziyafet verilmiştir.

¹¹⁸ Lebib Efendi, sünnet olan çocukların sayısını 5042 kişi olarak vermiş, küçük bir hesap hatası yapmıştır. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 113b. ; Ayrıca bkz. Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, b.no:98,99.; Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s. 33.

¹¹⁹ BOA., C.BH. 2245. İplikhanede sünnet edilen askerlere ve altı beye, elbise müdürü Mustafa Ağa tarafından yeni elbiseler verilmiştir. Askerlere ve beylerine verilen elbiseler, 62645 buçuk kuruş 17 para tutmuştur. Para ise Tersane-i amire hazinesinden karşılanmıştır.

¹²⁰ Sur-ı hitanda sünnet edilen çocuklar için hassa cerrahlarından yüz cerrah, İstanbul cerrahlarından da otuz cerrah görevlendirilmiştir. Cerrahlar için 15 çadır kurulmuştur. Sünnet sırasında her 10 çocuktan sonra ustura değiştirilmiştir. Ustuların bilenmesi amacıyla berberler görevlendirilmiş ve onlar içinde ayrı çadırlar kurulmuştur. Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 108a-108b. ; Ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e**, s.32-33.

¹²¹ BOA., HAT., 485/23810. Belgenin genelinde düğüne davet edilecekler için yazılacak nameden bahsedilmiştir. Bununla birlikte belgenin bir bölümünde ise hitana katılan çocuklara ihsanların verilmesi emredilmiştir.

¹²² **Hızır Surnâmesi**, b.no: 86-87.

¹²³ BOA., HAT., 1445/59446.

Fakat Sultan II. Mahmud, çatal-bıçak gibi Avrupa mutfağına özgü mutfak takımlarının kullanılarak masada yemek yenmesini istememiştir. Osmanlı usulü yere oturarak, sahana el uzatarak yemek yenmesi sefirlere söylenmiştir. Sefirler söylendiği üzere yere oturmuşlar ve kendilerine getirilen yemekleri yemişlerdir.¹²⁴ Sefirlerden başka aynı gün hahambaşı, Rum, Ermeni, Katolik ve Kudüs patrikleri de düğüne davet edilmiş ve Gayri Müslim din adamlarına da ziyafet verilmiştir.¹²⁵

Sünnet düğünü sırasında Galata, Hasköy, Eyüp, Kasımpaşa, Tophane, Galata, Üsküdar ve Boğaz'ın kenarındaki mahallerdeki Müslüman mekteplerinin öğrencileri ile Ermeni, Rum, Katolik ve Yahudi mekteplerinin öğrencileri de sünnet düğünün icra edildiği mekânda bulunmuşlardır.¹²⁶ Padişah tarafından öğrencilere ve öğretmenlerine hediyeler verilmiştir.¹²⁷ Gayri Müslim mekteplerinden gelen öğretmenler ve öğrenciler lisanlarınca Sultan II. Mahmud'a, kendilerine verdiği ihşanlardan ve hediyelerden dolayı teşekkürlerini bildirmişlerdir.¹²⁸

Sünnet düğününün son günlerine doğru esnaf ve zanaatkârlar ile onların kethüdaları davet edilmiş, esnaf ve zanaatkârlar geçit alayı düzenlemişlerdir.¹²⁹ Müslüman esnaf ve zanaatkârların dışında düğüne Rum, Ermeni ve Yahudi esnaftan kişilerde davet edilmiştir.¹³⁰

¹²⁴ Birkaç gün sonra yine sultanın, daha doğrusu defterdarının misafiri idik. Tatlı sular denen yerdeki büyük bir çayırılıkta genç prenslerin sünneti vesilesi ile şenlik yapılıyordu. Kordiplomatik de davetli idi. Bu tam bir Türk şenliği olduğu için, bize de hakiki bir Türk ziyafeti verildi. Tabii çatal, bıçak ve şarap yoktu. İlk yemek içi pirinç ve üzümle doldurulmuş bir kuzu kızartması idi. Herkes bir parça koparıyor ve parmakları ile pilava dalıyordu. Arkasından un ve balla yapılmış bir tatlı olan helva geldi, sonra tekrar kızartma, yine bir tatlı, kimi sıcak, kimi soğuk, kimi ekşi, kimi tatlı, her yemek ayrı ayrı mükemmeldi; fakat bunların bir araya getirilişi bir Avrupalı midesi için anlaşılması zor bir tarzda idi ve şarap da yoktu. Dondurma yemeğin ortasında verildi. Nihayet, daima yemeğin sonunun anlatan pilavı ısrarla istedik. Bunun arkasından da üzerinde yemek yediğimiz büyük yuvarlak sininin üstüne bir çanak hoşaf, yani haşlanmış meyve kondu ve kaşıkılarak boşaltıldı. Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, s. 55.

¹²⁵ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 121a-121b.

¹²⁶ Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, b.no: 134,135,136,137.

¹²⁷ "...bütün Türk,Rum,Ermeni,Katolik ve Musevi öğrenciler,başlarındaki öğretmenleriyle,padişahın önünden geçtiler ve özel olarak çağrıldıkları bu şenliğe katıldılar." Pardoe, **18.Yüzyılda İstanbul**, s.111.

¹²⁸ BOA., HAT., 1421/58083.

¹²⁹ Lebib Efendi, sünnet düğününe katılan esnaflar, zanaatkârlar ve kethüdalarının isimlerinin tam listesini vr.116a. ile 119b. arasından bildirmiştir.

¹³⁰ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 120a-120b.

Sünnet düğünü bir hafta sürmüş ve bu süre içerisinde eğlenceler tertiplenmiştir. Özellikle sünnet çadırlarının etrafında oyunlar oynanmış gösteriler sergilenmiştir. Çadırların önündeki gösterileri izlemek için çok sayıda İstanbullu Kâğıthane'ye akın etmiştir. Çadırlar önünde ip canbazlar, Arap hokkabazlar, Ermeni hanendeler, Rum köçekler ve Ulah çalgıcılar gösteriler sunmuş, çeşitli oyun gurupları oyunlar oynamış ve şenlik sırasında havai fişekler atılmıştır.¹³¹ Sünnet düğünü de evlenme düğünü gibi ihtişam içerisinde kutlanmış ve sorun ve karmaşa yaşanmadan tamamlanmıştır. Sünnet düğününde de Mihrimah Sultan'ın düğünde olduğu gibi gece boyunca ışıklı gösteriler düzenlenmiş, davetlilerin keyif alacakları etkinlikler tertiplenmiştir.

Sultan II. Mahmud, istediği gibi sonuçlanan düğünlerin şerefine, devlette görevli birçok kimsenin rütbesini yükseltmiş, bazı ulema ve dersiamlara beklentilerinin üstünde görevler ve rütbeler ihsan ederek dualarını almıştır.¹³² Her iki düğün boyunca gösterdikleri ihtimamla, düğünlerin planlandığı gibi yapılmasına katkılarından dolayı görevlilere padişah tarafından hediyeler gönderilmiş, ihsanlarda bulunulmuştur. Sadrazama çok değerli murassa bir kutu, Serasker Paşa'ya gayet güzel bir pırlanta yüzük, sur-ı hümayun nazırı Necip Efendi'ye değerli bir mücevher kutu, Matbah-ı Âmire Emine Tahir Beyefendi'ye değerli bir mücevher kutu¹³³, Teşrifâtî Sa'ib Beyefendi'ye değerli bir mücevher kutu, ebniyye-i hâssa müdürüne değerli bir mücevher kutu, düğüne hizmetleri dokunan Hüsam Efendi ve Ethem Efendi gibi memurlara değerli birer kutu verilmiştir.¹³⁴ Bursa Mütesellimi Halil Kamil Ağa'ya, Saruhan Mütesellimi Kara Osman-zade Eyüp Ağa'ya, Sakız Muhassılı Kadri Ağa'ya Kıbrıs Muhassılı Hacı Mehmed Ağa'ya, Kastamonu Mütesellimi Dede Mustafa Ağa'ya nişân-ı alileri verilmiştir.¹³⁵ Ayrıca Matbah-ı

¹³¹ Moltke, **a.g.e**, s.55.

¹³² BOA., HAT., 487/23869.

¹³³ BOA., HAT., 487/23867. Sur-ı hümayûnda gösterdiği hizmetleri, masarifi iyi idare etmesi padişahın memnun olmasını sağlamış olduğundan Matbah-ı Amire Emine Tahir Efendi'ye ihsanlar verilmiştir. Hatta Matbah-ı Amire Emine Tahir Efendi, Vani Köyü Camiinin tamiri konusunda padişahın müsaadesini alabilmiştir.

¹³⁴ Lütfi Efendi, **Vaka'nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.V, s. 879.

¹³⁵ BOA., HAT., 465/ 22793.; Bazı devlet görevlilerinin rütbeleri yükseltilip, nişan verilirken bazıları da kendileri rütbelerinin yükseltilmesi için isteklerde bulunmuşlardır. Gümülcine Müftüsü Sur-ı Hümayun için geldiği İstanbul'da, düğünü konu alan manzum tarih yazmış ve bunun için payesinin Ayasofya Mevleviyetine yahut rütbesinin yükseltilmesine yönelik bir istekte bulunmuştur. Fakat

Âmire Vekîliharıcı Ağa'ya, Aşçıbaşı Ağa'ya, Çeşnicibaşı Ağa'ya, Sadrazamın aşçıbaşına, serasker paşanın aşçıbaşına, serasker paşanın vekîliharcına, diğer matbah-ı âmire görevlerine Teşrifati efendinin marifetiyle hil'atlar giydirilmiştir.¹³⁶

Şehzade Abdülmecid Efendi ve Şehzade Abdülaziz Efendi'nin sünnet düğünleri 30 Muharrem 1252 (17 Mayıs 1836) tarihinde sona ermiştir. Sultan II. Mahmud'un kızı ve oğulları için yaptığı düğünleri, uzun süredir yapılmamış büyük şenliklerle gerçekleştirilmiştir. Yerli ve yabancı davetlilerin ilgi ve alakasını çekmiş, yapılan eğlenceler hayranlıkla izlenmiştir. Şenlikler boyunca İstanbul halkının eğlenmesi ve sünnet olan çocuklarının acılarının hafifletilmesine özen gösterilmiştir. Haliç'in her iki yakasındaki semtlerde caddeler, sokaklar ve konaklar kandiller ve meşalelerle süslenmiş, şenlikler düzenlenmiştir.

belgeye gelen cevapta yazılan manzum tarihin edebi hiçbir kıymetinin olmadığını bundan dolayı rütbe yükseltmeye veyahut payenin artırılmasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Bkz. BOA.,HAT.,465/22793-A.; BOA.,HAT.,465/22793-B.

¹³⁶ Lebib Efendi, Sûr-ı hümayunda rütbesi arttırılanlar ve payesi yükseltilen devlet görevlileri ile ulemadan kişilerin yeni payelerini, görevlerini ve isimlerini uzun uzadıya yazılmıştır. Bkz. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 129a-136b.

2.BÖLÜM

A. SÛR-I HÜMÂYUNUN OSMANLI SİYASİ HAYATINDAKİ TESİRLERİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren yapılan şenlikler ve törenlerin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel sebep ve sonuçları olmuştur. Şenliklerin ve törenlerin devletin güçlü olduğu yönünde izlenim oluşturması ve padişaha duyulan saygının artmasında etkileri olmuştur. Siyasi sembol olan padişah, törenler ve eğlenceler vasıtasıyla halkla bir araya gelmiş, düzenlenen şenliklerle güç ve kudretini dost ve düşman herkese göstermeye çalışmıştır.

Halk ile devletin kaynaşmasını amaçlayan tören ve şenlikler siyasi otorite tarafından planlanarak tertip edilmiştir. Osmanlı Devleti, kuruluş döneminden gelenek halinde daha önceki dönemlerden süre gelen şenlikleri yaşatmaya devam etmiştir. Devletin büyümesi ve büyük bir imparatorluk haline dönüşmesiyle birlikte yapılan şenliklerin ve törenlerin teşrifat kaidelerinde, yapılış şekillerinde, amaçlarında ve sergilenen kültür numunelerinde farklılıklar olmuştur. Buna rağmen törenlerin ve teşrifat kaidelerinin, hanedanın siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel hedeflerine uygunluğu devam etmiştir.¹ Osmanlı Devleti'nde amaçları birbirinden farklı çok sayıda tören ve şenlikler tertip edilmiştir.

Beşik alayı, bed-i besmele törenleri, cülus alayları, kılıç kuşanma alayları, elçi kabulleri, sefere çıkış ve cenaze alayları ile kandiller ve bayramlarda yapılan törenler ve eğlencelerin ihtişam içerisinde yapıldığının çok sayıda örneği bulunmaktadır. Bu törenlerden başka şehzadelerin sûr-ı hitanları ile padişah kızlarının düğünleri bazı dönemlerde olağan şenlik ve eğlencelerden daha abartılı

¹ Filiz Karaca, "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997, s.8.

şekilde yapılmıştır. Bu şenliklerin yapıldığı dönemlerdeki siyasi ve ekonomik gelişmelere dikkat edildiğinde şenliklerden beklenen hedefler hemen fark edilebilmektedir. Ülkenin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimi üzerinde etkisi olan şenliklerin ve törenlerin icrası devlet politikası haline dönüşmüştür denilebilir. Bu politika devletin içinde bulunduğu siyaseten bunalımların yaşandığı, askeri başarıların arttığı veyahut yenilgilerin yaşandığı, geçim şartların halkın aleyhine değiştiği ve toplumsal yapının çözülmeye başlandığının farkına varıldığı dönemlerde hemen sorunların defî ve huzurlu bir ortamın yeniden inşası için kurtuluş yolu olmuştur denilebilir.

Osmanlı Devleti'nde sultan evlilikleri ve şehzadelerin sünnet düğünlerinin neredeyse tamamı siyasi amaçlar taşımıştır. Gözle görülen siyasal veyahut ekonomik hedef olmadığını düşündüğümüzde dahi şenlikler ve törenler sırasında halkın ve saraylıların “Padişahım çok yaşa...” nümayişleri ile yine halkın zihninde yer etmiş “devlet baba” imgesini yenilemek amacı bile yapılan evlenme ve sünnet düğünlerinin siyasi boyutunun olduğunu göstermiştir. Diğer açıdan bakıldığında ise padişah yapılan büyük şenlikler sırasında başta devlet erkânı ve halk olmak üzere yabancı elçilerin davette gösterdikleri saygı ve Devlet-i Aliye'nin hükümdarının kudretini kabul etiklerini gösteren hal ve davranışlar sergilemelerini görerek, otoritesinin meşruluğunu ispat etmiş olmaktadır. Her yönüyle siyasi varlığın kabulü ve tasdiki anlamına gelen şenlikler, siyaset ve şenlik birlikteliğinin vazgeçilmezliğini ortaya koymuştur.²

Komşu devletlerle siyasi amaçlı evliliklerin yapılmasına kuruluş dönemi boyunca sık sık rastlanmaktadır. Orhan Gazi, iç karışıklıklarla uğraşan Bizans'ın siyasi hayatına müdahale edebilmek, en güçlü rakibinin kontrol altına tutabilmek amacıyla siyasi amaçlı bir evlilik yapmıştır. Evlilikle kurulan bağlar neticesinde Bizans'ın Sırp ve Bulgar prensliklerinin saldırılarının önünde set oluşturmak ve içteki taht mücadelesinin bastırılmasında Orhan Gazi'nin desteğini alabilmek

² Anthony Dolpin Alderson, **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanının Yapısı**, Çev. Şefaettin Severcan, İstanbul, İz Yayınları, 1998, s.139-140.

amacıyla Çimpe Kalesi'nin Süleyman Paşa'ya bırakması bunun kanıtını oluşturmaktadır.³

Orhan Gazi'den sonra I.Murad'ın döneminde de siyasi amaçlı evlilikler yapılmaya devam edilmiştir. Anadolu Türkmen beylikleri üzerinde otorite sağlamanın bir yolu olarak şehzadeler ile sultanların evlendirilmesinde beis görülmemiştir. Türkmen beylikleriyle yapılan siyasi evliliklerden sonra 1387'de hem Sultan I.Murat hem de oğulları Bayezid ve Yakup Bizanslı prenseslerle evlenmiştir.⁴ Böylece Bizans ile olan akrabalık sürdürülmüştür. Akabinde dost ve düşmana güç ve kudretin gösterilmesine vesile olabilecek bir gelişme yaşanmış ve Bayezid'in üç oğlu Bursa'da sünnet edilmiş ve şenlikler yapılmıştır.⁵ Bu düğünden hemen önce Sultan I.Murad'ın, Lala Şahin Paşa komutasındaki ordusunun Bosna Kralı'na karşı gerçekleştirdiği seferde başarısız olması yenilgiyi unutturmaya yönelik bir hareket olarak kabul edilebilir.⁶

Yıldırım Bayezid'in Timur karşısında Ankara'da yapılan savaşı kaybetmiş olması devletin bekasının tehdit edecek sorunların doğmasına neden olmuştur. Bu süreçte düğünler aracılığıyla yapılan siyasi ittifaklar önemini yitirmiştir. Fakat Çelebi Mehmed tarafından dağılmaktan kurtarılan Osmanlı Devleti, Sultan II. Murat döneminde yeniden eski güç ve ihtişamına ulaşmıştır. Sultan II. Murat hem batıdaki topraklarda hem de Anadolu'daki topraklarda otorite sağladıktan sonra bunun delili niteliğinde şenlikler tertip etmiştir. Bursa'dan sonra Edirne şenliklerin yapıldığı ikinci adres olmuştur. Sultan II. Murad'ın 1436'da evlenmesi ve bu olaydan üç yıl sonra şehzadeleri Alâeddin Ali ve Mehmed için sünnet düğünleri Edirne'de şenlikler düzenlenerek ihtişam içerisinde yapılmıştır.⁷ Edirne'de yapılan bu şenliklere dost ülkelerin elçileri ile ilim âleminde mühim şahıslar ve hatırı sayılır devlet adamları

³ Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", **Osmanlı**, C.I, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 62.

⁴ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 13.

⁵ Joseph Von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.II, (Çev. Mümin Çevik, Erol Kılıç), İstanbul, Sabah Yayınları, 1998, s. 248.; Ayrıca bkz. Özdemir Nutku, **IV Mehmet'in Edirne Şenliği**, Ankara 1972, s. 24.

⁶ Hoca Saadettin, **Tacü't-Tevarih**, C.I, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 169.

⁷ Hoca Saadettin, **Tacü't-Tevarih**, C.II, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 197.

katılmıştır. Bu şenlik sırasında Sultan II. Murat kızını İsfendiyaroğlu İbrahim Bey'in akrabalarından biriyle nişanlamıştır.

Sultan II. Murat'ın saltanatının son yıllarına doğru Dulkadiroğlu Beyliği ile yine siyasi amaçlarının olduğunu söyleyebileceğimiz bir evlilik gerçekleştirilmiştir. Şehzade Mehmed ile Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrimе Hatun'un düğünleri Edirne'de yapılmıştır. Şehzade Mehmed'in komutasındaki Osmanlı ordusunun Akçahisar kuşatmasındaki başarısızlığının unutturulması ve Karamanoğullarının doğusunda güçlü bir beylik olan Dulkadiroğulları ile akrabalık yoluyla ittifak kurulması anlamına gelen bu düğün 1450 yılında gerçekleşmiş ve sur-ı cihaz üç ay sürmüştür.⁸

Belgrad kuşatmasında istenilen başarının sağlanamamış olması, devlet adamları üzerinde baskı oluşturmuş, ordunun ve halkın moralinin bozulmasına neden olmuştur.⁹ Sultan II. Mehmed bu olaydan kısa bir süre sonra oğlu Bayezid'i Amasya'dan diğer oğlu Mustafa'yı ise Manisa'dan getirip Edirne'de onlar için sünnet düğünü tertip etmiştir. Sünnet düğünü sırasında büyük eğlenceler yapılmış çok sayıda devlet adamı, beyler, âlimler ve yabancı elçiler davet edilerek devletin gücü padişahın kudreti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Netice itibariyle Belgrad kuşatmasının başarısızlığı gölgede bırakılmıştır. Sultan II. Mehmed bundan başka tarihte de oğulları Cem ve Abdullah için sünnet düğünü yapmıştır.¹⁰ Saltanatının son yılında yani 1480'de, Sultan II. Mehmed Edirne'de torunları Şehinşah, Ahmet, Korkut, Mahmut, Âlem, Selim ve Oğuz Han içinde sünnet düğünü yaptırmış ve Edirne'de büyük şenlikler tertip ettirmiştir.

Sultan II. Bayezid devrinde şenliklerin adresi değişmiş ve ilk büyük çaplı sur-ı hümayun İstanbul'da yapılmıştır. 1490 yılında yapılan büyük eğlenceler sırasında Şehzade Ahmed'in oğlu ve bir vezirin oğlu sünnet ettirilmiştir. Ayrıca kızlarından biriyle Uzun Hasan'ın torunu Uğurluoğlu Ahmet Mirza'yı, bir başka kızıyla Davut

⁸ Hoca Saadettin, **Tacü't-Tevarih**, II, s. 244.; Ayrıca bkz. Halil İnalcık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Ankara 1954, s.109.

⁹ Hoca Saadettin, **Tacü't-Tevarih**, III, s.34.

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Saray Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1988, s.111.

Paşa ve diğeri birini ise İškodra Beyi Nasuh Bey ile nikâhlamıştır. İstanbul At Meydanı'nda yapılan şenlikler görkemli olmuştur.¹¹

Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde de sultan evlilikleri yapılmış ve şehzadelerin sünnet düğünleri kurulmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Hatice Sultan ile Sadrazam İbrahim Paşa'yı evlendirmesini, I.Viyana kuşatmasının başarısızlığının ardından halkın ve ordunun moralini yükseltmek amacı da taşıyan şehzadelerin sünnet düğünleri takip etmiştir.¹²

Sünnet düğünleri sırasında kurulan şenlikler en az siyasi evlilikler kadar Osmanlı Devleti siyaseti içerisinde etkili olmuştur. Sünnet düğünlerinin ihtişamlı bir şekilde yapılmasının amaçları arasında da doğal afetlerin, yangınların veya yenilgilerin oluşturduğu buhranlı günleri unutturmak ve halkın şenlikler vasıtasıyla hem ekonomik yönden hem de moral açısından güçlenmelerini sağlamak olmuştur.¹³ Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul Tersane'de çıkan yangın ve sonra şehirde yayılan salgın hastalığın oluşturduğu menfi havayı değiştirmek amacıyla 1539'da oğulları Bayezid ve Cihangir için sünnet düğünü tertip etmiştir.¹⁴

Sultan III. Murad'ın oğlu III. Mehmed için tertip ettiği sünnet düğünü yapılan şenliklerin en ihtişamlılarından biri olmuştur. İki aya yakın süren sünnet düğünü ve şenlikler düğüne katılan herkesi etkilemiş ve yabancı sefirler bu ihtişamı devletlerine iletmekten geri kalmamışlardır.¹⁵

Osmanlı Devleti'nde 17. ve 18. yüzyıllarda da siyasi amaçlı sultan düğünleri ve şehzadelerin sünnet düğünleri tertip edilmiştir. Sultan II. Osman'ın yenicilerle karşı halkın desteğini almak ve saray kadınlarının devlet idaresinden uzaklaşmalarını sağlamak amacıyla devrin şeyhülislamının kızıyla nikâhlanmıştır. Bu evlilik Sultan II. Osman'ın hedeflerine ulaşmasını sağlamamış olmasına rağmen siyasi amaçlarının olduğunu söyleyebileceğimiz bir evlilik olarak tarihteki yerini almıştır.¹⁶ Bu

¹¹ Metin And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, s.31.

¹² And, **a.g.e.**, s.31.

¹³ Gelibolulu Mustafa Âli, **Câmi'u'l-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr**, Haz.: Ali Öztekin, Ankara, TTK, 1996. Giriş, s.XIII.

¹⁴ And, **a.g.e.**, s.31.; Ayrıca bkz. Ali Haydar Bayat, "Kanuni'nin Tertip Ettiği Şenliklerden 1539 Sûr-i Hümayûnu", **Türk Dünyası Tarihi ve Kültür Dergisi**, S.146, Ankara, 1999, s.54-63.

¹⁵ Mehmet Arslan, "Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III Mehmet) Sünnet Düğünü", **Türkler**, C.XI, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 871.

¹⁶ Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.VIII, s. 211-212.

dönemden sonra 1675'te yapılan sünnet şenliklerinin öncesinde yaşanan siyasi ve askeri gelişmeler yapılan şenliklerin yaşanan olumsuzlukları silmeye yönelik olduğunu göstermiştir. Sultan IV. Mehmed, şehzadeleri Mustafa ve Ahmed için sünnet düğünü yapılmasını emretmiş ve akabinde kız kardeşi Hatice Sultanı ikinci veziri Mustafa Paşa ile evlendirmiştir.¹⁷ 1675'te yapılan bu şenlikler halkın ve ordunun nefes almasına ve devlete olan inançlarının yeniden güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Sultan III. Ahmed döneminde gerçekleştirilen 1720 şenliğinde sultanlar evlendirilmiş ve şehzadeler sünnet edilmiştir.¹⁸ Şenlikler oldukça ihtişamlı olmuştur. Osmanlı –Avusturya, Osmanlı- Venedik, Osmanlı-Rus ve Osmanlı- İran savaşlarının durmasının ardından daha sonra tarihçiler tarafından barış dönemi veya Lale Devri'nin başlangıcı olarak kabul edilen 1720'deki bu şenlikler ordunun ve halkın moralini yükselmiştir. Bu şenlikler sırasında olduğu gibi daha sonraki dönemlerde de sultanlar devletin ileri gelen paşalarıyla evlendirilmiş ve şehzadeler sünnet edilmiştir.¹⁹

17. yy ve 18.yy yapılan sultan düğünlerinin siyasi amaçlarında daha öncekilerden farklı bir yönü daha vardır. Türk bir aileden şehzadelerin kız almasına izin verilmemesinin nedeni hanedan üzerinde başka bir Türk ailesinin tesiri ya da etkisi olmasın, hanedanın bekası korunsun düşüncesi olmuştur. Bundan dolayı şehzadeler, Sultan II. Osman hariç, Türk ailelerden kızlarla evlenmemişlerdir. Padişahların kız kardeşleri ve kızları ise zenginleşmiş vezirler veyahut devlet adamlarıyla evlendirilmişlerdir. Düğün vesilesiyle gelen hediyelerle sarayın nakit ihtiyacı bir taraftan karşılanırken diğer taraftan bol masraflı düğünlerle saraya damat olan kişilerin maddi gücü bu şekilde zayıflatarak padişahın mutlak otoritesi korunmuştur.²⁰ Osmanlı mülkünde hem siyaseten hem de madden bir paşanın veya devlet memurunun padişahın üzerinde bir güce ulaşması engellenmiş ve mutlak

¹⁷ Özdemir Nutku, **IV Mehmet'in Edirne Şenliği**, s. 42, 43.

¹⁸ Derya Ocak, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara, 2006, s.70.

¹⁹ Çağatay Uluçay, " Beş Yaşında İken Nikâhlanan Ve Beşikte Nişanlanan Sultanlar", **Yeni Tarih Dergisi**, S.1, İstanbul, 1957, s.103-104.

²⁰ Adnan Giz, " Üç Yaşında Evlenen Sultanlar", **Tarih Dünyası Dergisi**, S.1, İstanbul, 1950, s.105-106.

otorite olan padişahın şanı gölgelenmemiştir.²¹ Fakat yapılan düğünler ülke ekonomisi açısından önemli külfetler doğurmuştur.²²

Çağatay Uluçay, Osmanlı padişahları Asya, Avrupa ve Afrika'da çağdaşları olan hükümdarlar gibi güç ve kudretlerini gösterir büyük şenlikler yapmak istemiş olabilirler diyerek siyaset şenlik ilişkisine başka bir bakış açısı getirmiştir. Padişahların da insani duygularla hareket etmiş olabileceklerini ifade etmiştir. Hatta bir adım daha ileri giderek siyaset – şenlik ilişkisinin psikolojik temellerinin olduğunu belirtmiştir. Bu durumu şöyle ifade etmiştir;

“Osmanlı imparatorluğunun Kanuni'nin ihtişamlı zamanından başlayan şenliklerin, duraklama devresinde büsbütün psikolojik bakımdan da izahı mümkündür. Şöyle ki; padişahlar artık sefere gitmez, imparatorluğun kılıcı kesmez, zafer müjdeleri gelmez ve şenlikleri de yapılmaz olmuştur. Başta padişah ve devlet erkânı olduğu kadar halkın da alıştığı şenlikleri başka mevzularda da olsa devam ettirmek, kasvetli havayı gidermek, oyalanmak, oyalamak ve hayatın neşe içinde geçmesini temin etmek lazımdı. İşte bu sebeptendir ki şehir hayatında düğünler ve merasimler geniş yer tutmaya başladılar.”²³

Sultan düğünleri ve şehzadelerin sünnetlerinde yapılan masraf, düzenlenen eğlenceler, verilen ziyafetler ve şehrin süslenmesi sahne sanatlarının gösterilmesi ayrı ayrı güç ve ihtişamın sembolleri olarak halka sunulmuştur. Zihinlerde devletin güçlü olduğu imgesinin yerleşmesi için çalışılmıştır. Bazı düğünlerde savaş oyunlarına yer verilmiş, kale maketleriyle savaş meydana tasvir edilmiştir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda savaş sahnelerinin sergilendiği oyunlarda hisar ve kale maketlerinin içine toplar yerleştirilip bazı oyunculara Macar ya da Avusturya askeri kıyafetleri giydirilerek savaşlar canlandırılmıştır.²⁴ Böylece halkın zihninde kazanılan zaferlerin büyüklüğü ortaya konulmaya çalışılmış, bir noktada halkın devlete karşı olan güvenini arttırmak için günümüz tabiriyle psikolojik harp yöntemi ve algı siyaseti yapılmıştır.

²¹ Giz, **a.g.e.**, s.106.

²² Çağatay Uluçay, “On Sekizinci Asırda Yapılan Sultan Düğünlerine Umumi Bir Bakış” **Yeni Tarih Dergisi**, S.1, İstanbul 1957, s.80-81.

²³ Uluçay, **a.g.e.**, s.81.

²⁴Dündar Alıkcı, **İmparatorluk Seramonisi**, Tarih Düşünce Kitapları Yayınları, İstanbul, 2004,s.196.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan son dönemlerine kadar siyaset ve şenlik ilişkisi sürmüştür. Sultan evlilikleri ve sünnet düğünleri vesilesiyle yapılan şenlikler sadece padişahın otoritesini güçlendirmek, devletin bekasını güvence altına almak ve uluslararası ilişkilerde güç gösterisi oluşturmakla sınırlı kalmamıştır. Bunların dışında halkın birlik ve beraberliğinin sağlanması ve millet olma bilincinin oluşmasında da etkili olmuştur. Halk ile yönetici sınıfın bir araya gelmesi, halkın saray ahalisini yakından görmesini ve tanınmasını da sağlamıştır. Şenlikler sırasında tertiplenen eğlencelere padişah dâhil tüm devlet erkânı ile halkın her kısmından insanlar birlikte katılmışlardır. Evlilik ve sünnet düğünlerindeki hediyeleşmeler, paylaşımlar, sergilenen oyunlar, verilen ziyafetler kardeşlik duygularının yoğun olarak yaşandığı ortamlar olarak birleştirici ve bütünleştirici görev üstlenmiştir.²⁵

19. yy Osmanlı Devleti'nin daha önceki asırlardan siyasi ve askeri olayların en yoğun olarak yaşandığı, devletin yenedünya düzeninde ayakta kalabilmek için en fazla mücadele verdiği dönem olmuştur. 19. yy başından sonuna kadar siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ve toplumsal değişim devam etmiştir. 1808'de tahta çıkan Sultan II. Mahmud'un vefat ettiği 1839 yılına kadar geçen 31 yıllık saltanatı döneminde bu siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal değişimin en yoğun yaşandığı dönemlerden biri olmuştur. Sultan II. Mahmud böyle bir dönemde ilk olarak 1834'te bir sur-ı hümayunun yapılması emrini vermiş, iki yıl sonra ise bu sur-ı hümayunu gölgede bırakacak bir başka sur-ı hümayunun emrini vermiştir.²⁶ Bu sur-ı hümayunlardan ikincisinin 116 yıl sonra bu kadar ihtişamlı yapılmasının siyaset- şenlik ilişkisi açısından ele alınmasını gerekli kılmıştır.

²⁵ And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, s.6-7.; Ayrıca bkz. Baykal, "Osmanlı'da Törenler", s.10.

²⁶ Adnan Giz, "II. Mahmud'un Kızları", **Tarih Dünyası Dergisi**, S.1, İstanbul, 1950, s. 317-318.

A.1. SİYASET-ŞENLİK İLİŞKİSİ BAKIMINDAN 1836 SÛR-I HÜMÂYUNU

Sultan III. Selim döneminde yapılan ıslahatlar, devlet adamları arasında rekabet ve Nizam-ı Cedit Ordusu'nun Yeniçeriler tarafından tehdit olarak algılanması huzursuzluğa ve karmaşaya neden olmuştur. Yenilik taraftarı olan III. Selim, yaptığı icraatların neticesinde Kabakçı Mustafa İsyanı ile tahtan indirilmiş ve yerine IV. Mustafa padişah olmuştur.²⁷ III. Selim'e bağlı olan Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul'da yaşanan durumlardan memnun olmamış ve III. Selim'i yeniden tahta çıkarmak için payitahta gelmiştir. İlk olarak Kabakçı Mustafa İsyanı bastırılmış ve elebaşları öldürülmüştür. Alemdar Mustafa Paşa'nın tekrar III. Selim'i tahta çıkarmak isteyeceğini düşünen isyancılar harem dairesine girmiş ve Sultan III. Selim'i öldürmüştür. Şehzade Mahmud ise yanında bulunan sadık adamlarının yardımıyla harem çatısına çıkarak canını kurtarmıştır.²⁸ Alemdar Mustafa Paşa, Sultan III. Selim'in öldürülmesinden sorumlu tuttuğu Sultan IV. Mustafa'yı tahttan indirmiş ve Sultan II. Mahmud'un tahta çıkmasına destek vermiştir.²⁹

Sultan III. Selim'in tahttan indirilmesinden ve öldürülmesinden sorumlu tutulan IV. Mustafa bir süre sonra bulunduğu harem dairesinde boğdurulmuş ve Sultan II. Mahmud, Osmanlı hanedanının tek varisi olarak tahttaki yerini sağlamlaştırmıştır.

Sultan II. Mahmud'un tahta çıkmasının hemen ardından sadaret kaymakamı olarak tayin edilen Alemdar Mustafa Paşa'nın tesiriyle padişah ayanlar ile Sened-i İttifak'ı imzalamıştır. Padişahın otoritesini sınırlayan ve ayanlara resmiyet, devlet karşısında bir otorite oluşturma gücü veren bu antlaşma Sultan II. Mahmud'un mutlak hâkimiyetini gölgelemiştir.³⁰ Yeniçerilerin, Alemdar Mustafa Paşa'nın icraatlarından rahatsızlığını bilen Sultan II. Mahmud, Alemdar'a karşı çıkan bir

²⁷ Lütü Efendi, **Vaka'nüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi**, C.VI. s.31.

²⁸ **Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, İstanbul, Güven Yayınevi, 1971, s. 2830.

²⁹ Kemal Beydilli, "II. Mahmud", **DİA**, C. 27, Ankara, 2003, s. 352-353.

³⁰ Kemal H. Karpat, **Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s.31.

isyanda onun yanında olmamış ve Yeniçeriler isyan neticesinde Alemdar Mustafa Paşa'yı katletmiştir. Bu durum Sultan II. Mahmud'un ayanların gücünü tanıdığı anlamına gelen Sened-i İttifak'ı geçersiz kılmasını kolaylaştırmıştır. Alemdar'ın ölümüyle Sultan II. Mahmud ayanlar üzerinde hemen otorite sağlamıştır.³¹

Sultan II. Mahmud'un tahta çıktığı dönemde sınırlarda ve uluslararası arenada da sorunlar devam etmekteydi. İngiltere ile barış yapılmıştı. Rusya ile savaş devam ederken doğuda İran sınırında da huzursuzluklar vardı ve savaş düşük ölçekli başlamıştı.³² Tahta çıktığı ilk günlerinde daha önceden başlamış olan Osmanlı- Rus savaşı ikinci yılını doldurmuş. 1806'da başlayan savaşlar 1812'de son bulmuştur.³³ Savaş sonrasında yapılan Bükreş Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı yenilgiyi kabul etmiştir.³⁴ Sırlara siyasi haklar verilmiş, Rusya'ya tazminat ödenmiştir. Rusya'nın sıcak denizlere ulaşmak amacıyla uyguladığı Panslavizm politikasının etkisi artmaya devam etmiştir. Rusya'nın tesiri ile Balkanlarda ve Doğu Avrupa'daki Osmanlı topraklarında ulusçu ayaklanmalar çıkmaya başlamıştır. 1815'de Eflak ve Boğdan'da Rum valiler Rusya'nın etkisiyle isyan etmiş ve fakat istenilen halk desteğini bulmadıkları için isyan başarısız olmuştur.³⁵ Panslavizm politikasının neticesinde bu kez isyan Mora'da başlamıştır.³⁶ Rusya'nın desteklediği isyan Ege Adaları'na da sıçramıştır. Mora'daki isyanın bastırılması kısa süre içerisinde uluslararası bir krize neden olmuştur. 1815 Viyana Kongresi'nde "Şark Meselesi" çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını gündeme taşıyan Rusya, Avrupalı devletlerin kendi içleri ve sömürgelerindeki siyasi ve askeri karmaşadan dolayı, Panslavizm politikasını uygulama fırsatı bulmuştur. Aleksandr İpsalanti aracılığıyla Rumlar üzerinde etkisini arttıran Rusya Osmanlı Devleti'nin topraklarında çıkarlarına uygun Rum İsyanı'nı desteklemiştir.³⁷

³¹ **Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, s.2834.

³² Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C.X, İstanbul, 1302, s. 22-29 Ayrıca bkz. **Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.2866.

³³ Cevdet Paşa, **a.g.e**, s. 22-29.

³⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, Ankara, TTK, 1988, s.100.

³⁵ Kemal Beydilli, "II. Mahmud", **DİA**, C. 27, s. 354.

³⁶ Karal, **a.g.e**, s.112.

³⁷ Rifat Uçarol, "Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1839'a Kadar Osmanlı İmparatorluğu", **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, XI, İstanbul, Çağ Yayınları, 1989, s. 389-390.

Sultan II. Mahmud Mora'da çıkan isyanın bastırılması konusunda Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım istemiştir. Mehmed Ali Paşa³⁸, uzun süredir valilik yaptığı Mısır'da Fransızların desteğiyle köklü ıslahatlar yapmış ve güçlü bir donanma ve ordu kurmuştur. Sultan II. Mahmud'un Mora İsyanı'nı bastırmak için yardım istediği vakit Mora ve Girit'in valiliğinin de kendisine verilmesini istemiştir. Sultan II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa'nın tavrından memnun olmasa da isteklerini kabul edeceğini belirtmiştir.³⁹

Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da kaldırılması ve yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmaması Sultan II. Mahmud'u zor duruma düşürmüştür.⁴⁰ Mehmed Ali Paşa'nın yardımıyla Mora'daki isyanı bastıran Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya, Avrupalı devletler nezdinde diplomatik atağa geçmiştir. Bir nota göndererek Osmanlı Devleti'nin Mora'daki Rumlara siyasi özerklik verilmesini, Osmanlı kuvvetlerinin çekilmesini aksi takdirde savaş açacağını belirtmiştir. Avrupa'da ise Yunan İsyanı'nın kanlı bir şekilde bastırıldığı yönünde bir kamuoyu oluşturulmuştur. Hem Avrupa'daki kamuoyu baskısı hem de Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak isteyen İngiltere ve Fransa öncülüğünde müttefik bir donanma oluşturulmuş ve bu deniz gücü Mora'a önlerine gelmiştir. Rusya'nın isteklerine yakın isteklerde bulunan Avrupalı devletlerin istekleri Babıâli tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine Avrupa ve Rus donanması 1827'de Navarin'de Osmanlı donanmasını yakmıştır.⁴¹ Rusya'nın resmen savaş ilanı ile Osmanlı-Rus savaşı başlamıştır. Balkanlardan ve Kafkaslar yönünden Rus saldırılarının başlaması üzerine Osmanlı Devleti kaçınılmaz savaşa girmiştir. Navarin baskınında donanması büyük zarar gören Mehmed Ali Paşa, sağlam kuvvetleriyle savaşa devam etmek yerine Mısır'a dönmüştür.⁴²

³⁸ Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın hayatı ve yaptığı ıslahatlarla ilgili detaylı bilgi için bkz. Şinasi Altundağ, "Mehmed Ali Paşa", **İA**, C.VII, İstanbul, MEB, 1964, s. 566-579;

³⁹ Rifat Uçarol, **a.g.e**, s.390. Ayrıca bkz. **Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.2920.

⁴⁰ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması hakkında Bkz. Şamil Mutlu, **Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Ve II.Mahmud'un Edirne Seyahati; Mehmed Daniş Bey ve Eserleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994, s. 17-21.; Ayrıca bkz. Rüveyda Nida Yıldırım, "II.Mahmud Dönemi Islahat Hareketleri", Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006, s.23-31.

⁴¹ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, IV, Ankara, TTK, 1995, s.112. Ayrıca bkz. M. Tayyib Gökbilgin, "Navarin", **İA**, C.IX, İstanbul, MEB, 1964, s. 133-134.

⁴² Ali Fuat Örenç, " 1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", **Tarih Dergisi**, S.46, İstanbul, 2009, s. 37-84.

1829 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti, tüm cephelerde Rus kuvvetlerine karşı savaşı kaybetmiştir. Avrupalı devletlerin arabuluculuğunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1829 Edirne Antlaşması imzalanmıştır.⁴³ Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. Aynı antlaşmanın diğer maddelerinde ise Sırlara siyasi özerlik hakkın tanınmış, Rusya'ya savaş tazminatı ödenmiştir.⁴⁴ Yunanistan'ın bağımsızlık kazanması, Osmanlı Devleti topraklarında ulusçu ayaklanmaların artmasında etkili olmuştur. Osmanlı-Rus savaşının neticesinin Osmanlı aleyhine olması Avrupa'daki büyük devlet Osmanlı algısının yıkılmasına neden olmuştur.

Yunan İsyanı'nın ertesinde Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ne bağlı Cezayir, ticaret gemilerinin Cezayirli korsanlar tarafından taciz edildiğini ileri süren Fransa tarafından işgal edilmiştir.⁴⁵ Yakın zamanda büyük bir savaştan yenilgiyle çıkmış olan ve Navarin'de donanmasını kaybetmiş olan Osmanlı Devleti, Fransa'yı diğer devletler nezdinden protesto etmekten başka bir şey yapamamıştır.

Osmanlı-Rus savaşı sırasında Mehmed Ali Paşa, Sultan II. Mahmud'a yardım karşılığında kendisi için Anadolu seraskerliğini, oğlu İbrahim Paşa için de Rumeli seraskerliğini istemiştir. Sultan II. Mahmud, etrafındaki devlet adamlarının etkisinde kalarak, Mehmed Ali Paşa'nın daha fazla güçleneceğini düşünerek isteklerini reddetmiştir. Bundan dolayı Mehmed Ali Paşa savaşa katılmamıştır. Sultan II. Mahmud, Rum isyanında yaşanan başarısızlığın ve Rus harbinin kaybedilmesinin mesuliyetini Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya bağlamıştır. Diğer taraftan Sadrazam Hüsrev Paşa'nın eski rakibi olan Mehmed Ali Paşa'ya karşı Sultan II. Mahmud'u her fırsatta kışkırtmıştır. Bu gelişmelerin neticesinde Mısır valisi ile padişahın arası açılmıştır. Mehmed Ali Paşa'nın bu gerginlik sırasında daha önceden istediği Mora ve Girit valilikleri karşılığında Suriye ve Trablusşam valiliklerini istemiştir.⁴⁶ Sultan II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa ile birden düşman olmak yerine ilk önce isteklerinin

⁴³ Lütfi Efendi, **Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.I, s. 410-413.

⁴⁴ Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.120.

⁴⁵ Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki en önemli bölgelerinden biri olan Cezayir'in kaybı Akdeniz siyasetinin sonu anlamına gelmiştir. Avrupalı büyük devletler sınıfında bulunan Osmanlı'nın denizlerdeki hâkimiyetinin son bulması açısından önemli olduğu kadar Osmanlı Devleti'nin sömürgecilik karşısındaki ilk kayıplarını yaşaması açısından da önemlidir. Ayrıntılı bilgi için; Ercüment Kuran, **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1957, s. 3-8.

⁴⁶ Muhammet Hanefi Kutluoğlu, "Kavalalı Mehmed Ali Paşa", **DİA**, C.25, Ankara, 2002, s. 62-65.

karşılığı olarak Girit valiliğini ona vermiş ardından gücünü gittikçe arttıran Mısır valisini ortadan kaldırmak için planlar yapmaya başlamıştır.⁴⁷

Sultan II. Mahmud'un planlarından İstanbul'daki kendisine bağlı devlet adamlarından haberdar olan Mehmet Ali Paşa, eski sadrazam Sırrı Paşa'nın Suriye valiliği görevine tayininin ardından bölgedeki hâkimiyetini korumak amacıyla önce Akka sonrada Lübnan'ı kontrolü altına almıştır. Bu gelişmeler üzerine Sultan II. Mahmud, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'yı asi ilan etmiştir. Arkasından Mehmed Paşa'yı Arabistan seraskerliğine Edirne Valisi Ağa Hüseyin Paşa'yı da Mısır, Girit ve Habeş valiliği görevine tayin etmiştir. Bu gelişmeler üzerine Mehmet Ali Paşa, Sultan II. Mahmud'un emirlerine uymayarak oğlu İbrahim Paşa komutasındaki ordusuyla önce Trablusşam'ı ele geçirip valiyi esir almıştır. Akabinde Şam üzerine yürüyen İbrahim Paşa, Şam ve Halep'i ele geçirdikten sonra Belen geçidini aşip Çukurova'ya kadar ilerlemiştir. Çukurova'da biraz bekledikten sonra Adana'yı ele geçirip Gülek Boğazı üzerinden Toros Dağları'nı aşarak Konya'ya kadar gelmiştir. 2 Aralık 1832'de Konya'da yapılan savaşı Mısır ordusu kazanmıştır. Osmanlı ordusu otuz beş bin kayıp verdikten sonra ordu komutanı Reşid Mehmed Paşa, İbrahim Paşa'ya esir düşmüştür. Bu yenilginin ardından Mısır ordusunun önünde Osmanlı ordusu engel oluşturamayacak kadar güçsüzleşmiştir. Mehmet Ali Paşa, esir aldığı sadrazam aracılığıyla Sultan II. Mahmud ile anlaşmak istediye de padişah bunu kabul etmemiş ve neticede İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu Kütahya'ya kadar ilerlemiştir. Sultan II. Mahmud, Mehmet Ali Paşa ile anlaşmak yerine asi valiyi cezalandırmak istemişti.⁴⁸ Fakat İbrahim Paşa'nın kışı Bursa'da geçirmeyi düşünmesi İstanbul için tehdit olarak algılanmıştı. Sultan II. Mahmud, Mısır valisine karşı "Denize düşen yılana sarılır" düşüncesi çerçevesinde yardım teklifinde bulunan Rusya ile antlaşma yoluna başvurmuştur.

Kendi valisine bile söz geçiremeyecek kadar zayıf bir durumda olan Osmanlı Devleti, henüz birkaç yıl önce savaştığı düşmanı Rusya ile 1833'te Hünkâr İskelesi Antlaşması'nı imzalayarak yardım istemiştir.⁴⁹ Hünkâr İskelesi Antlaşması ile Rusya

⁴⁷ Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.126-128.; Ayrıca bkz. Lütfi Efendi, **Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, C.III, s. 202-210.

⁴⁸ Yunus Özger, "Mısır'ın İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair II. Abdülhamid'e Sunulan Bir Lahiya", **History Studies Ortadoğu Özel Sayısı**, Samsun, 2010, s. 305.

⁴⁹ Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s. 134-135.

masrafları Osmanlı tarafından karşılanmak kaydıyla İstanbul boğazından donanmasıyla geçmiş ve payitahta gelmiştir. Bu durum kısa sürede İngiltere ve Fransa gibi büyük devletlerin tepkisine neden olmuştur. Fransa, Mehmet Ali Paşa tarafında olduğunu belli etmişti. Avusturya ise prensip olarak Osmanlı Devleti tarafından olduğunu belirtmiştir. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de Mehmet Ali Paşa ile yaklaşması, Rusya'nın tarihi emeli olan Akdeniz'e ulaşmak için bir fırsat yakalamış olması İngiltere'nin Akdeniz'deki çıkarlarını tehdit ettiğinden İngiltere; Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması yönünde bir politika izlemiştir. Netice itibariyle Rusya dostane bir yolla da olsa yapılan antlaşmanın neticesinde donanmasını boğazlardan geçirme fırsatı elde etmiştir. Bu gelişmeler ilk önce Mısır valisi ile Sultan II. Mahmud arasındaki güç savaşının uluslararası bir soruna dönüşmesine neden olmuş, ikinci olarak da Boğazlar konusu gündeme gelmiştir.⁵⁰

Rusya ve diğer Avrupalı devletlerin arabuluculuğunun neticesinde Osmanlı Devleti ile Mısır valisi Mehmed Ali Paşa arasında Kütahya Antlaşması imzalanmıştır (6 Mayıs 1833).⁵¹ Antlaşmaya göre Mehmed Ali Paşa'ya Mısır ve Girit valilikleri ve ayrıca Şam valiliği, oğlu İbrahim Paşa'ya ise Cidde valiliği ve ek olarak Adana valiliği verilmiştir. Mısır ordusu Toros Dağları'nın gerisine çekilmiş ve Mehmed Ali Paşa Mısır valiliği için istediği veraset usulü ve tazminatın vazgeçmiştir.⁵² Sultan II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa'ya karşı aldığı başarısız sonuçlar ve neticesinde uluslararası sorun haline gelen Mısır Meselesi ve Boğazlar Meselesi gibi konularla ileriki yıllarda da uğraşmak zorunda kalmıştır.

Siyasi, askeri ve ekonomik sorunların yaşandığı bu dönem Osmanlı Devleti'ni her yönüyle etkilemiştir. Kütahya Antlaşması ile kısa bir barış dönemine girilmiştir. Sultan II. Mahmud savaşlardan ve kayıpların yaşandığı barış antlaşmasından yaklaşık bir yıl sonra kızı Saliha Sultan için sonra da kızı Mihrimah Sultan ve oğulları Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz için sûr-ı hümayun tertiplenmesini istemiştir.

⁵⁰ Yüksel Çelik, "Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Babiâli'ye Karşı Tutumu ve 1836'da Kendisi İçin Hazırlanan Suikast Planı" **Türk Kültürü İnceleme Dergisi**, S.20, İstanbul, 2009. s. 90-91.

⁵¹ Şinasi Altundağ, **Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı (Mısır Meselesi)**, Ankara, TTK, 1988, s. 53-60.

⁵² Karal, **a.g.e.**, C.V, s.135.

Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikada sorunların yaşandığı bir dönemde 1836 Sûr-ı Hümâyunu tertip edilmiştir. Mihrimah Sultan'ın düğününe vezirler, paşalar, ulemeden ve meşayıhten kişiler davet edilmiştir. Düğüne baştan Rusya olmak üzere İngiltere, Fransa, Avusturya gibi devletlerin kralları veya imparatorları da davet edilmiştir. Davetnameler ülkelerin uluslararası alandaki ağırlıklarına göre hazırlanmıştır. Örneğin İngiltere'ye gönderilecek davetnamenin denk olarak kabul edildiği Fransa'dan ayrıcalıklı olmamasına özen gösterilmiştir. İngiltere ve Fransa devletlerine gönderilecek davetnameler Osmanlı elçileri aracılığıyla gönderilirken, diğer devletlere gönderilecek davetnameler ise ülkelerin İstanbul'da bulunan elçileri Babîâli'ye davet edilerek elden teslim edilmiştir.⁵³ Devletler arası ilişkilerde özen gösterilmiş ve siyasi yönde bir krizin yaşanmaması için ihtiyatlı davranılmış ve devletlere siyaseten uygun davetnameler gönderilmiştir.⁵⁴ Yabancı devletlere gönderilen davetnamelere cevaben yabancı devletlerin kral ve imparatorlarından gönderilen davetnamelerin huzura takdiminde de aynı hassasiyet gösterilmiştir. Devlet arası yanlış anlaşılmalara meyil verilmemesi için titiz davranılmıştır.⁵⁵

Sûr-ı hümâyun esnasında yapılacak pek çok şenlikte, Osmanlı Donanması'nın top atışı yapması gelenek olmuştur. Bu durumu bilen Fransa, Akdeniz'de bulunan donanmasını İstanbul'a göndermiştir. Fransız donanması komutanı düğün şenlikleri sırasında Osmanlı donanmasıyla birlikte top atmak istediklerini diplomatik yollarla Babîâli'ye bildirmiştir. Bu durum kısa süreli bir panik havası doğurmuştur. Fransa donanmasının teklifinin reddedilmesi Fransa'yı küstürebileceği gibi buna izin verilmesinin ise diğer devletler nezdinde Fransa'ya ayrıcalıklı davranıldığı izlenimi oluşturabilir kaygısı ortaya çıkmıştır. Akdeniz'de Fransa ve İngiltere arasında yaşanan rekabet ile yine sıcak denizlere inmek isteyen ve Hünkar İskeleyi Antlaşması ile boğazlar üzerinde önemli kazanımlar elde etmiş olan Rusya'nın Osmanlı-Fransa yakınlaşmasından rahatsız olması kaçınılmaz diye düşünülmüştür. Yabancı devletlerin donanmalarının sur-ı hümayunda top atmalarına izin verilmesi konusunda bir uygulama olmamasına rağmen Fransa'nın böyle bir istek bulunmasının arkasında

⁵³ BOA., HAT., 487/23873.; Sûr-ı hümâyun ve hitan faaliyetlerini bildiren namenin İngiltere kralına Londra sefirinin, Fransa kralına ise Paris sefiri amedci beyin takdim etmesi kararlaştırılmıştır. Diğer devletlere gönderilecek davetnameler ise o ülkelerin elçilerinin Babîâli'ye çağrılıp elden teslim edilmesi uygun görülmüştür.

⁵⁴ BOA., HAT., 950/40835-I. Ayrıca bkz. BOA., HAT., 487/23865.

⁵⁵ BOA., HAT., 487/23834.

Osmanlı Devleti nezdinde yeni imtiyazlar sağlama düşüncesi olabilir. Babîâli'nin, Fransız donanmasının isteğine cevabı, Sultan II. Mahmud'un da kati kararıyla, "hayır" olmuştur. Osmanlı Devleti, Fransa donanmasına böyle bir ayrıcalığın verilmesinin devletlerarası ilişkiler açısından hoş karşılanmayacağını, Fransa'ya yeni imtiyazlar sağlandığı anlamının çıkacağını ayrıca böyle bir uygulamanın daha önce olmadığını belirterek Fransa'ya lisan-ı mucibince cevap iletmiştir.⁵⁶

Düğün sırasında diplomatik açıdan bir problem yaşanmamasına dikkat edilmiştir. Devletin içinde bulunduğu siyasi ve askeri gücün zayıflığı henüz üç yıl önce Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya karşı yapılan savaşta başarısız olunması ve devletin korunması açısından düşman ülke Rusya'dan yardım istenilmesiyle ortaya çıkmıştı. Sultan II. Mahmud, ülkesinin toprak bütünlüğünü korumak, Mehmet Ali Paşa gibi içten hanedanı tehdit edebilecek güçlere karşı gerekirse yabancı devletlerden destek alarak hem ülkenin toprak bütünlüğünü hem de hanedanın devamlılığını sağlamak istemiştir.

Rusya'nın Osmanlı'ya savaş açması ve neticesinde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasının üzerinden çok bir zaman geçmemişken, Fransa'nın Cezayir'i işgali ve ardından Mehmed Ali Paşa'yı desteklemesi Osmanlı Devleti'nin Napolyon'un Mısır'ı işgal teşebbüsünden sonra yeniden kurulan Fransa-Osmanlı dostluğunu gözden geçirmeye zorlamıştır. Avusturya ve Prusya'nın ise hem kendi iç işlerinde yaşadıkları problemler hem de kara devletleri olmaları nedeniyle Osmanlı'nın istediği desteği sağlayacak durumda olmamaları Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya yakınlaşmasına neden olmuştur. Nihayette iç ve dış politikada toprak bütünlüğünü koruyamayacak kadar zayıflamış olan Osmanlı Devleti'ne karşı diğer devletlerin çıkarları doğrultusunda müdahaleleri kaçınılmaz olmuştur.⁵⁷

Sûr-ı hümayun münasebetiyle İstanbul'a kralının tebrik mesajını getiren Avusturya elçisinin, elindeki nameyi direkt padişaha sunmak istemesi Babîâli'de usullere aykırı olması nedeniyle kabul edilmemiştir. Fakat Avusturya elçisinin ısrarı neticesinde durum Sultan II. Mahmud'a arz edilmiştir. Sadrazamın elçinin huzura

⁵⁶ BOA., HAT., 487/23874.; Sultan II. Mahmud, Mihrimah Sultan'ın düğünü sırasında Fransa donanmasının top atışına izin vermemişken, Sultan Abdülmecid devrinde Sultan II. Mahmud'un kızı Atiye Sultan'ın düğününe davet edilen ülkelerin donanmalarına top atışı izni verilmiştir. Ayrıca Bkz. Haluk Y. Şehsuvaroğlu, "Atiye Sultan", **Resimli Tarih Mecmuası**, S. 25, İstanbul, 1952, s.1202.

⁵⁷ Çelik, **Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa**, s.71.

kabulü durumunda diğer devletlerin elçilerinin de huzura kabulünün zaruret haline geleceğini ayrıca Avusturya elçisine imtiyaz sağlandığı anlamı taşıyacağını, bundan dolayı elçinin huzura kabulünü uygun olmayacağını belirten tezkire Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir. Sultan II. Mahmud, sadrazamın çekincelerini uygun bulmuş olmalı ki gönderdiği hatt-ı hümayunda, elçinin huzura kabul edilmeyeceğini isterse getirdiği nameyi sadarete ya da riyasete teslim edebileceğini belirtmiştir.⁵⁸

Sûr-ı hümayun münasebetiyle siyasi alanda yaşanan bir başka gelişme ise Osmanlı'ya bağlı olan Sırbistan valisi Miloş ile Memleketeyn⁵⁹ valilerinin düğüne davetleri konusunda yaşanmıştır. Osmanlı Devleti bir önceki sur-ı hümayuna davet edilmesine rağmen özür beyan ederek gelmeyen Miloş ve Memleketeyn valilerinin 1836 Sur-ı Hümayuna katılmalarının önem vermiştir. Sadaret makamı valilerin davete icabet etmelerinin devlet otoritesinin bir göstergesi olacağı düşünmüştür. Fakat valilerin gelmemeleri durumunda ise emir niteliği taşıyan davete icabet etmemelerinin hoş olmayacağından ve bu durumda yaptırımın zorunluluk teşkil edeceğinden ara bir yol bulmaya çalışılmıştır. Aksi bir durumda yaşanacak siyasi bir krizde Sırbistan Knezi Miloş'a ve Memleketeyn valilerine Rusya'nın arka çıkacağı ve meselenin büyüyeceği ön görülmüştür.⁶⁰ Bunun üzerine Miloş'a ve Memleketeyn valilerine gönderilen davetnamede "... Mümkün ise kendilerinin düğüne gelmeleri, mümkün değilse nedeni belirtildikten sonra bir vekili mutlak tayin etmelerini; tayin ettikleri vekillerin ise kendi kanlarından birisi olmasının mecburi olduğu" belirtilmiştir.⁶¹

İstanbul ile Mısır arasındaki sorun Avrupalı devletlerin arabuluculuğunda yapılan fakat her iki tarafında memnun olmadığı Kütahya Antlaşması ile sonuçlanmıştır. 1833 yılında yapılan bu antlaşmadan bir süre sonra 1834 Sur-ı Hümayunu tertip edilmiş ve Sultan II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan'ın düğünü yapılmıştır. Bu düğüne henüz aradaki sorunlar tam anlamıyla çözümlenmemiş

⁵⁸ BOA., HAT., 487/23866.; Bkz. BOA., HAT., 487/23833.

⁵⁹ Memleketeyn, Eflak ve Boğdan eyaletlerinin Osmanlı dönemindeki ortak adlarıdır.

⁶⁰ BOA., HAT., 1112/44756.

⁶¹ BOA., HAT., 1112/44756.; Aynı belgenin devamından şu bilgileri de öğreniyoruz; Avusturya Devleti'nin Osmanlıya bağlı Sırbistan Knezi Miloş'a demir bir taç hediye etmiş ve devlet nişanı vermiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmiştir. Olaya iç işlerine müdahale edilmesi olarak bakan Osmanlı Devleti, bu hatt-ı hümayunla Avusturya elçisini ağır bir dille uyarılmasını istemiştir. Avusturya elçisi nameyi riyasete teslim ettiği vakit bahsi geçen konudan dolayı uyarılmıştır. Bkz. BOA., HAT., 487/23833.

olmasından dolayı Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ve oğlu Adana Valisi İbrahim Paşa davet edilmemiştir.⁶² Savaştan yeni çıkmış olması ve tarafların birbirlerine karşı düşmanca hislerinin devam etmesi nedeniyle sur-ı hümâyun için bir davetname gönderilmemiştir. Durum 1836'daki su-ı hümâyunda farklılık göstermiştir.

Sadaret makamı Mihrimah Sultan ve Şehzadeler Abdülmecid ve Abdülaziz efendilerin sünnet merasimlerinin gerçekleştirileceği sur-ı hümâyuna Mısır Valisi'nin davet edilmemesinin uluslararası alanda devletin âli menfaatleri için hoş olmayacağını hatta valiye davetname gönderilmemesinin uygun düşmeyeceğini belirtmiştir. Bu yüzden Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ve oğlu Adana Valisi İbrahim Paşa'ya davetiye yazılmasının daha münasip olacağını bildiren bir tezkireyi Sultan II. Mahmud'a sunmuştur. Babiâli'den gelen tezkire cevaben Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ile oğlu İbrahim Paşa'ya davetname yazılması yönünde hat-ı hümayun çıkarılmıştır.⁶³ Adı geçen valilerin düğüne davet edilmesi ve gelmemesi durumunda ise gerekçesini belirterek bir vekil tayin edilmesi yönünde hat-ı hümayun çıkarılmıştır.⁶⁴ 1836 Sûr-ı hümâyuna davet edilen Mısır valisi ve Adana valisi ise işlerinin yoğunluğunu gerekçe göstererek davete katılmak yerine çeşitli hediyeler sunup davette kendilerini temsil etmeleri için vekil tayin etmişlerdir.⁶⁵

1836 Sûr-ı Hümâyunu, yapılan şenlikler ve tertiplenen eğlencelerle devletin gücünü göstermeyi hedeflemiştir. Dönemin siyasi ve askeri gelişmeleri ele alındığında Osmanlı Devleti'nin uzun süreli dostluklar yahut ittifaklar yerine devletlerarası çıkar ilişkisini dikkate alarak hareket ettiği görülmektedir.

Sultan II. Mahmud'un düğüne davet ettiği ülkelerin krallarına dikkat edildiğinde dost ya da düşman algısı oluşturulmadan davetnameler gönderildiği gözlerden kaçmamıştır. Rusya'nın Yunan İsyanı'na destek vermesi ve hemen sonrasında Osmanlı topraklarına saldırmasının üzerinden uzun bir zaman geçmeden Mısır'dan kaynaklanan tehditte Osmanlı safında yer alması bu durumu göstermiştir.

⁶² BOA., HAT., 1445/59446-1.

⁶³ BOA., HAT., 485/23810.

⁶⁴ BOA., HAT., 1445/59446-1.

⁶⁵ BOA., HAT., 1445/59446-2.; Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ve oğlu Adana Valisi İbrahim Paşa düğüne katılmayacaklarını beyan-ı teessürle bildirip, düğüne vekillerini gönderdiklerini belgeden anlıyoruz. Mısır ve Adana valilerinin hediyelerle vekil göndermeleri payitahtla ilişkilerinin bozulmasını engellemeye yönelik bir adım olarak değerlendirilse de kendilerinin bizatihi davete katılmamaları henüz tam manasıyla bir güven ortamının oluşmadığının kanıtı olmuştur.

Sultan II. Mahmud buradan hareketle 1836'da tertiplenen düğüne istisnasız büyük devletlerin tamamını davet etmiştir. Altı yıl önce Osmanlı'nın Güney Akdeniz'deki en önemli topraklarından birini, Cezayir'i işgal ederek düşmanca tutum sergileyen Fransa da davet edilmiştir. Yine Sultan Mahmud'un saltanatı süresince devletinin doğusunda sorun teşkil eden İran Şahı dahi düğüne davet edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki Osmanlı Devleti'nin dış politikasında ciddi değişimler olmuştur. Uzun süreli diplomatik ortaklık yerine kısa süreli ve çıkarlara uygun diplomasi anlayışı benimsenmiştir. Sûr-ı hümayuna bütün büyük devletlerin davet edilmesi, uzun süreli dost ve düşman devlet algısının sürdürülmeyeceğinin bir göstergesi olmuştur.

1836 Sûr-ı hümayunu, siyaseten sadece dış dünyaya karşı güçlü devlet imajı vermek için tertiplenmemiştir. Aksine daha çok güçlü devlet imajının iç politikaya etkisi hedeflenmiştir. Bir taraftan sömürgeciliğin diğer taraftan milliyetçiliğin tehdidi altında olan devletin halk ile bütünleşmesi, yapılacak ıslahatlarda halkın desteğini alınması, devlet-halk bütünleşmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Halkın yapılmakta olan ıslahatlardan haberdar olması amacıyla Sultan II. Mahmud'un yurt gezileri yapması, *Takvim-i Vekayi*'nin yayımlanması ve şenliklerin tertip edilmesi olumlu yönde kamuoyu oluşturması açısından önemli adımlar olmuştur.⁶⁶ Sultan II.Mahmud'un gerçekleştirdiği reformları halkına tanıtmak amacıyla 1836 Sur-ı hümayunu gibi büyük şenlikler tertip etmekten, yurt gezileri yapmaktan geri durmamıştır. Sultan II.Mahmud hem halkın sevgisini kazanma hem de sosyal alanda yapılan değişikliklerin benimsenmesi halinde halkın bütünleşmesine katkısını olacağını düşünmüş olabilir.⁶⁷

Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlığını ilan etmesi, Rus harbinin kaybedilmesi, Cezayir'in elden çıkması, Mehmed Ali Paşa İsyanı'nda başarısız sonuçlar alınması padişaha ve devlete olan güveni sarmıştır. Kaybedilen topraklar ve sürekli başarısızlıklar halkın moralini bozmuş, başarısız neticelenen savaş giderlerinin karşılanması için artan vergiler ekonomik açıdan halkı yormuştur. Yapılan şenlikler ve tertiplenen eğlenceler halkın morali yükseltmekle birlikte

⁶⁶ Abdülkadir Özcan, "II. Mahmud'un Yurt İçi Gezileri", **Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, İstanbul, 1991, s.361-362.

⁶⁷ Özcan, **a.g.e**, s.378.

şenlikler için yapılan harcamalarla İstanbul esnafını yüzünün geleceği düşünölmüştür.

Mısır valisinin düğüne davet edilmesi öлке içerisinde yeniden birlik ve beraberliği sağlamaya yönelik bir adım olmuştur. Bir noktada Sultan II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa'yı af ettiğini ve devletin en zengin bölgeleri olan Mısır ve Adana'nın Osmanlı'dan ayrı olmadığını göstermek istemiştir.

Ölkenin çeşitli bölgelerinden davet edilen vezir, paşa, ulema ve meşayihden halk tarafından sevilen ve güven duyulan kimselerin İstanbul'da tertiplenen ve Sultan'ın kudretini ve devletin gücünü gösteren şenliklerden ve dağıtılan ihsan ve hediyelerden etkilenmesi ve memleketlerine döndüklerinde bunu anlatmalarının da birlik ve bütönlüğün sağlanması açısından fayda sağladığı söylenebilir.

Sultan II. Mahmud, Fransız İhtilali sonrasında yayılan milliyetçilik akımının topraklarındaki etkisini kırmak, mümkün olmuyorsa da azaltmak amacıyla ıslahatlar yapmıştır. Özellikle Sırp ve Rum isyanlarının patlak vermesi ve bu isyanların neticesinde Avrupalı devletlerinde tesiriyle Yunanistan'ın kurulup, Sırp milliyetçilere siyasi imtiyazların verilmesi tehlikenin büyüklüğünü ortaya koymuştur. Sultan II. Mahmud benzer ulusçu isyanların çıkmaması için ıslahat hareketlerine önem vermesine rağmen istenilen başarı sağlanamamış ve azınlıklar sorunu devam etmiştir. Osmanlı topraklarında başlayan milletçi ayaklanmalara karşı halkın bir arada tutulabilmesi amacıyla Osmanlı ulusu kavramının oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir.⁶⁸ “Ben tebaanın Müslömanını camide, Hristiyanını kilisede Musevisini havrada fark ederim. Aralarında başka türlü bir fark yoktur. Cümlesi hakkında muhabbet ve adaletim kanidir ve hepsi hakiki evladımdır.” diyerek Osmanlı mülkünde herkesin Osmanlı vatandaşı olduğunun ifade etmeye çalıştığı söylenebilir.

1836 Sûr-ı Hümayunu'nda İstanbul'da bulunan Müslöman okullarıyla birlikte Ermeni, Rum, Yahudi ve Katolik okullarının hocalarının ve öğrencilerinin düğüne birlikte davet edilmeleri, okulların hocalarına ve öğrencilerine ihsanlarda bulunması Sultan II. Mahmud'un yukarıda bahsi geçen sözüyle uyumluluk göstermiştir.⁶⁹ Ayrıca düğönlere tüm dinlerin dini liderleri ve bu dinlere ait

⁶⁸ Selim Deringil, **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, İstanbul, Doğan Kitap, 2014, s. 58.

⁶⁹ BOA., HAT., 1421/58083.

mezheplerin temsilcileri de davet edilmiştir. Onlarla da yakından ilgilenilmiş, ziyafetler tertip edilmiş ve ihsanlarda bulunarak gönülleri hoş edilmiştir. Yine Müslüman esnafların düzenlediği esnaf alayına, Gayri Müslim esnaflar için de izin verilmiştir.⁷⁰ Bir noktada Osmanlı mülkünde yaşayan Müslim ve Gayri Müslim birlikteliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Devletin, halkın her kesimiyle birlik ve beraberlik içinde olması dışarıdan gelebilecek tehditlere daha güçlü bir karşılık verebileceği düşülmüştür.

1836 Sûr-ı hümayunu siyasi bakımdan ele alındığında damat seçiminden şenliklerin yapılmasındaki amaçlara kadar daha önceki sur-ı hümayunlardan farklılık göstermiştir. 15. yüzyılda yapılan bir sur-ı hümayunda padişahın mutlak iradesini halka, devletin gücü dost ve düşman devletlere göstermek amacı taşımıştır. Ayrıca diğer Türk hanedanlarla siyasi amaçlı akrabalıklar kurularak müttefik edinilmiş veyahut akrabalık yoluyla miras hakkı sağlanılmaya çalışılmıştır. 16. yüzyılda yapılan sur-ı hümayunlarda ise devletin güç ve kudretini göstermek, beklenmedik askeri başarısızlığın oluşturduğu moral bozukluğunu gidermek gibi amaçlar taşımıştır. 17. ve 18. yüzyıla gelindiğinde ise kazanılan askeri başarıların azalması hatta toprak kayıplarının yaşanması, ordunun seferlerden eskisi gibi ganimet elde edememesi, halkın kötüye giden ekonomiden dolayı zor şartlarda geçimini sağlaması gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkan buhranlı dönemleri bertaraf etmek amacıyla sur-ı hümayunlar tertip edilmiştir. Ayrıca bu dönemde devlet adamalarından zengin olanlar ile padişah kızlarının ya da kız kardeşlerinin masraflı düğünlerle evlendirilmesine sıklıkla rastlanılmıştır.⁷¹ Bu tarz evlenmelerin hem yapılan harcamalarla payitahta yeniden ekonomik canlanmayı sağlamak hem de zenginliğiyle padişahı gölgede bırakacak kişilerin bertaraf edilmesinin hedeflendiği görülmüştür.⁷²

19. yüzyılın en büyük sur-ı hümayunu olan 1836 Sûr-ı hümayununda ise durum diğerlerinden farklılık göstermiştir. Damat adayının kura ile seçilmesi ve maaş tahsisinde bulunulması zenginliğiyle padişahı gölgede bırakan bir veziri ya da

⁷⁰ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.118a-118b.

⁷¹ Sultan II. Mahmud'dan sonra tahta çıkan oğlu Sultan Abdülmecid'in 1854'te kızı için düzenlediği düğünde elli milyon frank harcanmıştır. And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, s.19.

⁷² And, **a.g.e.**, s.20.

paşayı ekonomik açıdan zayıflatmak gibi bir amacın olmadığını göstermiştir. Fakat İstanbul'da büyük eğlencelerin tertip edilmesi esnafın madden toparlanmasına, halkın ise son yıllarda yaşadığı huzursuzlukları bir nebze unutmaya katkı sağlamıştır. Bununla birlikte bu dönemde devletin ağır kayıplar yaşamasına rağmen dost ve düşman devletlere “güçlü bir devletiz” mesajı verdiği söylenebilir. Yabancı sefirlerin de hazır bulunduğu şenlikler Sultan II. Mahmud'un güç ve kudretini ortaya koymuştur. Böylelikle Osmanlı hakkındaki güçsüz, dağılmak üzere gibi daha önceden oluşmuş olumsuz imaj silinmeye çalışılmıştır.

Sultan II. Mahmud döneminde hemen her alanda yapılan ıslahatların halkın tüm kesimi tarafından kabul görmemiş olması ve bir hoşnutsuzluğa sebebiyet vermesi muhtemeldir. Yapılan şenliklerde halkın davet edilmesi bir nebze de olsa bu hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmaya, halk ile devlet birlikteliğini güçlendirmeye katkı sağlamıştır denilebilir. Osmanlı tebaası olan Hıristiyan milletlerin milliyetçi akımlardan etkilenmesinin önüne geçmek, sömürgecilik faaliyetleri yürüten Avrupalı devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki tesirlerini azaltmak amacıyla çeşitli ıslahatlar yapılmış, 1836 Sûr-ı hümayunun tertibi ise bir nevi kardeşlik bağlarının güçlendirilmesini sağlamak amacıyla kamuoyu oluşturmaya yönelik bir adım olmuştur.

Sûr-ı hümayundan üç yıl sonra Tanzimat Fermanı'nın ilanı ve yapılan ıslahatlar yine aynı çerçevede gerçekleştirilmiştir. Sultan II. Mahmud'un büyük bir sûr-ı hümayun tertibiyle Osmanlı mülkünde yaşayan herkesin barış içinde bir bütünün parçaları olarak varlıklarını sürdürebileceklerinin bir göstermek istemiş olabilir. Netice itibariyle 1836 Sûr-ı Hümayunu, devletin siyaseten sıkıntılı bir döneminde bir nevi planlı bir hamle olmuş ve siyasi ortamın rahatlamasını sağlamıştır. Padişahın oğullarının sünnet düğünü merasimine ırk, din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın halkın her kesiminden insanların davet edilmesi birlik ve beraberlik mesajının verilmesi olarak görülebilir.

B. SÛR-I HÛMÂYUNLARIN OSMANLI EKONOMİK HAYATINA ETKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren tertiplenen şenlikler ve eğlencelerin ülke ekonomisine tesirleri olmuştur. Sûr-ı hümâyunların devletin gücünü ve padişahın otoritesini gösteren siyasi yönü, yapılan eğlencelerin ihtişam içinde olmasını zorunlu kılmıştır. Düğünlerin hazırlık aşamasından başlayarak düğünün son gününe kadar yapılacaklar önceden planlanıp sur emini tarafından deftere yazılmıştır. Yapılacak törenlerin ve tertiplenen eğlencelerin belirli bir kural ve kaide ile yapılması sağlanmıştır.

Sultan evlilikleri ve şehzade sünnetlerinin yapılması sırasında tertiplenen eğlenceler ve şenlikler ekonomik hayatla birçok yönden ilişkili hale gelmiştir. Düğünün yapılmasına karar verilmesinden sonra başlayan tören hazırlıklarıyla birlikte düğüne davet edileceklerin belirlenmesi, adlarına davetiye yazılması ve davet edilen kişilerin zamanında düğüne yetişmeleri için atıyyelerin ayrılmasıyla başlayan harcamalar, düğünlerin her bir noktasında kendisini göstermiştir.

Sûr-ı hümâyunla birlikte eğer ki sultan düğünü ise; gelin bohçası, gelinin çeyiz alayı, nikâh ve nişan merasimleri, damada verilecek hediyeler, damat tarafından geline verilecek hediyeler ve mihr-i mu'accel ve mihr-i mü'eccel tespiti ve ödenmesi düğün harcamalarının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Sultanın çeyizinin hazırlanması ve içindeki kıymetli bezlerden elbiseler, elmas, zümrüt, altın ve gümüşten oluşan mücevherat, kullanılan kıymetli eşyaların tedarik edilmesi saray harcamalarını arttırmıştır.⁷³ Yine düğüne davet edilenler ve onlara takdim edilen hediyeler de masraf oluşturmuştur. Bunun yanında damat olarak seçilen kişinin varlıklı olmasına önem verilmiş ve seçilen varlıklı damadın gelin ve akrabaları için saraya gönderdiği hediyeler ise saray ekonomisine katkı sağlamıştır.⁷⁴

⁷³ Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu konuda yazılan eserler: Sûrnâmeler", **Osmanlı**, C.9, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 176.

⁷⁴ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 9.

Sünnet düğünlerinde de durum pek farklılık göstermemiştir. Sünnet olacak şehzadenin hazırlanması, düğüne davet edilenlere verilen ihsanlar akabinde davetlilerin padişaha ve şehzadelere sundukları kıymetli hediyeler saray ekonomisi açısından önemli yekunlar oluşturmuştur.⁷⁵

Sûr-ı hümâyunların yapılacağına karar verilmesi şehir ekonomisi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Düğünün yapılacağı zamanın ve yerin belirlenmesiyle şehrin süslenmesine başlanmıştır. Başta sûr-ı hümâyûnun icara edileceği alanda eksik olan yol, köprü ve iskeleler yapılır, saray yahut köşk elden geçirilirdi. Böylelikle alt yapı tamamlanır ve alanın süslenmesine başlanırdı. Düğünlerin yapılacağı mekânın içerisi ve mekâna giden tüm cadde ve sokaklar kandiller, meşaleler ve türlü resimler ve gösterişli süslerle süslenirdi. Bu süslemeler bazen payitaht dışındaki şehirlerde yapılmıştır. Sûr-ı hümâyun sırasında yapılan bu hazırlıklar ve süslemeler harcamaları arttırmıştır. Süslemelerin yapılması için gerekli olan malzemelerin teminini sağlayan esnaf ise bol kazançlar elde etmiştir.

Halkın ve esnafın zor günler geçirdiği dönemlerde icra edilen sûr-ı hümâyûnlar, yapılan harcamalar neticesinde şehir ekonomisini canlandırmıştır. Düğüne davet edilenlerin, kalacakları sahil saraylarının, konakların tertibi düzeni, süslenmesi, konukların beslenmeleri ve giyim ve kuşamları harcamaları arttırmıştır. Bu durum saray ve davetliler açısından maddi külfet oluşturmakla birlikte halkın ve esnafın ekonomik açıdan rahatlamasına katkı sağlamıştır.

Sûr-ı hümâyunların süresi boyunca davetlilere verilen ziyafetler ve sunulan hediyeler, gösterileri tertip eden oyuncuların ihtiyaçları ve eğlenceleri seyre gelen halkın memnun olması için dağıtılan ihsanlar maddi açıdan büyük bir hareketlilik yaşanmasını sağlamıştır. Esnaflar, yapılan şenlikler ve eğlencelerle büyük panayırlara dönüşen sûr-ı hümâyunları kendileri için fırsata çevirmeyi bilmişlerdir. Şenliklerin bir parçası olarak tertiplenen esnaf alayları bir nevi günümüzdeki fuarların görevini üstlenmiştir. Localar kendi alanlarıyla ilgili ürünleri geçit sırasında sergileyerek reklâmlarını yapmış ve ürünlerin son teknik safhasının halka gösterme fırsatını elde etmişlerdir.

⁷⁵ A.g.e., s.2.

Sûr-ı hümâyuna katılan esnafın padişaha takdim ettikleri hediyeler ve padişahın esnaflara ihsanda bulunması ekonomik hayata canlılık katmıştır. Ayrıca esnafların geçit töreninde ürünlerini sergilemek için kullandıkları özel arabalar, tahtirevanlar, seyishane adı verilen beygirlere monte edilmiş tezgâh ve ocaklar ilginç manzaralar oluşturmuştur. Halkın merakla takip ettiği esnaf alayları bir taraftan ürün tanıtımını sağlarken diğer taraftan sergilenen üretim tekniğinin ekonomik gelişmeye katkısını ortaya çıkarmıştır.

B.1. EKONOMİK AÇIDAN 1836 SUR-I HÜMÂYUNU

Mihrimah Sultan'ın evlenmesi ve Şehzade Abdülmecid ile Şehzade Abdülaziz'in sünnet düğünlerinin yapılacağı alanların tespitinin ardından imar faaliyetlerine başlanmıştır. İlk olarak Mihrimah Sultan'ın düğünün icra edileceği Dolmabahçe'deki Bayıldım Kasrı'nın eksikleri tamamlanmıştır. Ayrıca düğünün icra edileceği Dolmabahçe sırtlarında davetlilerin ağırlanacağı obalar kurulmuştur. Obalara davet edilen misafirlere ziyafet verileceği için mutfak ve kiler çadırları kurulmuştur.⁷⁶ Yine davetlilere verilecek hediyeler için de çadırlar kurulmuştur. Asakir-i Mansure alaylarının kalacağı yerler⁷⁷, halkın gösterileri izleyecekleri yerler ve canbazların gösteri yapabilecekleri alanların tertip ve düzeni sağlanmıştır. Dolmabahçe sahilindeki iskele elden geçirilmiş ve eksikleri tamamlanmıştır.⁷⁸

Düğün alanının tertip ve düzeniyle birlikte Bahçekapı'dan Dolmabahçe sahiline ve oradan Ortaköy'e kadar ve Boğazın karşı yakasında Üsküdar'dan Çamlıca

⁷⁶ BOA., C.SM., 3/ 119.

⁷⁷ BOA., C.SM., 54/2738.

⁷⁸ BOA., C.SM., 159/7965.

Tepesi'ne dek caddeler ve sokaklar renkli ışıklar, kandiller ve meşalelerle süslenmiştir. Tophane ve Dolmabahçe sahillerinde bağlı kayıklar ve donanmanın törenlerde kullanılan gemileri yerleştirilmiş ve üzerileri renkli kandillerle süslenmiştir. Şehzadelerin sünnet düğünlerinin icra edileceği alan olan Sadabat'ta da aynı imar çalışmaları yürütülmüştür. Hazırlık için hazineden 100 bin kuruş istenmesine rağmen ekonomik sıkıntılardan dolayı istenilen miktar kabul edilmemiş ancak 25 bin kuruşluk bir ödeme yapılarak çalışmaların durmadan devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.⁷⁹ Sadabat deresinin iki kenarı arasına bir köprü inşa edilmiş, burada bulunan köşkların tertip ve düzeni için çalışmalar yapılmıştır.⁸⁰ Aynı şekilde sünnet düğününe katılacak davetliler için obalar kurulmuştur. Ayrıca sünnet düğünü bölgesine gelecek askeri birlikler ve gösteri yapacak guruplar için de yer ayrılmış ayrılmıştır.⁸¹ Misafirlere verilecek ziyafetler için mutfak ve kiler oluşturulmuştur.

Sünnet edilecek çocukların rahat etmeleri için çadırlar kurulmuş ve içlerine çocukların üşümemeleri için yataklar konulmuş ve çeşitli süslerle süslenmiştir.⁸² Çocukların acılarının hafifletilmesi amacıyla yapılacak gösteriler için alanlar tertip edilmiştir.⁸³ Kasımpaşa'dan başlayıp Sütlüce güzergâhını takip ederek Sadabat'a kadar geçen yollar ve caddeler ile yola yakın konaklar ve evler şenlikler boyunca renkli ışıklar saçan kandillerle süslenmiştir. Haliç diğer yakasında bulunan semtler, özellikle Eyüp muhiti de aynı şekilde süslenmiştir. Haliç üzerindeki adacıkların süslenmesine de özen gösterilmiştir. Sadabat'ın Haliç yönüne iskele yapılmış ve misafirlerin deniz yoluyla düğünün yapıldığı alana ulaşmaları sağlanmıştır.⁸⁴

Mihrimah Sultan'ın evliliği ve şehzadelerin sünnetlerinin yapılması amacıyla icra edilen sur-ı hümayun için önemli masraflar yapılmıştır. Düğün alanlarının tertip

⁷⁹ BOA., C.SM., 77/3880.

⁸⁰ BOA., C.SM., 62/3134.

⁸¹ BOA., C.SM., 54/2740.

⁸² Lebib Efendi şehzadelerin dışında sünnet olan çocuklar için; 900 adet süslü yatak, yatakların süslenmesi için 60 adet şal, 60 adet sevâyî, 60 adet sıрма işlemeli, 60 adet pullu, 800 adet de lehkârî yorgan; 240 kadarı ipek işlemeli toplam 800 adet yüz yastığı ve hepsine değerli pembezârdan çarşaf serildiğini, yatakların içlerinin de Lâhûrî şallar ve pûşîdeler ile süslendiğini belirtmiştir. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.101b.

⁸³ Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s. 42.

⁸⁴ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.103a.

ve düzeni, şehrin sokaklarının kandillerle süslenmesi için harcamalar yapılmıştır. Çadırların kurulması, iskele ve köprülerin yapılması, kasırların eksiklerinin giderilmesi, cadde ve sokakların kandillerle donatılması için çok sayıda kişi görev almıştır.⁸⁵ Hem malzeme temini hem de çalışanların yevmiyelerinin verilmesi, süsleme yapılan alanın genişliği dikkate alındığında yapılan masrafın büyüklüğünü ortaya koymaktadır.⁸⁶ Sur-ı Hümayunun, siyasi ve askeri krizlerin yaşandığı bir döneme denk gelmesi ayrıca çok sayıda ıslahat hareketinin yapılmış olması nedeniyle zor durumda olan ülke maliyesi için yeni yükler getirmiştir.⁸⁷

Sûr-ı hümayunda yapılan harcamalar sadece imar ve tamir masrafları ile sınırlı kalmamıştır. Düğüne karar verilmesinden hemen akabinde gerçekleştirilen nikâh ve nişan törenleriyle ihsan ve hediyeler için kesenin ağzı açılmıştır.⁸⁸ Mihrimah Sultan ile Mehmed Said Paşa'nın nikâhlarının kıyılmasıyla birlikte ihsanlar ve atiyeler dağıtmaya başlanmıştır. Düğünün icrasının başlamasıyla ihsan ve hediyelerin dağıtımına devam edilmiştir. Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz efendilerin sünnet düğünlerinin son gününe dek atiyeye ve ihsan dağıtımına devam edilmiştir. Sultan II. Mahmud tarafından nikâh akdi sırasında bulunanlara ve kızı Mihrimah Sultan'a ihsanlarda bulunmuş ve toplamda 48.500 kuruş ödeme yapılmıştır.⁸⁹

⁸⁵ BOA., C.SM., 62/3134. "Dolmabahçe'de matbah inşası, sur duvarlarının yapımı, Kağıthane'de matbah binaları ve sünnet olacak çocukların kalacakları kerevetlerin inşası için 52 bin kuruş i'ata buyrulmasına..."

⁸⁶ BOA., C.SM., 71/3575. "Beşiktaş, Beylerbeyi ve Topkapı sahil saraylarıyla mahallerinde bulunan sokak ve caddelerinin kandillerle süslenmesi ve fenerlerin yapımıyla görevli amelenin ihtiyaçlarının karşılanması ve yatacakları çadırların verilmesine..."

⁸⁷ 1836 Sur-ı Hümayunu'nun yapıldığı dönemle ilgili, Osmanlı maliyesinin durumu hakkında Güçlü Kayral'ın tespitlerine bakıldığında yapılan harcamaların zor durumda olan İstanbul esnafının rahatlatılmasına yönelik bir mali hamle olduğu düşünülebilir. "...Yeniçeri ordusunun kaldırılıp yerine Asakîr-i Mansûre-i Muhammediye'nin kurulması, Rusya ile yapılan savaş, hemen ardından Yunanistan'ın bağımsızlığı ve İşkodra olayları hazineyi dara sokmuştu. Tüm bunlara ek olarak, 1830'lu yıllarda yapılan reformların getirdiği mali yükler dolayısıyla da bütçede ciddi açıklar vardı. II. Mahmud devrinin bir özelliği de Osmanlı tarihinde sikkenin en fazla taşış edildiği; yani en çok enflasyonun olduğu dönem olmasıdır. Bu dönemde altın sikke 35, gümüş sikke 37 kere taşış edilmiş neticede, II. Mahmud'un tahta çıktığında 19 kuruş olan 1 sterlin, öldüğü tarih olan 1839'da 1 lira 6 kuruş çıkmıştır." Güçlü Kayral, "Abdülmeccid Dönemi'nin En Önemli Mali Reformu/Sorunu: Kâğıt Para" **Milli Saraylar**, S.10, İstanbul, 2012, s. 23-24.

⁸⁸ BOA., HAT., 485/23815.

⁸⁹ Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s.15.; Arslan'ın *Surnâme-i Lebîb*'e dayandırarak verdiği bul bilgi ile *Anonim Surnâme*'de verilen bilgiler birbirini tutmamaktadır. *Surnâme-i Lebîb*'de 48.500 olarak verilen yekun *Anonim Surnâme* vr. 9b'de 38.500 kuruş olarak belirtilmiştir. Ayrıca

Gösteriler boyunca atılan havai fişekler, davetlilere verilen büyük ziyafetler, hediye edilen kıymetli kumaşlar, atıyye ve ihsanlar, sünneti yapılan 5046 çocuk için diktirilen kıyafetler, ailelerine verilen ihsanlar, Tershane'ye bağlı İplikhanede sünnet olan altı bey ve bahriye askerleri ile diğer kimselere giydirilen kıyafetler, şenliklerde yapılan masrafların çok büyük olduğuna işaret etmektedir.⁹⁰ Ayrıca düğünlere davet edilmiş olan kişilere verilen atıyyeler ayrıca bir hesap oluşturmuştur.⁹¹ Davetlilerin İstanbul'a gelmelerinin ardından kalacakların mekânların temini, tertip ve düzenin sağlanması da masrafların bir bölümünü oluşturmuştur.⁹² Sûr-ı hümayun başlamadan önce İstanbul'a gelen davetlilerin mutfak ve hamam giderlerinin karşılanması için de bir ödenek ayrılmıştır.⁹³

Düğüne davet olunan hemen herkese ihsanlarda bulunulmuş, çok sayıda kişiye de atıyyeler verilmiştir.⁹⁴ Örnek olması açısından atıye alanların bir kısmının isimleri ve aldıkları atıye miktarları tabloda belirtildiği üzere olmuştur;⁹⁵

Tablo 5: Sûr-ı Hümayun Münasebetiyle İstanbul'a Gelen Bazı Ulema Ve Şeyhlere Atıye Olarak Verilecek Meblağın Miktarı Ve Atıye Alacakların İsimleri.⁹⁶

Atıye Alacakların İsimleri	Atıye Miktarları	Toplam
Çelebi Efendi Hazretleri	25000 Kuruş.	

Anonim Surnâme'nin vr. 9a'da Damat Paşa'nın aynı gün saray görevlilerine ve hademelere 21.200 kuruş dağıttığı belirtilirken *Surnâme-i Lebîb*'de Damat Paşa tarafından saray görevlilerine hediyeler verildiğine değinilmiş fakat bir meblağdan bahsedilmemiştir.

⁹⁰ BOA., C.BH.,47/ 2245.

⁹¹ BOA., HAT., 487/23861.

⁹² BOA., HAT., 422/21737.

⁹³ BOA., HAT., 487/23869. Taşradan davet olunan zevat ile Dersaadet'te olan meşayih ve duayanın hal ve sanlarına göre 100 bin kuruşun dağıtılmasıyla ilgili hazine-i hümayun başkatibi efendi görevlendirilmiştir.

⁹⁴ Arslan, **a.g.e.**, s. 35.

⁹⁵ BOA., HAT., 487/23861-A.

⁹⁶ BOA., HAT., 487/23861-A.

Hacı Halil Efendi	10000 Kuruş.	
Çerkeş Mersûmun Hülâfasından Hacı Mustafa Efendi	3000 Kuruş.	
Ayas Paşa Tekkesi Şeyhi Mehmed Efendi	3000 Kuruş	
Maraşizade Hacı Ahmed Efendi	3000 Kuruş.	
Ara toplam		44.000 Kuruş.
Aydın Ulemasından Sucûdî Efendi	2500 Kuruş.	
Selanikli Mustafa Efendi	2500 Kuruş.	
Çerkeşzade Osman Efendi	2500 Kuruş.	
Edirne Mevlevihanesi Şeyhi İsmet Efendi	2500 Kuruş.	
Kayserili İbrahim Efendi	2500 Kuruş.	Not: İbrahim Efendi'nin atıye miktarına itirazı neticesinde atıye miktarı son haliyle bu şekilde belirlenmiştir.
Ara Toplam		56.500 Kuruş.
Çelebiyandan Ahmet Çelebi Efendi	2000 Kuruş.	
Konya Müftüsü Abdalahad Efendi	1500 Kuruş	

Siroz Müftüsü Şevki Efendi	1500 Kuruş	
Siroz (Serez) Ulemasından Hüseyin Efendi	1000 Kuruş.	
Konya Nakibi Mahmud Efendi	1000 Kuruş.	
Ara Toplam		63.500 Kuruş.
Konya Ulemasından Mustafa Efendi	1000 Kuruş.	
Konya Ulemasından Mehmed Efendi	1000 Kuruş	
Manastırlı Şeyhi Hüseyin Efendi	1000 Kuruş.	
Manastır Müftüsü sabık Süleyman Efendi	1000 Kuruş	
Münzevi Şeyhi Hüseyin Efendi	1000 Kuruş.	
Silistre Müftüsü Sabık Süleyman Efendi	1000 Kuruş.	
Çerkeşzade Osman Efendi Hazretlerinin arzusuna ihsan buyrulan zam ve ilave : 5000 Kuruş. Ara Toplam		69.500 Kuruş.
Toplam		74.500 Kuruş.

Müşarün-ileyh Çelebi Efendi ve Hacı Halil Efendi, Çerkeşzade Osman Efendi hâzeratının bu tarafta verilmek üzere tevkif buyrulan ihsanları iş bu yekun defterden feruhtade olunub maada muma-ileyhim hazeratına i'ta buyrulmak için icab eden otuz iki bin kuruşu hakpayı seniyyelerine irsal olunmuştur.	74.000 Kuruş - 42.500 Kuruş. ___ 32.000 Kuruş
--	---

Anonim Surnâme'de nikâh gününden başlayarak düğünün neticlendiği güne kadar geçen evrelerde verilen hediyeler tek tek kaydedilmiştir.⁹⁷ Bununla birlikte Mihrimah Sultan'ın düğününe katılıp atıyye alan ulema ve meşayihden kişiler, şehzadelerin sünnet düğününe de davet edilmiş ve ihsanlarda bulunmuştur.⁹⁸ Örnek olarak belirtmek gerekirse; Sadabat'ta sur-ı hitan münasebetiyle kurulan 16 obada, 25 Muharrem 1252 Çarşamba günü saat 5'te ulema ve meşayihden 160 kişi ağırlandı. Misafirlere ziyafet verilmiş ardından, en yükseği 250 kuruş artı 25 kuruş ek tahsisat ile en düşüğü 100 kuruş artı 25 kuruş ek tahsisat olmak üzere hemen herkese atıyyeler verilmiştir. Sadece belirtilen gün ve saatte düğüne iştirak eden davetlilere toplamda 28.875 kuruş atıyye dağıtılmıştır.⁹⁹ Hem evlenme hem de sünnet düğünlerinin süresi ve davet edilen misafirlere verilen atıyyeler göz önünde tutulduğunda, devlet hazinesinden düğün için yapılan harcamanın büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

Evlenme ve sünnet düğünlerine davet edilen vezirler, paşalar, yüksek dereceli devlet memurları, ulemadan ve meşayihden kişilere önemli miktarlarda atıyyeler dağıtılmış ve ihsanlarda bulunulmuştur.¹⁰⁰ Ayrıca düğüne davet olunan yabancı

⁹⁷ Sûr-ı hümâyuna katılan davetlilere verilen hediyelerin miktarları konusunda bkz.; **Anonim Surnâme**, vr. 9a-70a. Mihrimah Sultan'ın düğününe davet edilenlerin aldıkları hediyelerle ilgili *Surnâme-i Lebib*'de bir meblağ belirtilmemiştir.

⁹⁸ Ulema ve meşayihin isim listesini Lebib Efendi, Mihrimah Sultan'ın düğününün 3. Cuma günü yani 13 Muharrem 1252 Cuma günü saat 4'te gelen davetliler olarak vermiştir. Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 49b-56a. Fakat sünnet düğününde davetlilerin isim listesini vermeye gerek duymamıştır. Aynı davetlilerin 12 gün sonra 25 Muharrem 1252 Çarşamba günü saat 5'te sünnet düğününe katılmışlardır. Bkz. BOA., D.BŞM.SRH.d/ 20609.

⁹⁹ BOA., D.BŞM.SRH.d/ 20609.

¹⁰⁰ BOA., HAT., 487/23861. Sûr-ı hümâyuna katılacak kişilerin kimler oldukları ve verilecek atıyyenin miktarı ayrı ayrı belirlenmiştir. Mihrimah Sultan'ın düğününde obalarda misafir edilen ve atıyye verilen kişilerin isimleri ve verilen atıyyeler hakkında *Anonim Surnâme*'de ödenen miktar 23.925 kuruş olarak belirtilmiştir. Burada belirtilen rakam 16 obaya muhtelif gün ve saatlerde gelen vezirler, paşalar, ulema ve meşayihden kişileri göstermektedir. Bazı gün ve saatlerde gelen misafirlere

devlet temsilcilerine, düğün boyunca yararlılık göstermiş devlet memurlarına¹⁰¹, halktan kimselere ve özellikle sünnet düğünün icrası sırasında geçit törenleri düzenleyen Müslüman ve gayrimüslim okullarının öğrencileri ile hocalarına hediyeler verilmiş, ihsanlarda bulunulmuştur.¹⁰² Sûr-ı hümayuna katılan kişilerin sayısı hakkında Lebib Efendi sayı belirtmemiş ancak anlaşılan o ki haberdar olduğu kadarıyla Mihrimah Sultan'ın düğününe katılanların isimlerini tek tek yazmıştır. Şehzadelerin sünnet düğününe katılanların isimlerini ise ayrıca yazmaya gerek görmemiştir. Anonim Surnâme'de ise isim listeleri yazılmış, atiyeye alanların altlarına kırmızı mürekkeple kaç kuruş atiyeye verildiği belirtilmiştir. Sultan II. Mahmud'un düğünün ertesi günü kızının sarayına misafir olduğu anlatıldıktan sonra sur-ı hümayuna davet edilmiş, atiyeye ve hediye verilmiş davetlilerin sayısı 1052 kişi olarak hesaplanmıştır.¹⁰³ Düğüne davetli olan ve atiyeye yahut hediye alan kişilerin sayıları hakkında elimizde bu bilgiyi destekleyen başka bir bilgi bulunamamıştır. Lebib Efendi, surnâmesinde düğüne katılan ordunun ve donanmanın bölükleri, taburları ve alaylarındaki askerler ile Müslüman ve gayrimüslim okullarından gelen talebeler, hocalar ve ayrıca saraylardaki ve düğün alanlarındaki hizmetliler haricinde 2763 kişinin adı zikretmiştir.¹⁰⁴ Bahsi geçen kişilerden kimlerin ne kadar atiyeye aldığı veyahut padişahın ihsanından faydalandığını belirten bir sayı da verilmemiştir. Surnâme-i Lebib'de bahsi geçen birçok kişinin adı Anonim Surnâme'de zikredilmemiştir. Bununla birlikte bahsi geçen kişi sayısı dahi sur-ı hümayuna katılan kişilere verilen atiyeye ve ihsanların devlet hazinesi için büyük bir mali yük oluşturduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰⁵

ise atiyeye ödenmemiş fakat çeşitli hediyelerin bulunduğu kutular verilmiştir. Müellifi Belli Olmayan, **a.g.e.**, vr. 15a- 49a.

¹⁰¹ BOA., HAT., 487/23867.

¹⁰² Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s. 34.

¹⁰³ **Anonim Surnâme**, vr. 74b.

¹⁰⁴ *Surnâme-i Lebib*'de ismi geçen kişilerin tespiti için bakınız; Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.1a-142a. Ayrıca bkz. Arslan., **a.g.e.**, s.197-265.(Şahıs İsimleri İndeksi); Aktaş, "II.Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümayûnu", s.212-283. Tezin indeks kısmında şahıs isimleri ve yer isimleri birlikte verilmiştir.

¹⁰⁵ *Anonim Surnâme*'de belirtilen kişi sayısı sadece Mihrimah Sultan'ın düğününde bulunan kişileri kapsamaktadır. Arşiv vesikaları ile surnâmeler karşılaştırıldığında davetlilerin büyük çoğunluğunun şehzadelerin sünnet düğünde de bulduklarını ve atiyeye veyahut hediye aldıklarını göstermektedir. Ayrıca bkz. BOA., D.BŞM.SRH.d/ 20609.; Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 49a-56a.

1836 Sûr-ı Hümâyunu'nda kullanılmak üzere köşklerin tanzimi, iskele, köprü ve kerevetlerin yapımı, eğlence ve gösterilerin yapılacağı alanların tertibi gibi harcamalar ile dağıtılan ihsan ve atiyyeler hazine için yük oluşturmuştur. Bununla birlikte şenlikler istihdam sağlamada ve alım satım hızını arttırmada itici güç haline gelmiştir.¹⁰⁶ Düğünlerin ihtişam içinde kutlanması dost ve düşman herkese devletin güçlü olduğunu göstermeye yönelik olmuştur. Moltke'nin, Mihrimah Sultan'ın çeyiz alayını anlatırken kullandığı ifadeler devletin güçlü olduğu algısının oluştuğunu göstermiştir.¹⁰⁷

1836 Sûr-ı hümâyunu saray harcamalarını arttırmakla birlikte uzun zamandır ekonomik açıdan zorluklar yaşayan İstanbul esnafı ve halkı için bir nebze rahatlama olanağı sunmuştur. Evlenme ve sünnet düğünleri boyunca yapılan harcamalar esnafın yüzünü güldürmüştür. Ayrıca esnaf hem evlenme hem de sünnet düğünlerinde esnaf alayları tertip ederek ürünlerini tanıtmaya fırsatı elde etmiştir.¹⁰⁸ Düğünlerde Müslüman esnafın yanında gayrimüslim esnaf gurupları da geçit töreni tertip ederek ürünlerini yerli ve yabancı tüccarlara tanıtmaya fırsatı yakalamışlardır.¹⁰⁹ Lebib Efendi, sünnet düğününe katılan Müslüman ve gayrimüslim esnaf kethüdalarının isimlerinin tamamını vermiştir. Yabancı tüccarların temsilcilerinin listesini de açıklamıştır. Düğüne davet edilen ve padişah adına ev sahipliği yapan devlet adamlarının obalarında misafir edilen, Müslüman esnaf kethüdalarının sayısı 167'dir. Bununla birlikte düğüne davet edilen ve Sisam Beyi İstefenaki'nin çadırında misafir edilen gayrimüslim esnaf sayısı ise 92'dir.¹¹⁰ Gayrimüslim esnaf arasında Avrupalı tüccarların temsilcileri de yer almıştır. Düğüne davet edilen esnaf kethüdalarına dini ayırım yapılmadan ziyafetler verilmiş ve ihsanlarda bulunulmuştur. Aynı şekilde "hayırlı olsun" temennisiyle davete katılan esnaf kethüdarları da padişaha hediyeler sunmuşlardır.¹¹¹

¹⁰⁶ Serap Sunay, "Tanzimat'ın İlk Saray Düğünü: Sultan II. Mahmud'un Kızı Atiyye Sultan'ın Ahmed Fethi Paşa ile Evlenmesi", *Bellefen*, C.LXXVII. S.278, Ankara, 2013, s.122.

¹⁰⁷ Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, s.53.

¹⁰⁸ Bayram Nazır, *Dersaadet'te Ticaret*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2010, s. 57.

¹⁰⁹ Korkmaz, "Surnâmelerde 1582 Şenliği", s. 21.

¹¹⁰ Lebib Efendi, *Surnâme-i Lebib*, vr. 117a-121a.

¹¹¹ Esnaf Alayı sırasında kethüdaların padişahın huzuruna çıkmaları ve hediyeler sunmalarının ardından padişah tarafından ihsanlarla ödüllendirilmelerine sıklıkla rastlanmıştır. 1836 sur-ı Hümayunundan önce 1720 yılında yapılan büyük şenlik sırasında 57 esnaf grubu geçit töreninde

Tablo 6. Sünnet Dügünü Sırasında Obalarda Misafir Edilen Esnaf Kethüdaları¹¹²

Oba sahipleri ve Misafir Edilen Esnaf Kethüdaları
1-Serasker Paşa'nın Obasında: Bedestân Kethüdâsı Ömer Ağa, Sandal Bedestânı Kethüdâsı Mehmed Ağa, Bedestân-ı Atfık İkinci Kethüdâsı ağa, Sahhaflar şeyhi efendi, Simkeşhâne Emîni Es'ad Efendi, Kâğıtçıbaşı Fasîh Efendi, Kağıdcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Merkebciler Kethüdâsı Osmân Efendi.
2- Damad Halil Rifat Paşa'nın Obasında: Manavlar Pazarbaşısı Vekîli İbrahim Ağa, Bakkallar Pazarbaşısı Bekir Ağa, Zeytinyağcılar Kethüdâsı Ali Ağa, Balmumcular Kethüdâsı Hasan Ağa, Yedikule'de Mumcular kethüdâsı ağa, Sabuncular Kethüdâsı Ali Ağa, Reisler Kethüdâsı Musa Ağa, Kayıkçılar Kâtibi Süleymân Efendi, Balıkçılar Kethüdâsı Feyzi Ağa, Sefine-i Kürekçiler Kethüdâsı Ağa, Kayık Kalafatçılar Kethüdâsı Ali Ağa
3- Damad Mehmed Said Paşa Obasında: Şekerciler Kethüdâsı Ahmed Ağa, Helvacılar Kethüdâsı Receb Ağa, Kadayıfcılar Kethüdâsı Yûsuf Ağa, Balkabanı tüccâr vekîli ağa, Pirincciler Kethüdâsı Mustafa Ağa, Kuruyemişçiler Kethüdâsı Hacı Ahmed Ağa, Leblebiciler Kethüdâsı Mehmed Ağa, Sa'leb ve Mahallebiciler Kethüdâsı Ahmed Ağa, Kaşıkçılar Kethüdâsı Hacı İbrahim Ağa, Galata

bulunmuş ve kethüdaları ellerindeki hediyelerle huzura kabul edilmişlerdir. Levni eserinde bu esnaf alayını ilginç minyatürlerle anlatmıştır. 1836 Sur-ı Hümayunu'nda esnaf kethüdaları padişahın huzuruna çıkmamış, padişah adına düğüne ev sahipliği yapan oba sahiplerinin çadırlarında ağırlanmışlardır. Getirdikleri hediyeleri padişah adına oba sahiplerine sunmuşlar ve yine orada padişah tarafından uygun bulunan ihsanlara mazhar olmuşlardır. Esnaf alaylarının padişah huzuruna kabulü ve hediyeleşmeyle ilgili bkz; Nazır, **Dersaadet'te Ticaret**, s.94.

¹¹² Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 117a-121a.

Yağkapanı Tüccarı Kethüdâsı Süleymân Ağa.

4- Kaptan-ı Derya Tahir Paşa'nın Obasında: Ser-yorganî-i sâbık Hacı Bekir Ağa, Yorgancılar Kethüdâsı el-Hâc Mehmed Ağa, Üsküdar'da Basmacılar Kethüdâsı Ağa, Yenikapu Basmacılar Kethüdâsı Hacı Ahmed Ağa, Astarıcılar Kethüdâsı Emîn Ağa, Üsküdar'da Yasdıkcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Çulhalar Kethüdâsı Ahmed Ağa, Bezciler Kethüdâsı Abdülkerim Ağa, Abacılar Kethüdâsı Hacı Hüseyin Ağa, Hasırcıbaşı Ethem Ağa, Hasırcılar Kethüdâsı Ağa.

5-Müşîr-i Asâkiri Hassa Fevzi Ahmed Paşa'nın Obasında: Terzibaşı Süleymân Ağa, Derziler Kethüdâsı Hacı Hüseyin Ağa, Hallâcbaşı Halil Ağa, Hallâclar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Galata Hallâclar Kethüdâsı Hasan Ağa, Çadırcıbaşı ağa, Çadırcılar Kethüdâsı Ağa, Bürüncükçüler Kethüdâsı Ali Ağa, İp Bükücüler Kethüdâsı Ağa, Yelkenciler Kethüdâsı Şerîf Ağa, Üstübücüler Kethüdâsı Bekir Ağa, Halatcılar Kethüdâsı Hasan Ağa, İpek Tathirciler Kethüdâsı Sa'îd Ağa.

6-Kaymakam-ı Sabık Hulusi Paşa'nın Obasında: Hancılar Kethüdâsı Reşîd Ağa, Tuhfeciler Kethüdâsı Halil Ağa, Saatçibaşı Ali Ağa, Saatciler Kethüdâsı Tâhir Ağa, Şişeciler Kethüdâsı Mustafa Ağa, Kuyumcular ehl-i hibresi ağa, Kuyumcular Kethüdâsı Ağa, Simsarlar Kethüdâsı Kadri Ağa, Hakkâklar Kethüdâsı Şâkir Ağa, Oyuncakcılar Kethüdâsı Hacı Mehmed Ağa, Oturakçılar Kethüdâsı Sâdik Ağa, Kemhacılar Kethüdâsı Hacı Süleymân Ağa.

7-Mülkiye Nazırı Pertev Efendi'nin Obasında: Kürkçübaşı Hacı Mehmed Ağa, Fesciler Kethüdâları Mehmed Efendi ve Mehmed Ağa, Boyacılar Kethüdâsı el-Hâc İbrahim Ağa, İplikçiler Kethüdâsı Emîn Ağa, Kazzazlar Kethüdâsı Âkil Bey, Dölbendciler Kethüdâsı Râşid Ağa, Yağlıkcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Çorabcılar Kethüdâsı İbrahim Ağa, Galata Çorabcılar Kethüdâsı İsmâil Ağa, Örucüler Kethüdâsı Hacı Edhem Ağa, Serâsercibaşı ağa.

8-Hariciye Nazırı Akif Efendi'nin Obasında: Hamamcılar Kethüdâsı İsmâil Ağa, Peştemalciler Kethüdâsı Mustafa Ağa, Na'ıncılar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Usturacılar Kethüdâsı Ali Ağa, Âsitâne Berberleri Kethüdâsı Mustafa Ağa, Galata Berberleri Kethüdâsı Hacı Mustafa Ağa, Câmeşûycular Kethüdâsı İsmâil Ağa, Üsküdar Berberler Kethüdâsı Hüseyin Ağa, İmâmeciler Kethüdâsı Ahmed Ağa, Çubukcular Kethüdâsı Mustafa Ağa, Duhancılar Kethüdâsı Hacı Mustafa Ağa, Lüleçiler

Kethüdâsı Asman Ağa,

9-Mansûre Defterdarı Nafiz Efendi'nin Obasında: Attarlar Kethüdâsı Hacı Hüseyin Ağa, Çömlekçiler Kethüdâsı Hacı Ya'kub Ağa, İstanbul Na'linurlar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Na'linur Kethüdâsı Halil Ağa, Üsküdar Na'linurlar Kethüdâsı Mehmed Ağa, İstanbul Kalaycılar Kethüdâsı Sâlih Ağa, Üsküdar Sandalcılar Kethüdâsı Ali Ağa, Üsküdar Kalaycılar Kethüdâsı Ağa, Elekciler Kethüdâsı Hacı Emîn Ağa, Sebilciler Kethüdâsı Ağa, Arpacılar Kethüdâsı Murteza Ağa, Samancılar Kethüdâsı Ârif Ağa, Sandalcılar Kethüdâsı Mehmed Emîn Ağa.

10-Darbhane-i Amire Defterdarı Rıza Efendi'nin Obasında: Keresteciler Kethüdâsı Ali Ağa, Doğramacılar Kethüdâsı Abdülkadir Ağa, Peştahtacılar Kethüdâsı Şâkir Ağa, Sandıkçılar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Çilingirbaşı Yakup Ağa, Çilingirler Kethüdâsı Ağa, Camcılar Kethüdâsı Ağa, Taşcıbaşı Hacı Hüseyin Ağa, Doğramacılar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Hamamcıbaşı Halil Ağa.

11-Cavuşbaşı Necib Efendi'nin Obasında: Suyolcular Kethüdâsı Nâfiz Efendi, Sakabaşı Ahmed Ağa, Sakalar Kethüdâsı Hasan Ağa, Sucular Kethüdâsı Hacı Mehmed Ağa, Kurşuncubaşı Hacı Mehmed Ağa, Dökmecibaşı Abdullah Ağa, Dökmeciler Kethüdâsı Ağa, Üsküdar Dökmeciler Kethüdâsı Seyyid Mehmed Ağa, Sıvacıbaşı Mehmed Ağa, Lağımıcıbaşı Rüşen Ağa, Kaldırmıcılar Kethüdâsı Ağa.

12-Evkaf-ı Hümayun Nazırı Habib Efendi'nin Obasında: Tuzcular Kethüdâsı Mehmed Ağa, Yumurtacılar Kethüdâsı Ömer Ağa, Pasdırmacılar Kethüdâsı Tâhir Ağa, Kasablar Kethüdâsı Hacı Hüseyin Ağa, Paçacılar Kethüdâsı İbrahim Ağa, Tophâne Kebabcılar Kethüdâsı Yûnus Ağa, Asitâne Kebabcılar kethüdâsı ağa, Üsküdar Kebabcılar Kethüdâsı ağa, Yoğurtcular Kethüdâsı Ağa, Turşucular Kethüdâsı Hasan Ağa, Şerbetciler Kethüdâsı Ali Ağa.

13-Masârîfat Nâzırı Salih Beyefendi'nin Obasında: Ekmekçiler Kethüdâsı Ahmed Ağa, Uncular kethüdâsı ağa, Börekçiler Kethüdâsı Sâdik Ağa, Galata Börekçiler ve Simitçiler Kethüdâsı Mustafa Ağa, Şirrevgancı Kethüdâsı İbrahim Ağa, Çörekçiler Kethüdâsı Ağa, Bakırcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Bakır Kazancılar Kethüdâsı Hacı Ahmed Ağa, Karademir ve Lengerciler Kethüdâsı Mehmed Reşîd Ağa, Sebze ve Etçiler Kethüdâsı İbrahim Ağa.

14-Tophâne-î Âmire Nâzırı Sa'ib Efendi'nin Obasında: Bağçıvanlar Kethüdâsı Süleymân Ağa, Eyüb Bağçıvanlar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Hamallarbaşı Kethüdâsı Edhem Ağa, At Hamallar Kethüdâsı Hüseyin Ağa, Midillücüler Kethüdâsı Halil Ağa, Üsküdar Atpazarı Kethüdâsı Süleymân Ağa, Canbazlar Kethüdâsı Hacı Ali Ağa, Nalbandlar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Üsküdar Nalbandlar Kethüdâsı Mehmed Ağa, Üsküdar Semerciler Kethüdâsı Seyyid Ahmed Ağa.

15-Harbiye Nâzırı Seyyid Emin Efendi'nin Obasında: Makaracılar Kethüdâsı Hacı Mustafa Ağa, Destereçiler Kethüdâsı Mustafa Ağa, Keserciler Kethüdâsı Hasan Ağa, Burgucular Kethüdâsı Ali Ağa, Eğeciler Kethüdâsı Mehmed Ağa, Kafesciler Kethüdâsı Hüseyin Ağa, Nakkaşbaşı Ahmed Ağa, Üsküdar Arabacılar Kethüdâsı Mehmed Reşid Ağa.

16-Zahîre Nâzırı Hadi Efendi'nin Obasında: Haffaflar Kethüdâsı Hacı Mehmed Ağa, Serrâclar Kethüdâsı Halil Ağa, Yedikule'de Debbağlar Kethüdâsı Hacı Nailî Ağa, Üsküdar'da Debbağlar Kethüdâsı Mustafa Ağa, Kasımpaşa Debbağlar Kethüdâsı Hacı Veli Ağa, Tophâne Debbağlar Kethüdâsı Hacı Ahmed Ağa, Üsküdar'da Serrâclar Kethüdâsı Ahmed Ağa, Galata'da Serrâclar Kethüdâsı Hacı Mehmed Ağa, Muylablar Kethüdâsı Hacı İsmâil Ağa, Marpuçcular Kethüdâsı Mehmed Ağa.

Not: Sünnet düğününe katılan Gayr-i Müslim Esnaf Temsilcileri Sisam Beyi İstefanaki Bey'in Obasında Misafir Edilmişlerdir.

17-Sisam Beyi İstefanaki Bey'in Obasında: Defir oğlu Dimitraki, diğer vekîli mirasyedi Kirkor, Sarraflar Kâhyâsı Papazoğlu Canik, Poliçeler Kâhyâsı Yovan, Hüdâvirdioğlu Beraham, Pişmişoğlu Mikail, Uzun Artin oğlu Artin, David oğlu Oseb, Papazoğlu Maksud, Tıngır oğlu Artin, Kasbar oğlu Bağdasar, Kürkçühanlıoğlu Bedros, Kalcıoğlu Kirkor, Şamant oğlu Rafael, Çukacılar Ustabaşısı İstemat, Çukacılar Ustabaşısı Andon, Çukacılar Ustabaşısı Yoseb, Çukacılar Ustabaşısı Karabet, Çukacılar Ustabaşısı Yuda, Çukacılar Ustabaşısı Nesim, Hasırcılar Ustabaşısı Andon, Hasırcılar Ustabaşısı Toma, Hasırcılar Ustabaşısı Rafael, Hasırcılar Ustabaşısı Avadis, İstanbul Kürkçüler Ustabaşısı Kıryako ve Artin, Hasköy'de Tuğlacılar Ustabaşısı, Galata Kuyumcular Ustabaşısı Mıgırdıç, Galata'da Kiremit Sergileri Ustabaşısı Ovanes, Galata'da Varulcular Ustabaşısı Mihâl, Galata'da Ütücüler Usta-başısı Oseb, Galata'da Subarcılar Ustabaşısı Dimitri, Galata Şekerlemecileri Usta-başısı Yanko, Üsküdar Beziryağcılar Ustabaşısı Avram, Hassa bağçebanları esnâfi, Sakızlı Bağçebanlar Kahyâsı Arşun, pamukcu esnâfi, bakkal esnâfi, zahîreci esnâfi, balıkçı esnâfi, sadeyağcı esnâfi, yemenici esnâfi, keresteci esnâfi, Rum dülbendcileri esnâfi, Rum astarcı esnâfi, bâde burcu esnâfi, sandalcı esnâfi, Âsitâne ve Galata abacıları esnâfi, peştemalci esnâfi, kapu halatçı esnâfi, diğer halatçı esnâfi, kapamacı esnâfi, tuhfeci esnâfi, cevâhirci esnâfi, basmacı esnâfi, fincancı esnâfi, arabacı esnâfi, saatci esnâfi, bağçebanlar esnâfi, sebze ve etci esnâfi, hurdacı esnâfi, zeytinyağcı esnâfi, kazgancı esnâfi, simkeş esnâfi, ipekçi esnâfi, Galata ve Âsitâne ve Üsküdar Rum

ve Ermeni ve Yahudi meyhâneci esnâfi kahyâlarıyla Ermeni Doğramacılar Kahyâsı Sekenas, Rum Doğramacılar Kahyâsı Şirven, re'âyâ taşıcı Yiğitbaşısı Kiryako, Tuđla Kesici Esnafı Kahyâsı Karabet, Tenekeçiler Kahyâsı Mişvan, Ekser Kesiciler Kahyâsı Agob ve dülger kalfalarından Nikola ve Darvet ve Marki ve Kostanti ve Heci Nikoli ve Uryankuz ve Yorgi ve Turudi ve Kaleb Kalfa.

1836 Sûr-ı Hümâyûnu geniş katılımlı uluslararası bir fuar organizasyonunun görevini üstlenmiştir. Ekonomik kalkınmaya katkı sağlamış ve devletin mali açıdan yükünün hafiflemesine dolaylı yollardan katkı sağlamıştır. 1836 Sûr-ı hümâyununda yapılan şenlikler ve eğlencelerle hem halkın moralini yükseltilmiş hem de yapılan harcamalar ile İstanbul'un ekonomik hayatına canlılık getirdiği söylenebilir. Saray masraflarının artmasına karşılık halkın mali bunalımdan kısa bir süreliğine de olsa kurtulmasına katkı sağlamış olabilir. Yabancı tüccarlar ile Müslüman tüccarların birbirlerini tanıma ve ürünlerini tanıtmaya imkânı sunmuştur, çağdaş fuarlar gibi görev üstlenmiştir.¹¹³ Böylelikle uluslararası ticaret faaliyetlerinin sürdürülmesi için imkân oluşturmuştur denilebilir.

¹¹³ And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, s. 27.

3. BÖLÜM

A. SÛR-I HÜMÂYUNLARIN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ

A.1. TOPLUMSAL BİRLİKTELİĞE ETKİLERİ

Osmanlı padişahları devletin kuruluş yıllarından başlayarak mülklerinde yaşayan halkların barış ve huzur içerisinde yaşamalarına önem vermişlerdir. Toplumda kardeşlik duygularının yer etmesi, sosyal bağların pekişmesi amacıyla kültürel faaliyetlere önem verilmiştir. Aile kurumunun yaşatılması, akrabalık ilişkilerinin kurulması amaçlanmıştır. Toplum birlikteliğinin sağlanması devletin güç ve kudretinin devamı açısından gerekli görülmüştür. Kültürel bağlarla birbirine sıkı sıkıya bağlı insanların oluşturduğu güçlü bir toplum, Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığı açısından da faydalı olmuştur.

Çeşitli ırk, din ve mezheplerin bir arada yaşadığı Osmanlı coğrafyasında, toplumsal bütünlüğün devamlılığını ve merkezi otoriteye bağlılığı sürdürmenin sadece güç ve kudretle mümkün olmayacağını bilen padişahlar, kültürel faaliyetlere önem vermişlerdir. Hem halkın sarayı tanınması hem de halkın eğlenceler ve şenlikler vasıtasıyla birbirlerini tanıyıp yakınlaşmaları hedeflenmiştir. Savaşta kazanılan başarıları kutlanması, yenilgilerin unutturulması, yangın, deprem vb. doğal afetler ile salgın hastalıkların halkın moralini bozup umutsuzluğa neden olduğu zamanlarda padişahlar eğlenceler ve

şenlikler tertip ederek halkın moralini yükseltmeyi ve toplumsal bağların güçlenmesini hedeflemişlerdir.¹

Kandiller, mübarek geceler, bayramlar, şehzadelerin doğumu, sünnetleri, sultanların evlenmeleri, kılıç kuşanma alayları gibi törenlerin akabinde yapılan kutlamalar, şenlik ve eğlenceler çoğunlukla halka açık gerçekleştirilmiştir. Kutlama, eğlence ve şenlikler toplumsal geleneklerin devamlılığı, inançların tazelenmesi ve değer yargılarının kökleşmesi açısından halk üzerinde tesirli olmuştur. Halk, için günlük hayatın süre giden meşakkatinden bir nebze kurtulma ve birliktelik eğlenme imkânı sunan şenlikler birlik ve beraberliğe sağlamlaşmasına katkı sağlamıştır. Şenlikler, aradaki küskünlerin giderilmesi, hasımlıkların nihayete erdirilmesi açısından faydalı olmuştur. Ayrıca toplumu oluşturan her sınıftan insanların birlikte aynı alanda özgürce eğlenmeleri, ortak duygularla heyecanlanmaları ve ekonomik ve siyasal statülerine bakılmaksızın padişahın merkezde olduğu bir bütünlük içerisinde yer almaları, kardeşlik ruhunun güçlenmesi üzerinde etkili olmuştur.² Barış içerisinde yaşan, otoriteyi kabullenen ve sahiplenen huzurlu bir toplum inşa etmeyi hedefleyen hakim zümre, şenlikleri bilinçli bir politikanın ürünü olarak tertiplemiş ve yeri ve zamanı geldiğinde uygulamıştır. Hakan T. Karateke'nin *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devleti'nin son Yüz Yılında Merasimler* adlı kitabındaki aşağıdaki cümleler iktidar ve toplum ilişkisi açısından merasimlerin önemini ortaya koymaktadır;

“ Merasimlerin sadece törende hazır bulunan topluluğu etkileyeceği düşünülseydi, bu etkinin güdük bir sonucu olacağı rahatlıkla söylenebilirdi. Gerçekte ise hiçbir önemli merasimin etki alanı böylesine dar değildi. Osmanlı örneğine baktığımızda, İstanbul'daki önemli devlet merasimlerinin ülkenin her köşesinde duyurulduğunu görüyoruz; böylece, Memalik-i Osmaniyye tebaasının, “aynı” ülke padişahı (Müslüman tebaa açısından) “aynı” dinin halifesi hakkında aynı duyguları paylaşması sağlanıyordu. Paylaşılan duygunun “uhrevi” olması ve bireylerin kendi üstlerindeki –bazen belirli belirsiz- bir kavrama (mesela “padişahımız efendimiz)

¹ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s. 8-9.

² Ebru Baykal, “Osmanlı'da Törenler”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008. s.11.

hep beraber bağıllık duymaları, en azından bu “aynılar” noktasında hissiyatları az çok birbirlerine yaklaşan bireyler arasında ister istemez manevi bir bağ oluşturuyordu. Tebaanın hayal ettiği bir sultana çoğu zaman da bilinçsizce gösterdiği bağıllığın gücü, toplumsal bazda bireyler arasındaki bağın da aynı derecede güçlü olmasına yol açıyordu.”³

Şenlikler ve törenlerin ülke toprakları genelinde duyurulması, davetlilerin payitahta ulaşma düşüncesi ve burada mazhar olacakları padişahın ihsanları bayram havasının esmesinde yeterli birer sebep olmuştur. Ayrıca bazı şenlikler sadece devletin başkenti değil ülkenin önemli merkezlerinde de icra edilmiştir. Bu durum ülke genelinde kardeşlik duygularını pekiştiren, aradaki husumetleri sonlandıran ve en önemlisi siyasal iktidara karşı duyulan güvenin arttıran gelişmelere neden olmuştur. Osmanlı padişahları bu durumun bilincinde oldukları için yeri ve zamanı geldiğinde şenlikler tertip etmiş, önemli merasimler düzenlemişlerdir.

A.2. KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ

Sûr-ı hümâyun şenliklerinde yapılan gösteriler, oynan oyunlar, ziyafetlerde verilen yemekler, misafirlerin ağırlanması ve hediyeleşme Osmanlı kültür hayatının öğelerini göstermektedir. Surnâmelerde yer alan bilgiler, kültür öğelerinin tarihi süreçteki değişimi ve gelişimini ortaya koymaktadır. Buradan edinilen bilgilerle yüzyıllar arasında değişime uğrayan ya da aynı kalıp devam eden kültür öğelerinin varlığı hakkında bilgiler edinilebilmektedir.

Düğünler sırasında şehrin süslenmesine önem verilmiştir. Sûr-ı hümâyunların yapılacağına karar verilmesinin ardından pay-i tahtın caddeleri ve sokakları kandiller ve meşalelerle süslenmiştir. Ayrıca devlet erkânının konakları ile zengin kişilerin konak ve sahilde bulunan yalıları da aynı şekilde ışıklarla süslenmiştir. Ayrıca İstanbul Boğazı'nın her iki yakasındaki konaklar, yalılar, sahil sarayları da ışıklarla süslenmiştir. Düğünün yapılacağı mekânın etrafı kandiller ve meşalelerle aydınlatıldıktan sonra çeşitli süslerle süslenmiştir. Özellikle Beşiktaş,

³ Hakan T. Karateke, **Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devleti'nin son Yüz Yılında Merasimler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004, s.211.

Beylerbeyi, Üsküdar, Bahçekapı ve Tophane ile Haliç sahiline yanaşmış olan donanmaya ait gemiler ve sandallar renkli kandil ve meşalelerle süslenmiştir.⁴

Padişahın emriyle başlayan sur-ı hümayunlara başta padişah olmak üzere devlet erkânı, ulema ve meşayıhten kişiler, askeri birlikler ve yabancı davetliler en güzel kıyafetlerini giyerek katılmaya özen göstermişlerdir. Davete katılanların kılık ve kıyafetlerinin temizliğine ve gösterişine önem verilmişti. Davetlilerin giydikleri kıyafetlerin kişinin rütbe ve görevini göstermesi açısından da önemli olmuştur.⁵ Saray erkânının bütün sınıfları, yüksek rütbeli memurlar ve ordunun değişik birlikleri, giysi veya başlıkları ya da her ikisi ile birbirinden ayrılmıştır. Teşrifata ait törenlerde ve şenliklerde her gruptaki devlet adamının ya da subayın nerede duracağı, geçit merasiminde hangi sırada yürüyeceği, ziyafette hangi gün ve saatte davet edileceği belirli olmuştur.⁶ Giydiği kıyafete göre rütbesi ve görevi belli olan davetliye rütbesine ve görevine göre teşrifat kaideleri uygulanmıştır.

Nahıl geçitleri düğünler sırasında davetlilerin ve halkın merakını arttıran etkinliklerin başında gelmiştir. Nahıl adı verilen süsler ağaç ya da büyük bir koni biçiminde olup, üzeri bol miktarda yapma çiçek ve meyvelerle süslenirdi. Üzerileri altın ve gümüş yıldızlarla kaplanırdı.⁷ Düğün alayından geçmek üzere büyük arabaların üzerine konur ve davetlilerin ve halkın izlemeleri sağlanırdı.⁸ Nahıl geçitleri özellikle 1582 Şenliği ve 1720 şenliklerinde büyük yer tutmuştur. 1582 Şenliği'nde şekerden yapılmış 1 köşk, 7 servi, 2 şadırvan, 6 menevşe, 5 tavus, 1 leylek, 11 horoz, 3 melaîke-i derya, 10 kadirga, 9 fanus, 10 div-i anka, 1 zürefa, 1 gergedan, 43 at, 3 merkep 2 sığır, 2 keçi, 3 köpek, 35 maymun, 877 çiçek, 308 nergis, 281 gül, içinde keşiş bulunmayan kilise, 4 fil vb. nahıllar halkın ve davetlilerin ilgi ve alakasını çekmiştir. Nahıllar için ciddi harcamalar yapılmıştır.

⁴ Serap Irlayıcı Tekbaş, "Surnâme-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitim Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.21-23.

⁵ Tülay Reyhanlı, **İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul'da Hayat**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1983, s.71-72.

⁶ Dündar Alikılıç, "XVII. Yüzyılda Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2002, s.118-119.

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Nahıl ve Nakıl Alayları", **Bellekten**, XL, Ankara 1976, s. 55-56.

⁸ Suraiya Faroghi, **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirmici Yüzyıla**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005, s.185-186.

Benzer nahılların yapımına daha sonraki şenliklerde de devam edilmiştir. Levni'nin 1720 şenliklerini anlattığı minyatürlerde de benzer nahıllardan örnekler verilmiştir.⁹

Nahıllardan başka düğün alanında çeşitli gösteriler yapılmıştır. Özellikle spor içerikli oyunlar da yer almıştır. Cirit, ok atıcılığı, güreş, at üzerinde yarış gibi oyunlar oynanmış ve birinci gelenler ödüllendirilmiştir. Sirk gösterilerinin bir bölümü niteliğinde olan sıyrıla atlama, tırmanma, halka oyunları da sergilenen spor nitelikli gösterilerden bazıları olmuştur.¹⁰ Spor karşılaşmalarından başka müzikle ve ateşle yapılan gösteriler de izleyicileri etkilemiştir. Yabani ve evcil hayvanlar eğitmenleri tarafından düğünün yapıldığı alana getirilip oyunlar oynattırılmıştır.¹¹ Canbazlar tarafından yapılan gösteriler ise düğünlerin şenlenmesinde etkili olmuştur. İp üzerinde yürüyen, parmakları üzerinde tabak çeviren, direkler ve ipler üzerinde canlarının tehlikeye atacak derecede ilginç gösteriler sergileyen canbazlar pek ilgi görmüştür. Ayrıca el çabukluğu ile ilgili gösteriler yapan hokkabazlar, ateşle ilgili gösteri yapan ateşbazlar, çenber içerisinden geçerek çeşitli çenber gösterileri yapan çenberbazlar ilginç gösteriler sergilemiştir.¹² Düğünlerde özellik sünnet düğünlerinde eğlencelerin yapılacağı alanlarda misafirlerin ilgisini çekecek büyük oyuncaklar kurulmuştur. Kuklalarla gösteriler yapılarak seyircilerin, özellikle çocukların ve gençlerin oyunlar oynayarak eğlenmeleri amaçlanmıştır. Dönme dolap, salıncak, atlıkarınca, tahtırevan gibi oyuncaklar alanlara kurulup çocukların oynamaları sağlanmıştır.¹³ Şenlikler boyunca her kesimden davetlinin ihtiyaçlarına cevap olacak etkinlik sahaları oluşturulmuştur. Osmanlı kültürünün folklorik unsurları her fırsatta sergilenmiştir.¹⁴ Orta oyunu, halay, müzikli dans gösterileri, güreş ve diğer spor karşılaşmaları şenliklerde sergilenen folklorik unsurlar olarak yer almıştır.

⁹ Metin And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000. s. 88-89.

¹⁰ And **a.g.e.**, s.59.

¹¹ "...1582 Şenliğinde dört eğitilmiş aslan, bir zürafa, biri büyük biri küçük iki fil ile çeşitli hayvanlar gösteriler yapmıştır. Fillerden biri küçük olanı ayağını indirip kaldırarak dans etmiş sonrada eğilip halka selam vermiştir. Zürafa ise düğünün yapıldığı meydana ve sokak aralarında gezdiriliyor, başını evlerin pencerelerinden içeriye sokuyordu..." And, **a.g.e.**, s.157-158.

¹² Oktay Berber, "Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10, Isparta, 2009, s. 6-7.

¹³ And, **a.g.e.**, s.58-59.

¹⁴ Şeref Boyraz, "Surnâme-i Hümayun'da Folklorik Unsurlar", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994, s.52-53.

Davetliler için hazırlanan yemekler ve içecekler düğünlerde önemli bir masraf kolunu oluşturmuştur. Sûr-ı hümâyunların ilkinden son sûr-ı hümâyûna kadar tamamında davetlilere yemekler verilmiş, bilumum içecekler sunulmuştur.¹⁵ Ziyafet sonrasında müzik eşliğinde kahve, çubuk ve buhur ikramı yapılmıştır. Bu ziyafetler sırasında ciddi harcamalar yapılmıştır. Düğüne davet edilen hemen herkesin karnın doyurulması ve ardından keyif verici içeceklerin ikramı adet haline gelmiştir.¹⁶ Bu durum mutfak masraflarının artmasına ve düğünlerin maliyetli olmasına neden olmuştur.¹⁷

Şenliklerde verilen ziyafetlerin önemli bölümlerinden birisini ise yemekten sonra verilen keyif verici içecekler ve çalınan musiki oluşturmuştur. Yemeğin ardından dinlenmeye çekilen davetlilere çeşitli meyvelerden yapılan şerbetler sunulmuştur. İçkinin haram olması nedeniyle ziyafetlerde sarhoş edici içeceklerin içilmesine izin verilmemiştir. İlk sur-ı hümayunlardan itibaren davetlilere çeşitli tatlılar, şerbetler, kahve ve çubuk ikramının yapıldığını surnâmelerde belirtilmiştir. Ziyafetin bir nevi ikinci kısmını oluşturan şerbet, kahve ve çubuk ikramının yapıldığı vakitlerde musiki erbabları tarafından şarkılar çalınmış, rakkas gurupları tarafından dans gösterileri sunulmuştur. 15. yüzyıldan başlayarak 17. yüzyılın sonuna kadar ney, ud, kanun, tanbur, santur, kemençe, çöğür, kopuz, daire, zurna, nakkare, zil, üç telli çalgılardan bulgarî, nefir, davul, kös, rebab, mizmar, ıklık, piyşe, nüzhe, mûsikâr gibi müzik aletleri musikinin önemli enstrümanları olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren ise batı tarzı enstrümanlar kullanılmaya başlanmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise musiki alanında batı tarzı çalgıların kullanımı iyice yaygınlaşmıştır.¹⁸

Düğünler sırasında nikâh, nişan, kına gecesi, cihaz alayı gibi törenler sırasında hediyeleşmeler olurdu. Özellikle kınaya gelen kadınlar, kocalarının mevkiine ve rütbesine uygun hediyeler getirirlerdi. Bu hediyeler değerine göre

¹⁵ Günay Kut, “Şehzade Cihangir ve Bayezid’in Sünnet Düğünlerindeki Yemekler Üzerine”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.V, Ankara, 1987. s.231-233.; Ayrıca bkz. Kut, **a.g.e.**, s. 233.

¹⁶ Seyyid Vehbi'nin Sultan III. Ahmed'in oğulları için kurduğu sünnet düğünü için yaptırdığı hazırlıklar düğünlerde verilen ziyafetlere önem verildiğini gösteren bir örnek niteliğindedir. Bkz. Seyyid Vehbi, **Surnâme; III. Ahmed'in Oğullarının Sünnet Düğünü**, Haz.: Reşad Ekrem Koçu, İstanbul, 1939. s.8-9.

¹⁷ Baykal, “Osmanlı'da Törenler”, s. 92.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı”, **Bellekten**, XLI/161, Ankara, 1977, s.80-81.; Ayrıca bkz. And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, s.183-184.

isimlendirilir ve câriye baha, âvize bahâ, saat bahâ adıyla para olarak sunulurdu. Düğünün arûs alayı ile tamamlanmasının ertesi günü yine sultan ve damat paşa tarafından devlet adamlarına hediyelerin bulunduğu bohçalar gönderilirdi.¹⁹ Böylece hem sultan düğünlerinde hem de şehzade sünnetlerinde gerçekleştirilen hediyeleşme oldukça önemli yekûnlar meydana getirmiştir. Düğün için getirilen hediyeler mali açıdan bakıldığında saraya katkı sağlamıştır.²⁰ Fakat kıymetli sanat ürünleri olduğu için birçoğu kayıt altına alınmış ve saklanmıştır. Bu günkü Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve sergilenen eserlerin birçoğu padişahlara hediye olarak sunulmuştur.

Sur-ı hümayûnlar; diğer saray törenleri ve eğlenceleri gibi toplumsal kaynaşmayı sağlayan, devletin güç ve kudretini ortaya koyan, kardeşlik duygularını güçlendiren, hasımlar arasındaki kavgaları sonlandıran bir özelliğe sahip olmuştur. Şenliklerin yapıldığı günlerde padişah tarafından verilen emirler hafif suçlardan hapiste yatanlar af edilmiş, fakirlere yardımlar yapılmıştır. Toplumsal huzurun sağlanması hedeflenmiştir. Yenilgilerin ve doğal afetlerin açtığı yıkımların izleri silinmeye çalışılmıştır.

Şenlikler sırasında yapılan gösteriler, orta oyunları, donanmadan atılan havai fişekler, şehrin kandiller ve meşalelerle aydınlatılması, caddelerin çeşitli resimlerle süslenmesi, hediyeleşme, ziyafet geleneğinin devam ettirilmesi gibi kültür öğeleri küçük farklılıklar göstermesine rağmen varlıklarını sürdürmüştür. Sûr-ı hümayunlar bu yönleriyle kültür aktarımı görevini üstlenmiştir. Surnâmelerden edindiğimiz bilgiler ve minyatürlerin aktardıkları, bizlere Osmanlı Devleti'nin zengin bir kültür inşa ettiğini ve uzun asırlarda oluşan kültürün yaşatma gayreti içerisinde olduğunu göstermiştir.

¹⁹ Alıkcı, "XVII. Yüzyılda Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", s.198.

²⁰ And, a.g.e., s.56.

B. 1836 SÛR-I HÛMÂYUNU'NUN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

B.1. TOPLUMSAL BARIŞA KATKILARI

Osmanlı topraklarında toplumsal bütünlüğü tehdit eden menfi ulusçuluk akımı, devleti idare edenlerin dikkatinden kaçmamıştır. Kısa süre içerisinde ulusçuluk akımına karşı Osmanlı milleti oluşturma düşüncesi ortaya çıkmıştır.²¹ Sultan II. Mahmud'un, Osmanlı mülkündeki tebaasının huzur ve güven içerisinde yaşamasını hedefleyen politikalar gütmeye çalışmıştır.

Sultan II. Mahmud hem yurt içinde hem de uluslararası arenada devletin güç ve kudretini göstermek istemiştir. Ayrıca toplum üzerinde tesiri olan kişileri düğüne davet ederek bizatihi devlete güven duyulması gerektiğini gözler önüne sermeye çalışmıştır. Yabancı sefirlere devletin ayakta olduğunu, toplumun birlik içinde kardeşçe yaşadığını göstermeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Mihrimah Sultan'ın düğününe yabancı sefirlerle birlikte gayrimüslim tebaanın dini liderleri de davet edilmiştir. Sünnet düğünü sırasında obalara gayrimüslim esnaf teşkilatları da davet edilmiştir. Rum, Ermeni, Katolik ve Yahudi okullarının öğrencileri ve talebelerinin sünnet düğünüdeki geçitte yer almalarına izin verilmiş hatta öğrencilere ve hocalarına hediyeler verilmiştir.²² Toplumsal birlik ve bütünlük açısından önemli adımlar olan bu gelişmeler ilerleyen yıllarda ilan edilecek olan Tanzimat Fermanı'nın alt yapısının oluşturulduğunu göstermiştir.

Sultan II. Mahmud dönemi köklü ıslahatların yapıldığı bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır. Hemen her alanda yapılan ıslahatların halkın tamamını memnun etmemiş olması muhtemeldir. Siyasi, askeri, idari ve adli alanda yapılan ıslahatlar devletin dağılmaktan kurtulmasına yönelik olmuştur. Bununla birlikte uzun yıllar ellerinde tutukları gücü kaybetmek istemeyen çıkar çevrelerinin bundan rahatsızlık duymaları ve padişah ve nihayetle devlete karşı küsmesi ve kin beslemesi de toplumsal birlik ve bütünlük açısından olumsuzluklar doğurmuştur. Yeniçeri

²¹ Selim Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)*, İstanbul, Doğan Kitap, 2014, s.58-59.

²² BOA., HAT., 1421/58083.

Ocağı'nın kaldırılması ve Bektaşî olanların kovuşturmaya uğraması, yeni bir ordunun kurulmuş olması, medreselerin yanında batı tarzı eğitim yapan kurumların açılması, kız ve erkeklerin İstanbul'da ilköğretimi karma olarak okuması, nazırlıkların kurulması, yurt dışına öğrencilerin gönderilmesi, devlet memurluğu görevlerine getirilebilmek için Müslüman olma şartının hafifletilmesi gibi ıslahatların toplum tarafından anlaşılması ve kabulü uzun bir süreç gerektirmiştir. Yapılan yeniliklerin toplumun tamamını memnun etmediğinde insanlarda oluşan huzursuzluğun giderilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmelerin içerisinde yapılmasına karar verilen 1836 Sur-ı Hümâyûnu siyasi alanda oluşan gergin ortamın yumuşatılmasına olanak sağlamıştır. Maddi sorunlarla boğuşan İstanbul esnafı için bir can simidi görevi görmüştür. Halkın morali yükseltilmiş ve devlete olan güven tazelenmiştir. Osmanlı toplumu içerisinde ırk ve din ayrımı yapılmaksızın "Osmanlı Milleti" fikrinin oluşması yönünde önemli adımlar atılmıştır denilebilir.

1836 Sûr-ı hümâyununun tertibi, siyasi, askeri ve mali sorunların yaşandığı, milliyetçilik fikrinin devletin bekasını tehdit etmeye başladığı bir dönemde kardeşlik bağlarını güçlendirmeye, birlik ve beraberliği sağlamaya yönelik bir hamle olarak düşünülebilir.

B.2. 1836 ŞENLİĞİNDE YER ALAN KÜLTÜREL ÖĞELER

1836 Sûr-ı Hümâyunu, 19. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı kültür öğelerinin sergilendiği bir alan olmuştur. Şenlikler boyunca kültür öğeleri sergilenmiş, dostluk ve kardeşliğin pekişmesini sağlayıcı etkinlikler tertiplenmiştir.

Mihrimah Sultan'ın evlenmesine karar verilmesinin arından başlayan nikâh, nişan ve düğün evrelerinin tamamında İslami kaidelere uygun olarak hareket edilmiş ve geleneklere uyulmuş ve adetler yerine getirilmiştir. Törenler boyunca kaidelere

hassasiyetle uyulmuştur. Nikâh ve nişan alaylarına katılanlara hediyeler sunulmuş, eğlenceler tertip edilmiştir.²³

Düğün boyunca Gümüşsuyu mahallinde Asakir-i Mansure-i Muhammediye taburları düzen almıştır. Devletin güvencesi olan ordu, tertip ve düzeniyle misafirlere ve özellikle yabancı elçilere gösterilmesi hedeflenmiştir.

Düğün boyuca çeşitli oyunlar sergilenmiştir. Özellikle canbaz gösterileri misafirlerin ve halkın ilgisini çekmiştir. Türk, İran ve Avusturyalı canbazların hemen her akşam sergiledikleri gösteriler heyecanla izlenmiştir. Tüfenkhane’de canbazlar için kurulan çadırın yanına kavak ağacı dikilmiş ve ip gerilmiştir.²⁴ Yerden 70 zira yüksekliğe ve 175 zira uzunluğa ulaşan gerilmiş ip üzerinde Canbazbaşı Ahmed Ağa gösteriler yapmaya başlamıştır. Ahmed Ağa’nın kavak ağaçları üzerine gerili ipin bir ucundan diğer ucuna kadar yürümesiyle başlayan gösterileri, diğer canbazların ip üzerinde sıçrayarak ayakları açık halde ipin üzerine düştüğü gösteriler takip etmiştir.²⁵ Pertav adı verilen bu hareketin ardından salıncaklı ecel beşiği adı verilen bir aletin içerisine girilerek hayranlık uyandıran gösterilere devam edilmiştir.²⁶

Canbaz gösterileri gösteriyi yapan canbaz grupları arasında bir nevi rekabete dönüşmüştür. Yapılan gösterilerin bir adım daha ilerisine gidebilmek amacıyla kıyasıya mücadele verilmiştir. Bu durum seyredenler için heyecan dolu anların yaşanmasına neden olmuştur. Ahmed Ağa’nın gösterilerini müteakiben sahne alan İran canbazı ip üzerinde bir koyun kurban ederek gösterinin çitasını yükseltmiştir. Bu durum karşısında bir koyun bulduran Ahmed Ağa, kasap kıyafetleri giyip tekrar ip üzerine çıkmış ve halat aracılığıyla yerdeki bir koyunu ipin üzerine çekmiştir. İpin bir ucundan öbür ucuna kadar koyunu omzunda taşıdıktan sonra orada kesip derisini yüzmüştür. Bir yüzdüğü koyundan bir parça et aldıktan sonra koyunu aşağıda bulunan yardımcılara atmıştır. Kısa bir süre sonra başhademesi elinde mangal olduğu halde ip üzerinde yürüyerek Ahmed Ağa’nın yanına gelmiştir. İki birlikte ip üzerinde mangalda eti pişirmişlerdir. Sonra bir bir iple mangalı aşağıya saldırdıktan

²³ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr.9b -10b.

²⁴ Helmuth Von Moltke, **Moltke’nin Türkiye Mektupları**, Çev. Hayrullah Örs, İstanbul, Remzi Kitabevi,1969, s. 46.

²⁵ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr.48a-48b.

²⁶ Lebib Efendi, **a.g.e.**, vr. 22b-23a.; Ayrıca bkz. And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, s.147.; Aktaş, “II.Mahmud’un Kızı Mihrimah Sultan ’ın Sûr-ı Hümâyûnu”, s. 35.

sonra yardımcıları tarafından içinde su ve salata konularak hazırlanan tepsiyi yukarıya çekmiştir. Ahmed Ağa, baş hademesiyle birlikte hazırladıkları etleri afiyetle yemişlerdir.²⁷ Canbaz gösterileri benzeri oyunlarla düğün süresince seyircileri etkileyerek devam etmiştir.

Sur-u hümayunun etkileyici gösterilerinden birini de top atışları ve havai fişek gösterileri oluşturmuştur. Tophane Sahili'ne demirleşmiş donanmadan akşamları top ve havai fişek atışları yapılmıştır. Donanmadan ve sahildeki kayıklardan atılan havai fişekler ve maytaplar ışık cümbüşleri oluşturmuş, hem düğün alanın semasını hem de boğazı rengârenk ışıklarla aydınlatmıştır. Lebib Efendi, fişek ve maytap gösterileri neticesinde ortaya çıkan manzarayı “yıldızları kıskandıracak, mehtabı utancından doğamayacak” hale getirdiğini belirtmiştir.²⁸

Sûr-ı hümayunda kukla gösterileri, orta oyunu, mahalle baskını oyunu, derzi oyunu, çeşme oyunu, timarhane oyunu, berber oyunu, yazıcı oyunu gibi çeşitli oyunlar oynanmış ve bir nevi tiyatro gösterileri sergilenmiştir.²⁹ Özellikle kale oyununda asker kıyafeti giymiş oyuncular düşman kalesini ele geçirmek için mücadele vererek seyredenleri heyecanlandırıcı rollerini sergilemişlerdir. Oyunların sergilenmesinde Ali Ağa Kolu ve Zuhûrî kolu başı çekmiş davetlilerin ve halkın eğlenmeleri için emek harcamışlardır. Yine ziyafetlerden sonra musiki eşliğinde rakkas takımları ellerinde çarpârelerle oyunlar sergilemişlerdir.³⁰ Hızır Surnâmesi'nde gösteriler şu şekilde ifade edilmiştir;

Hokkabazlıkla perdenbâzlık oldu ol kadar
Akla sığmaz kimse anı edemez vaz-ı senâ
Ortaoyunu Çeşme oyunla diğer baçizeler
Eylediler cümle etfâli serâser dilresâ³¹

²⁷ Lebib Efendi, **Surnâme-i Lebib**, vr. 56a-57a.

²⁸ **A.g.e.**, vr.34b-35b.

²⁹ Aktaş, “II. Mahmud’un Kızı Mihrimah Sultan’ın Sûr-ı Hümayûnu”, s. 36.

³⁰ Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s. 48. Ayrıca bkz. And, **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, s. 222-224.

³¹ Hızır Efendi, **Hızır Surnâmesi**, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi, nu: 6122, b.no: 69,70.

Mihrimah Sultan'ın düğünün akabinde Şehzade Abdülmecid ve Şehzade Abdülaziz efendilerin sünnet düğünlerinin icrası sırasında da şenliklere devam edilmiştir. Balıkpazarı Kapısı'ndan başlayarak Sadabat'a kadar Haliç kıyısındaki cadde ve sokaklar kandillerle süslenmiştir. Kâğıthane, Sütluce ve Eyüp muhitindeki konaklar süslenmiş, düğünün yapıldığı Sadabat deresinin etrafında obalar kurulmuş, davetlilere ziyafetler verilmiştir. Sünnet olan çocukların ve misafirlerin eğlenmeleri amacıyla çeşitli oyunlar oynanmış, canbaz gösterileri düzenlenmiştir.. Havai fişek gösterileri ve esnaf alayları tertip edilerek düğün alanı şenlendirilmiştir. Sultan II. Mahmud kızı ve oğulları için tertiplettiği sur-ı hümayunun ihtişam içerisinde gerçekleşmesi için hiçbir masraftan kaçınmamıştır.³²

Şehrin süslenmesine, kandiller ve meşalelerle aydınlatılmasına, davetlilerin dinlenecekleri çadırların kurulmasına, ışık gösterilerine, topla selamlamaya ve ziyafetlerin sunulmasına sur-ı hümayunların genelinde rastlanmıştır. Canbaz gösterileri ve tiyatral oyunlar hem davetlilerin hem de halkın ilgi ve alakasını çekmiştir. 1836 Sûr-ı Hümâyûnu geleneklerin ve adetlerin yerine getirilmesi açısından benzerlikler göstermiştir. Bununla birlikte gayrimüslim okullarının öğrencilerin ve hocalarının düğüne davet edilmesi yine gayrimüslim esnafın obalarda misafir edilmesi ve ihsanlarda bulunulması gibi uygulamalara ilk kez rastlanılmıştır. Bu uygulamanın devrin siyasi gelişmeleriyle meydana gelmiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte Mihrimah Sultan'ın düğüne davet edilen sefirlere masada, sandalyelere oturarak yemek yenilmesine izin verilmesi ve ziyafet sırasında çatal-bıçak takımlarının kullanılması da Saliha Sultan'ın düğünüden sonra ikinci kez gerçekleştirilmiştir.³³ Fakat aynı davetliler sünnet düğüne davet edildiklerinde bu defa yerde ve Osmanlı kültürüne uygun yemek yemişlerdir, masada sandalyede oturarak yemek yenilmesine izin verilmemiş, çatal-bıçak takımları da kullandırılmamıştır.

Surnâme-i Lebîb ve Anonim Surnâme'de Mihrimah Sultan'ın düğüne davet edilen yabancı sefirlerin yemeklerini nasıl yedikleri hakkında bir malumat

³² A.g.e., b.no: 44,45.

³³ Hatice Aynur, Saliha Sultan'ın düğünüü işlediği çalışmasında Sultan II. Mahmud'un yabancı sefirlerin yemeklerini masada ve sandalyelere oturarak yemelerini istediğini belirtmiştir. Bkz. Hatice Aynur, "Sultan Mahmud'un Kızı Saliha Sultan ile Tophane Müşiri Halil Rıfat Paşa'nın Düğün Törenini Anlatan Surnâmeler", Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1988, s.25.

bulunmamakla birlikte sünnet düğününde, Osmanlı usulü ziyafet verilmesinin ve sofraya etrafında yerde oturarak bir kaptan elleriyle yemek yemelerinin onlara enterasan geleceği belirtilmiştir.³⁴ Bu durum Mihrimah Sultan'ın düğününde verilen ziyafetin Avrupa kültürüne uygun olduğu kanısını doğurmuştur. Moltke ve Pordoe'nin ziyafeti tasvir ederken kullandıkları tasvirler de bu kanıyı desteklemiştir. Çünkü her ikisinin de verdiği bilgilerde yerde bir sofradan ve tek kaptan yemek yenilmesiyle ilgili bilgi verilmezken, sofraya getirilen bronz tepsilerden, porselen tabaklardan, gümüş takımlardan bahsedilmiştir.³⁵ Sultan II. Mahmud'un sünnet düğününde özellikle Osmanlı usulü yemek yenilmesini istemesi bir nevi kültür öğelerinin yaşatılmasını ve tanıtımını önemseydiğini göstermiştir.

1836 Sûr-ı Hümâyunu'nda daha önceki sur-ı hümayunlarda sıklıkla görülen nahıl işlerine rastlanmamıştır. Şehir süslemeleri çeşitli resimler ve maketler kullanılarak yapılmıştır. Nahıl âdetinin devam ettiğine dair düğünü anlatan *Surnâme-i Lebîb*, *Hızır Surnâmesi* ve *Anonim Surnâme*'nin hiçbir yerinde bilgi verilmemiştir. Düğün hakkında bilgi veren arşiv vesikaları, *Lütfi Efendi Tarihi*'nde, *Takvim-i Vekayi*'de, Mss Pordoe ve Moltke'nin yazdıklarında nahıllarla ilgili bilgiler yer almamıştır. Fakat üç surnâmede ve düğünden bahseden diğer kaynaklarda canbaz gösterileri, havai fişek gösterileri, orta oyunları ve ziyafetler hakkında çok sayıda bilgi yer almıştır.

Bir taraftan Batı tarzı köklü ıslahatların yapılması, Avrupa nizamına uygun ordunun kurulması diğer taraftan yüz yılı geçen bir sürede yapılmamış köklü bir gelenek olan sur-ı hümayunun tertibi, Sultan II. Mahmud'un yönünü batıya çevirmesine rağmen Osmanlı kültürünü de devam ettirmek istediğinin kanıtını oluşturmuştur.

³⁴ Arslan, **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler**, s.34.

³⁵ Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, s. 46.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminin başından itibaren törenlere ve şenliklere önem verilmiştir. Tarihi süreç içerisinde devletin gücünün ve kudretinin sergilendiği şenliklerin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel sebep ve sonuçları olmuştur. Bu şenliklerin en önemlilerinden birisini sur-ı hümayunlar oluşturmuştur. Hanım sultanların evlenmeleri ve şehzadelerin sünnet düğünlerini ifade eden sur-ı hümayunların ihtişamlı bir şekilde kutlanmasına önem verilmiş, hiçbir masraftan kaçınılmamıştır. İhtişam içerisinde yapılan şenlikler Avrupalı seyyahların eserlerine konu olmuştur.

Sûr-ı hümayunların tertibinde siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve kültürel faktörler etkili olmuştur. Osmanlı kuruluş döneminde padişah veya şehzadelerin komşu beylik ve devletlerin prensesleriyle yaptıkları evliliklerin siyasi amaçları olmuştur. Aynı şekilde padişah kızları Müslüman devletlerin hanedanlarıyla siyasi amaçlı evlendirilmişlerdir. Bazı dönemlerde ise şehzadeler için kurulan sünnet düğünlerine Müslüman ve Gayri Müslim devletlerin hükümdarları davet edilmiş, elçileri ziyafetlerde ağırlandı. Böylelikle devletin gücü dost ve düşman devletlere gösterilmek istenmiştir.

Sûr-ı hümayunlar, devletin zayıfladığı dönemlerde de yapılmaya devam edilmiştir. Kaybedilen savaşların olumsuz etkilerini azaltmak, yangın, deprem gibi doğal afetler ile salgın hastalıkların halkı üzerinde oluşturduğu menfi havayı bertaraf etmek için de sur-ı hümayunlar tertip edilmiştir. Kaybedilen savaşların oluşturduğu mali kayıplar, toprak sisteminin bozulması, ticaret gelirlerinin düşmesi, üretim ve tüketim dengesinin bozulması gibi durumların ülke ekonomisini zora soktuğu dönemlerde padişahların emriyle sur-ı hümayunlar tertiplenmiş ve şenlikler ve eğlenceler düzenlenmiştir. Şenlikler için yapılan harcamalar şehirde ekonomik canlanmaya katkı sağlamış, esnafın yüzünü güldürmüştür. Düğünlerin icrası sırasında hediyelemelerin olması hem sarayın mali açıklarının kapanmasına hem de padişahın ihsan alan davetlilerin mali zorluklardan bir nebze kurtulmalarına katkı sağlamıştır.

İlk dönem sur-ı hümayunları hakkında arşiv vesikaları, dönemin kronikleri ve anonim tarihler ile yabancı devlet elçilerinin tuttıkları raporlar bilgi vermektedir.

Sûr-ı hümâyunların en büyüklerinden birisi olan 1582 Şenliği'nin ihtişamını gören müverrihlerin gördüklerini anlatma ihtiyacı hissetmeleri yeni bir yazım türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Surnâme adı verilen bu türün içeriğini; padişahların çocuklarının evlenme ve sünnet düğünleri, düğünlerde yapılan şenlikler, eğlenceler, verilen ziyafetler gibi konular oluşturmuştur. Surnâmelerin sur-ı hümâyunlar hakkında verdikleri bilgiler Osmanlı kültür ve medeniyetine merak salan araştırmacılar için önemli bilgiler vermiştir.

Araştırmamızın konusunu oluşturan Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümâyunu Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, mali ve toplumsal sorunların yaşandığı bir dönemi ele almaktadır. Sultan II. Mahmud, devletin buhranlı bir döneminde kızı Mihrimah Sultan ile Bahr-i Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa'nın düğünün yapılmasına karar vermiştir. Miss Pardoe'nin etraflıca anlattığı damat seçiminin neticesinde talihi gülen Mehmed Said Paşa saraya damat olmuştur. Düğün tarihinin müneccimbaşı efendinin verdiği zayıçelere göre belirlenmesinin akabinde düğün alanın tanzim ve tertibi, şehrin süslenmesi, düğüne davet edileceklerin belirlenmesi ve davet tezkirelerinin gönderilmesi gibi birbirini takip eden işlerin neticesinde Sultan II. Mahmud'un kızı Mihrimah düğününü, 11 Muharrem 1252 Çarşamba günü büyük bir ihtişam ile başlanmıştır. İki hafta boyunca büyük şenlikler ve eğlencelerin eşliğinde gerçekleştirilen düğüne çok sayıda devlet adamı, ulema ve meşayıhten efendiler, yabancı ülkelerin sefirleri, taşradan gelen önemli zatlar katılmış ve halkın da iştirakiyle 1720 Şenliği'nden sonraki en büyük sûr-ı hümâyûn icra edilmiştir.

Mihrimah Sultan'ın düğünü bitmesinin akabinde Sultan II. Mahmud'un şehzadeleri Abdülmecid ve Abdülaziz efendilerin Kâğıthane'de, Sadabat Nehri etrafında oluşturulan düğün alanında sünnet düğünlerinin icrasına başlanmıştır. Mihrimah Sultan'ın düğününde görülen ihtişam sünnet düğününde de devam etmiştir. İstanbul ve taşradan çok sayıda vezir, paşa, vali, ulema ve meşayıhten kişiler ile yabancı devletlerin sefirleri sünnet düğününe davet edilmiş ve ziyafetler verilmiştir. Sünnet düğününe Müslüman ve Gayri Müslim talebeler ile hocaları da katılmış ve geçit töreninde bulunmuşlardır. Ayrıca sünnet düğününde dini ayırım yapılmaksızın esnaf kethüdaları obalarda ağırlandı, ziyafetler verilip ihsanlarda bulunulmuştur.

Sultan II. Mahmud'un kızı ve oğulları için tertip ettiği sur-ı hümayun, ilk bakışta çocuklarının mutluluğunu isteyen ve bunu yerine getirmek için uğraş veren bir babanın yaklaşımını göstermektedir. Fakat dönemin siyasi, askeri ve ekonomik olayları dikkate alındığında yapılan sur-ı hümayuna yüklenen anlam değişmektedir. Yaptığımız araştırmanın neticesinde 1836 Sûr-ı Hümâyunun büyük şenliklerle icra edilmesinin sadece padişah çocuklarının mutluluğunun düşünülerek yapılmadığı ortaya çıkmıştır.

Dünyanın büyük devletlerinden biri kabul edilen Osmanlı'nın gücünü koruduğunu göstermek, yaşanan siyasi krizlere rağmen Sultan II. Mahmud'un otoritesinden bir şey kaybetmediğini izaha çalışmak gibi amaçların güdüldüğü iddia edilebilir. Sûr-ı hümâyunun yapılmasından önceki yakın tarihte Osmanlı- Rus savaşının kaybedilmesi, akabinde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması, İşkodra İsyanı'nın patlak vermesi ve nihayetinde Mısır Meselesi'nin uluslararası bir probleme dönüşmesi Osmanlı Devleti'nin saygınlığını zedelemiştir. Avrupa'nın büyük devletleri arasında kabul edilen Osmanlı'nın yaşanan gelişmeler nedeniyle prestij kaybetmiştir. Sultan II. Mahmud ülkesinin içinde bulunduğu buhranlı dönemi hem içeride hem de dışarıda ses getirecek bir sur-ı hümayunla bertaraf etmeyi hedeflemiştir.

Düğüne önemli devlet adamları, halkın üzerinde tesiri olan ulema ve meşayihden kimseler, dost düşman ayrımı yapılmaksızın siyasi ilişki kurulmuş Avrupalı devletlerin hükümdarları davet edilmiştir. Yakın zamanda Sultan II. Mahmud tarafından asi ilan edilen Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile oğlu Adana Valisi İbrahim Paşa ile Osmanlı'ya karşı ayaklanıp bağımsızlığını kazanmış Yunanistan kralının davetliler arasında olması dikkat çekmiştir. Bu ilginç durumların yaşanmasının ardındaki gerçek, sur-ı hümayunun ihtişam içerisinde yapılmasıyla paralellik göstermiştir.

Osmanlı Devleti, sur-ı hümayunun yapıldığı dönemde temelde iki büyük tehditle karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan Fransız İhtilali sonrasında yayılan ulusçuluk akımının azınlıklar üzerindeki tesiri diğer taraftan ise sanayileşmeyi gerçekleştirmiş ve ham madde ve pazar arayışına girmiş Avrupalı büyük devletlerin tehditkâr yayılmacılık politikaları Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmiş ve devletin bekası için tehdit oluşturmuştur. Avrupalı devletlerin ve özellikle Rusya'nın

desteğiyle bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Osmanlı tebaası içerisindeki diğer azınlıklar için örnek teşkil etmiştir. Yine Fransa'nın Cezayir'i sudan bahanelerle işgal etmesi ve Mısır Meselesi'nde desteklediği Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'ya karşı başarılı olması sömürgeci anlayışın Osmanlı için tehdit olduğunu göstermiştir. Yaşanan bu siyasi gelişmelere ek olarak ülke ekonomisinin kötüye gitmesi, yapılan ıslahatların toplumsal alanda huzursuzluklara neden olması, Sultan II. Mahmud'un saltanatına duyulan güvenin zedelenmesine neden olmuştur.

Sultan II. Mahmud 1836'da tertip ettiği sur-ı hümayunla devletin bekası, kendi saltanatının sürekliliği için önemli bir hamle gerçekleştirmiştir. Düğüne davet edilenler arasında efendisine karşı isyan etmiş Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın da olması küskünlüklerin bittiğine bir işaret olması açısından önemli bir hamle olmasına rağmen Mehmet Ali Paşa işlerinin yoğunluğunu ileri sürerek davete katılamayacağını belirtip yerine kıymetli hediyelerle bir vekil göndermiştir. Kendisine bağlı bir valiye dahi söz geçiremeyecek durumda izlenimini silmek ve topraklarının birlik ve beraberlik içinde olduğunu göstermek isteyen II. Mahmud, Mısır valisinin siyasi manevrası karşısında bir şey yapamamış ve vekil gönderilmesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu durum sur-ı hümayunun geçici bir barış havası doğurmasına Mehmet Ali Paşa ile II. Mahmud arasındaki güven ortamını sağlayamamıştır.

Sultan II. Mahmud sur-ı hümayunda bulunan yabancı elçiler için ziyafet verdimiş, ihsanlarda bulunmuştur. Sefirlerin düğüne geldikleri gün yapılan şenlikler ve eğlenceler için yapılan masraflar, ordunun alaylarının birçoğunun tam tekmil sur-ı hümayunun yapıldığı alanda bulunması, bir nevi gövde gösteri haline dönüşmüş ve devletin mali ve askeri alanlarda güçlü olduğu izlenimi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sûr-ı hümayuna katılan ve Osmanlı donanmasıyla birlikte top atışına katılmak isteyen Fransa donanmasına izin verilmemiştir. Yine aynı günlerde imparatorunun tebrik namesini tahammüllere aykırı olarak padişaha sunmak isteyen Avusturya elçisinin isteği reddedilmiştir. Rusya ile siyasi krizin yaşaması ihtimali düşünülerek Sırp Knezine ve Eflak-Boğdan valilerine yazılan davetnamelerde düğüne katılmayı mecburi tutan ifadelerden kaçınılmış, kendilerinin katılmalarının evla olacağı vurgulanmasına rağmen dilerlerse kan bağlarının olduğu bir vekil tayin edebilecekleri belirtilmiştir. Bu durumların ortak bir çatıda birleştirdiğimizde Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerle dostane ilişkilerini sürdürmeye gayret

göstermiştir. Devletlerle olan ilişkilerinin eşitlik prensibine dayandığını göstermeye çalışmıştır. Fransa ve Avusturya'nın isteklerinin reddedilmesinin temelinde verilecek izinlerle bu devletlere imtiyaz sağlandığı algısının oluşmasından çekinilmiştir. Böylelikle denge politikasının temelleri atılmaya başlanmıştır.

Sultan II. Mahmud'un adet olmadığı halde Gayri Müslim tebaanın dini liderlerini, okullarındaki öğrencileri ile hocalarını ve esnaf kethüdalarını sur-ı hümayuna katılmalarına izin vermesi, toplumsal birlik ve bütünlük algısı oluşmasını sağlamaya yönelik bir hamle olmuştur. Ulusçuluk akımının devletin bekasını tehdit etmeye başladığı bir dönemde "Osmanlı Milleti" anlayışıyla milliyetçi ayaklanmaların önü alınmaya çalışılacağı ilk emareleri gösterilmiştir. Tanzimat döneminde devlet politikası haline dönüşecek olan "Osmanlılık" akımının temelleri atılmıştır. Sultan II. Mahmud Osmanlı mülkünde yaşayan tüm tebaasının birlik ve bütünlük içerisinde yaşadığını, huzur ve barış içinde birlikteliklerini devam ettirdiklerini göstererek yabancı devletlerin azınlıklar üzerinden devletin iç işlerine müdahale etme ihtimallerinin önüne set çekmiştir.

Sûr-ı hümayunun siyasi hayata etkileri kadar ekonomik hayata da etkisi olmuştur. Rus savaşının bitmesinin hemen ardından Mısır Valisi ile yapılan savaşların da kaybedilmesi ve uzun süren savaşların doğurduğu mali külfet ülke ekonomisini zora sokmuştur. Bununla birlikte sur-ı hümayundan önce gerçekleştirilen ıslahatlar için yapılan harcamalar hazinede açığın artmasına neden olmuştur. Bu durumların neticesinde artan vergiler esnafın ve halkın maddi zorluklarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Özellikle İstanbul'un halkının yaşadığı mali sorunları huzursuzlukları arttırmıştır. Sultan II. Mahmud mali sorunların halledilememesi halinde yaşanabilecek olumsuzlukların farkında olmaması mümkün değildir. 1836'da sur-ı hümayunun yapılması durumu kötü olan saray hazinesini daha zor şartlara mecbur etmesine rağmen yapılan harcamalar İstanbul esnafını mali yönden rahatlatmıştır. Şehrin süslenmesi, düğün alanlarının tanzim ve tertibi, ziyafetler ve ihsanlar için yapılan harcamalar ekonomiye canlılık getirmiştir. Sûr-ı hümayuna davet edilenlerin getirdikleri hediyeler ile esnaf kethüdalarının padişaha sundukları armağanlar kısa süreli de olsa saray hazinesi için mali açıdan rahatlatma sağlamıştır.

1836 Sûr-ı hümayunu Osmanlı Devleti'nin buhranlı bir döneminde tertip edilmiş ve kısa süreli de olsa siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda rahatlama sağlamıştır. Halkın moral seviyesini yükselten şenlikler, kardeşlik duygularının pekişmesinde, hasımlıkların geçici olarak unutulmasında etkili olmuştur. Düğünler icrasında takip edilen yol, sergilenen gösteriler ve oyunlar Osmanlı Devleti'nin asırlardır süre gelen kültür öğelerinin sergilendiği bir panayıra dönüşmüş ve ortak paydalar oluşması için birleştirici görev üstlenmiştir.

Sultan II. Mahmud'un devletin her alanda sıkıntı yaşadığı bir dönemde kızının evlendirerek, oğullarının sünnet düğünü yaparak sorunlardan çıkış yolu aramış ve netice itibariyle geçici olarak ta olsa siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda birçok sorunun hallini sağlamıştır. Ancak kısa bir süre sonra, Sultan II. Mahmud henüz hayattayken, Osmanlı Devleti Mısır Meselesiyle uğraşmaya yeniden başlamış, devletin bekasını tehdit eden ulusçu ayaklanmalar ve Avrupalı devletlerin yayılmacı siyasetiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu sorunlar Sultan II. Mahmud'un saltanatından sonraki dönemlere kadar uzamıştır. 1836 Sûr-ı Hümayunu, II. Mahmud dönemi siyasi ve ekonomik hayatının bir döneminde rahatlama ve barış ortamı sağlamış, toplumsal birlikteliğe katkı sağlamış fakat tesiri uzun süreli olmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

1-Arşiv Belgeleri:

Defterler ve İradeler

BOA., A.d., nr. 366.

BOA., C.SM., 71/3575.; 159/7965.; 54/2738.; 62/3134.; 773880.; 54/2740.; 3/ 119.

BOA., C.AS., 424/1761.; 424/17609.

BOA., C. BH., 2245.

BOA., D.BŞM. SRH.d., 20608.; 20609.

Hatt-ı Hümayunlar

BOA., HAT., 1597/76; 485/23812; 487/23871; 487/23872; 486/23819; 486/23827; 486/23818; 486/23818-A; 486/23818-B; 486/23818-C.; 486/23818-D.; 485/23814.; 485/23814-A.; 485/23814-B.; 485/23814-D.; 485/23814-E.; 485/23810; 486/23827-A.; 486/23820.; 486/23820-A.; 486/23820-B. 485/23809.; 485/23809-B.; 485/23809-C.; 485/23809-D.; 485/23809-E.; 485/23809-F.; 486/23828-A.; 487/23864.; 487/23866.; 1189/46867.; 950/40835-I.; 47297-G.

2- Kaynaklar:

Ahmed Cevdet Paşa :

Tarih-i Cevdet, C.I-XII, İstanbul, 1302.

Ahmed Lütfi :

Tarih-i Lütfi, C.I-VIII, İstanbul 1302.

Anonim Surnâme:

Sadberk Hanım Müzesi, Y. nr: 626.

ATASOY, Nurhan:

Surnâme-i Hümayun (Düğün Kitabı), İstanbul, Koç Kültür Sanat Yayınları, 1997.

- ATIL, Esin: **Levni ve Surnâme**, İstanbul, Koçbank Yayınları, 1999.
- Hoca Sâdeddin Efendi:
_____ : **Tâcü't Tevârih**, C.I-II, İstanbul 1280.
Tacü't-Tevârih, C.I, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1992.
- _____ : **Tacü't-Tevârih**, C.II, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Hızır Efendi: **Hızır Surnâmesi**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nr: 6122.
- Gelibolulu Mustafa Alî: **Câmi'u'l-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr**, Haz. Ali Öztekin, Ankara, TTK, 1996.
- Mehmed Lebib Efendi: **Surnâme-i Lebib**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. nr: 6097.
- Mehmed Süreyya: **Sicill-i Osmanî**, C.III, Dersaadet, Matbaa-i Amire, 1308.
- MOLTKE, H. Von: **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, Çev. Hayrullah Örs, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1969.
- PARDOE, M. Julia: **18.Yüzyılda İstanbul**, Çev. Bedriye Şanda, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997.
- Şemseddin Sami: **Kamus-ı Türkî**, Dersaadet, Matbaa-i Amire, 1318.

3- Gazeteler:

Takvim-i Vekayi: 26 Za. 1251; 29 Z. 1251; 25 M. 1252; 16 S. 1252; 16 S. 1252.

4. Araştırma ve İnceleme Eserler

- AKTAŞ, Yüksel, Baycar: “II. Mahmud’un Kızı Mihrimah Sultan’ın Sur-ı Hümayûnu”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- ALDERSON, Anthony Dolpin: **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı Yapısı**, Çev. Şefaettin Severcan, İstanbul, İz Yayınları, 1998.
- ALİKILIÇ, Dünder: **İmparatorluk Seramonisi**, Tarih Düşünce Kitapları Yayınları, İstanbul, 2004.
- _____ : “XVII. Yüzyılda Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2002.
- ALTUNDAĞ, Şinasi: **Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı (Mısır Meselesi)**, Ankara, 1988.
- _____ : “Mehmed Ali Paşa”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VII, Ankara, MEB, 1978, s.566-578.
- AND, Metin: **40 Gün 40 Gece Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- _____ : **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
- ARSLAN, Mehmet: **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.1, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008.

- _____ : **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.4-5, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008.
- _____ : **Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, C.8, İstanbul, Sarayburnu Kitaplığı, 2008.
- _____ : “Osmanlı’da bir muhteşem şenlik: Şehzade Sultan Mehmet’in (III Mehmet) Sünnet Düğünü”, **Türkler**, C.XI, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.871-886.
- _____ : “Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikler ve Bu Konuda Yazılan Eserler: Surnâmeler”, **Osmanlı**, C.9, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.169-189.
- ATA, Ramazan: “Mısır Meselesi ve Osmanlı Devleti’nde Paradigma Değişmesi”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.16/2, Elazığ, 2011, s.307-322.
- AYNUR, Hatice: “Sultan Mahmud’un Kızı Saliha Sultan ile Tophane Müşiri Halil Rıfat Paşa’nın Düğün Törenini Anlatan Surnâmeler”, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.
- BAYAT, Ali Haydar: “Kanunî’nin Tertip Ettiği Şenliklerden 1539 Sûr-i Hümayûnu”, **Türk Dünyası Tarihi ve Kültür Dergisi**, S.146, Ankara, 1999, s.54-63.
- BAYKAL, Ebru: “Osmanlı’da Törenler”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.
- BERBER, Oktay: “Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.10, Isparta, 2009, s. Giriş/1-11.
- BEYDİLLİ, Kemal: “Mahmud II ”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, Ankara, 2003, s.352-357.
- _____ : “Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa”,**Osmanlı Devleti Tarihi**,C.I, İstanbul, 1999.
- BOYRAZ, Şeref: “Surnâme-i Hümayun'da Folklorik Unsurlar”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994.
- ÇELİK, Yüksel: **Şeyhü'l Vüzerâ Koca Hüseyin Paşa/ II. Mahmud Devrinin Perde Arkası**, Ankara, TTK, 2013.
- _____ : “Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Babiâli'ye Karşı Tutumu ve 1836'da Kendisi İçin Hazırlanan Suikast Planı” **Türk Kültürü İnceleme Dergisi**, S.20, İstanbul, 2009, s. 90-135.
- DANIŞMEND, İ. Hami: **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1972.
- DERİNGİL, Selim: **İktidarın Sembolleri Ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, İstanbul, Doğan Kitap, 2014.
- ERTUĞ, Zeynep Tarım: “Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, **Osmanlı**, C.9, İstanbul, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.133-142.
- GİZ, Adnan: “Üç Yaşında Evlenen Sultanlar”, **Tarih Dünyası Dergisi**, S.2, İstanbul, Ocak 1950, s.105-108.

- _____ :
“II. Mahmud’un Kızları”, **Tarih Dünyası Dergisi**, S.3, İstanbul, Mayıs 1950, s.316-318.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib:
“Navarin”, **İslam Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, MEB, 1978, s.127-135.
- GÖKTAŞ, Sema:
“XVII. Yüzyıldaki On İki Büyük Şenlik ve Bunlardaki Sanatsal Gösteriler”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.11, Erzurum, 1999, s. 81-99.
- HAMMER, J.Von:
Büyük Osmanlı Tarihi, Çev. Mümin Çevik, Erol Kılıç, C.1-14, İstanbul 1998.
- İNALCIK, Halil:
Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar, Ankara, TTK, 1954.
- _____ :
“Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış”, **Osmanlı**, C.1, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.37-116.
- KARACA, Filiz:
“Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997.
- KARAL, Enver Ziya:
Osmanlı Tarihi, C.V, Ankara, TTK, 1988.
- _____ :
Osmanlı Tarihi, C.VII, Ankara, TTK, 1988.
- _____ :
“Mahmud II ”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, MEB, 1978. s.165-170.
- KARATEKE, Hakan T.:
Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devleti’nin Son Yüz Yılında Merasimler, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.

- KARPAT, Kemal H.: **Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- KAZICI, Ziya: **İslâm Tarihi**, C.XIII, İstanbul, M.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2005.
- _____ : **Anahatları ile İslâm Eğitim Tarihi**, İstanbul, M.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988.
- KORKMAZ, Gülsüm Ezgi: “Surnâmelerde 1582 Şenliği”, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.
- KURAN, Ercüment: **Cezayir’in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827–1847)**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1957.
- KUT, Günay: “Şehzade Cihangir ve Bayezıd’ın Sünnet Düğünlerindeki Yemekler Üzerine”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.V, Ankara, 1987.
- KUTLUOĞLU, M. Hanefi: “Kavalalı Mehmed Ali Paşa”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.25, Ankara, 2002. s.62-65.
- MUTLU, Şamil: **Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Ve II. Mahmud’un Edirne Seyahati; Mehmed Daniş Bey ve Eserleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994.
- NAZIR, Bayram: **Dersaadet’te Ticaret**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2010.
- NUTKU, Özdemir: **IV. Mehmet’in Edirne Şenliği (1675)**, Ankara, TTK, 1972.
- _____ : “II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler”, **VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler**, C.III, Ankara, 1983, s. 1657-1674.

- _____ :
- OCAK, Derya: “XVI. Yüzyılda Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara 2006.
- OLGUN, Tahir: **Şair Nev’i ve Sûriyye Kasidesi**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1937.
- ORTAYLI, İlber: **Osmanlı Sarayında Hayat**, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, 2008.
- ÖNAL, Ahmet: “Şenlikler ve Siyaset: Şehzadelerin Doğum ve Sünnet Şenlikleri”, **Osmanlı Dünyasında Çocuk Olmak**, Editörler: Haşim Şahin, Nurdan Şafak, İstanbul, Dem Yayınları, 2012.
- ÖRENÇ, A. Fuat: “1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması”, **Tarih Dergisi**, S.46, İstanbul, 2009, s. 37-84.
- ÖZBİLGİN, Erol: **Bütün Yönleriyle Osmanlı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- ÖZCAN, Abdülkadir: “II. Mahmud’un Yurt İçi Gezileri”, **Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan**, İstanbul, 1991, s. 361-379.
- ÖZGER, Yunus: “Mısır’ın İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısına Dair II. Abdülhamid’e Sunulan Bir Lahiya”, **History Studies Ortadoğu Özel Sayısı**, Samsun, 2010, s. 305-340.
- ÖZTUNA, Yılmaz: **Bir Darbenin Anatomisi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2000.
- PAKALIN, M. Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.1, İstanbul, MEB, 1983.

- _____ :
- Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.3, İstanbul, MEB, 1983.
- PARMAKASIZOĞLU, İsmet: “Sûr-ı Hümayun”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, İstanbul, MEB, 1961.
- REYHANLI, Tülay: **İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul’da Hayat**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, İstanbul, Güven Yayınevi, 1971.
- Seyyid Vehbi: **Surnâme; Üçüncü Ahmed’in Oğullarının Sünnet Düğünü**, Haz: Reşad Ekrem Koçu, İstanbul, Çığır Kitabevi, 1939.
- SUNAY, Serap: “Tanzimat’ın İlk Saray Düğünü: Sultan II. Mahmud’un Kızı Atiyye Sultan’ın Ahmed Fethi Paşa ile Evlenmesi” **Belleten**, C.LXXVII. S.278, Ankara, TTK, 2013, s. 119-150.
- ŞEHSUVAROĞLU, Y. Haluk: “Atiye Sultan”, **Resimli Tarih Mecmuası**, S.25, İstanbul, 1952, s.1202-1245.
- TEKBAŞ, Serap Irlayıcı: “Surnâme-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitim Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.
- UÇAROL, Rifat: “Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1839’a Kadar Osmanlı İmparatorluğu”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm**

Tarihi, C.XI, İstanbul, Çağ Yaynevi, 1989. s.180-428.

ULUÇAY, M. Çağatay:

Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara, TTK, 1985.

_____:

Haremde Mektuplar I, İstanbul, Vakıf Matbaası, 1956.

_____:

“Beş Yaşında İken Nikâhlanan ve Beşikte Nişanlanan Sultanlar”, **Yeni Tarih Dergisi**, S.1, İstanbul, 1957, s.103-108.

_____:

“Onsekizinci Asırda Yapılan Sultan Düğünlerine Umumi Bir Bakış” **Yeni Tarih Dergisi**, S.1, İstanbul 1957, s. 80-89.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı:

Osmanlı Saray Teşkilatı, Ankara, TTK, 1988.

_____:

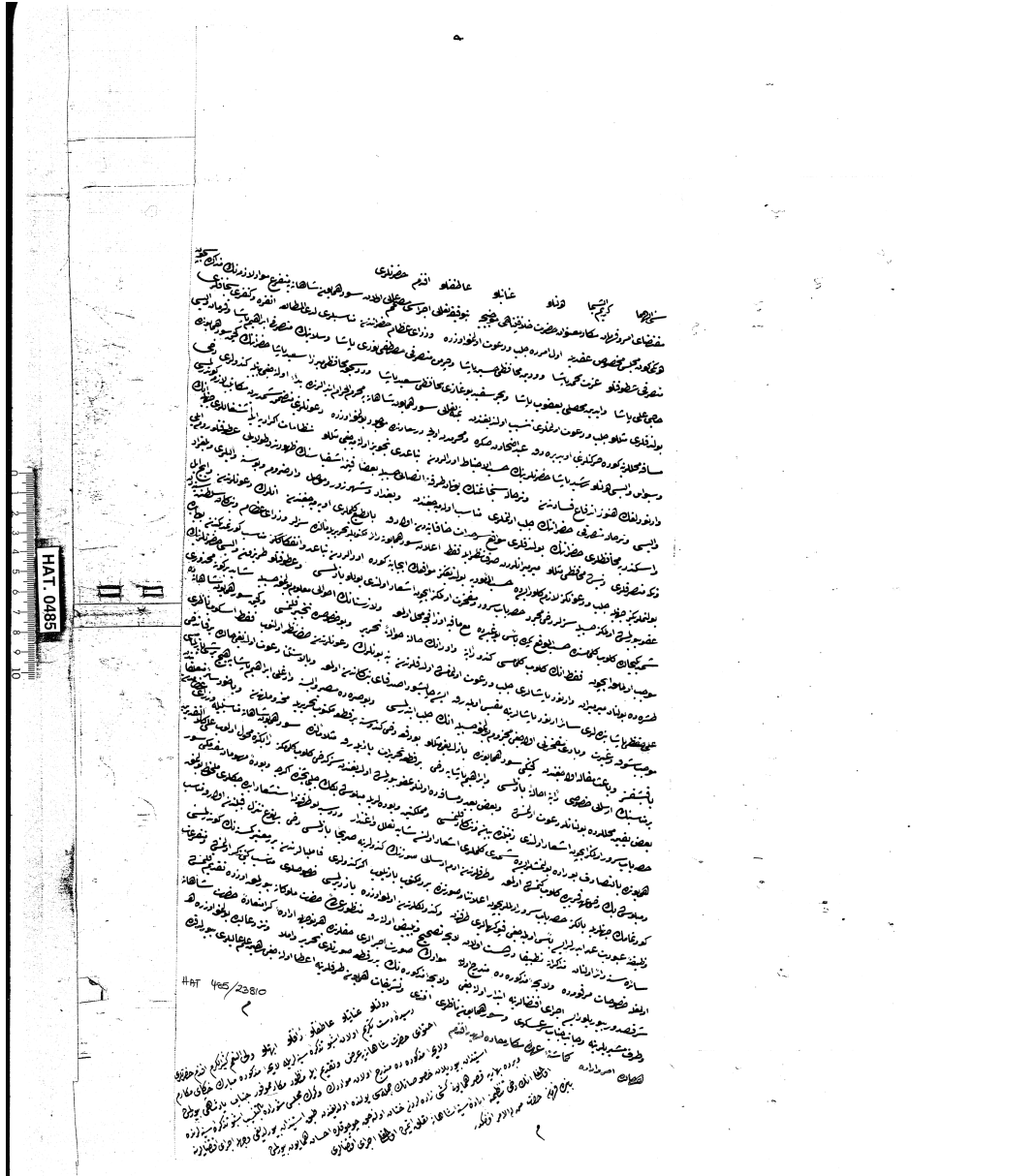
“Osmanlılar Zamanında Saraylarda Müzik Hayatı”, **Belleten**, C.XLI/161, Ankara, TTK, 1977, s.79 - 114.

_____:

“Nahıl ve Nakıl Alayları”, **Belleten**, C.XL, Ankara, TTK, 1976, s. 55-69.

YILDIRIM, Rüveyda Nida:

“ II. Mahmud Dönemi İslahat Hareketleri”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.

Şekil 1: İcrası musammem olan sur-ı hümayunda taşrada bulunan vüzeradan davet edilecek ve edilmeyecekler dair hatt-ı hümayun.
Kaynak: BOA., HAT., 485/23810.

خاندان کبری الشما دولتو عنایت عطفو اقم خطای
 مکتبی سوره بود شاهزده طفا شرف ماوکانه و در وقت حکمرانی جانبی نامده بود ششینی اصدا و تیار اوتیج
 و ایسورده بود و جمیع خاندان ماسه خود کیفیته دانر نام شاهانک تطبیعی و بی مناسب کوروش اول و سوره اقمی
 و بیله برتظم سوره و غیره در نظر عالی حضرت ماوکانه بیولوه اوزده ارسال سوی عطفی قیج ایلد نامده بود
 باقی رسوده شکوه نک سیک و عیاری موافقه اوده بیله طبعی بیولوه اوزده ارسال قلمی بیله
 امضای ملای اتمی شاهان ایلد شیری و اوزری مدرکاسه نموده ماوکانه ایلد تمجب بیولوه اوزده ارسال قلمی بیله
 نکره شادی نتیجه ایلد شیری اقم

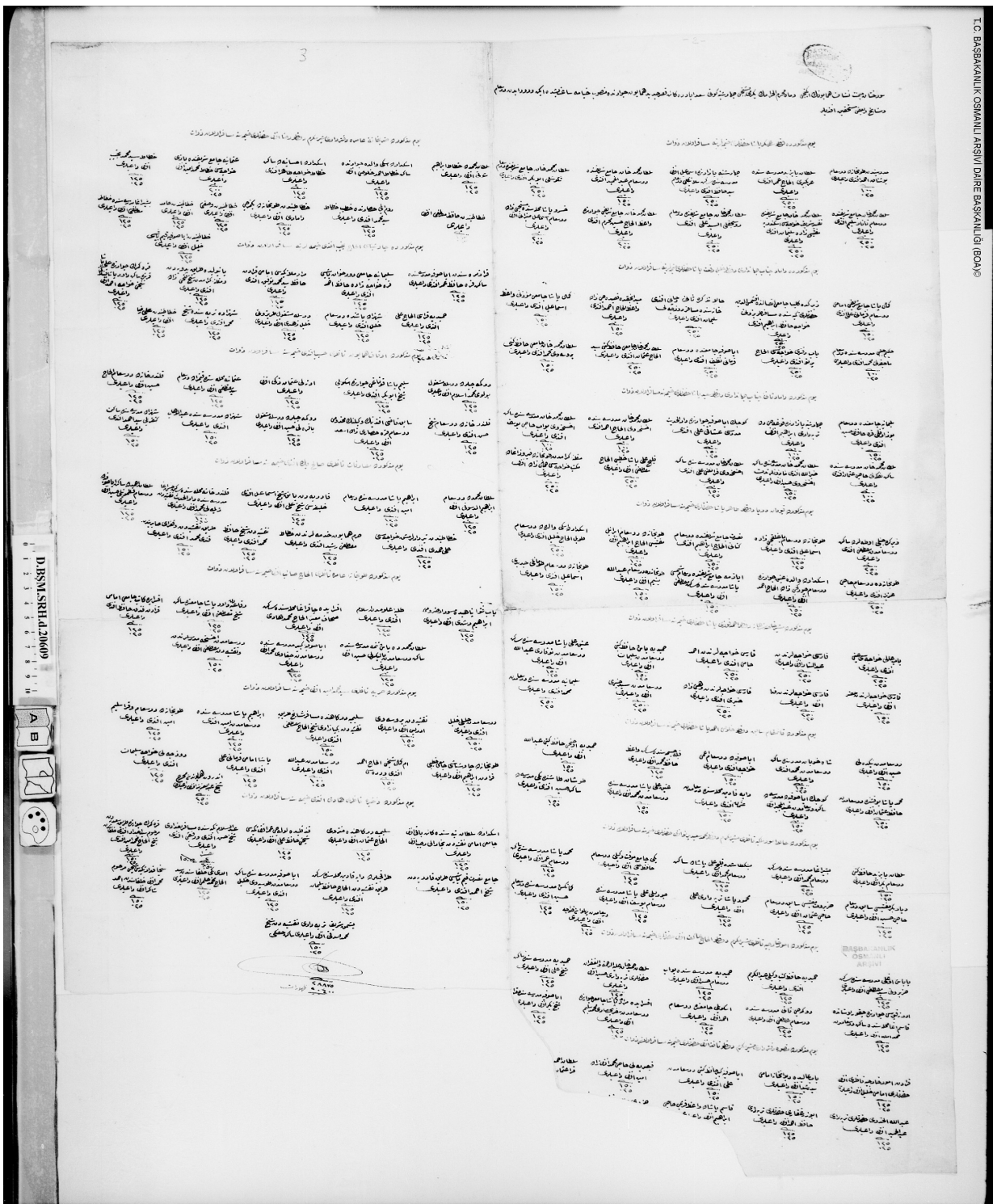
HAT 485/23813

وقتی عنایت ایزد عطفو اقم
 نامه برنی قلم اولد ایلد سوزده و بیله ارسال ایلد
 و بعد خاندان ایلد حضرت ماوکانه عیج و بیله ارسال ایلد
 ششینی بروشی و رسوده شکوه نک سیک و عیاری
 اوزده ارسال ایلد شیری و اوزری مدرکاسه
 نموده ماوکانه ایلد تمجب بیولوه اوزده ارسال قلمی بیله
 امضای ملای اتمی شاهان ایلد شیری و اوزری
 مدرکاسه نموده ماوکانه ایلد تمجب بیولوه اوزده ارسال قلمی بیله

HAT. 0485

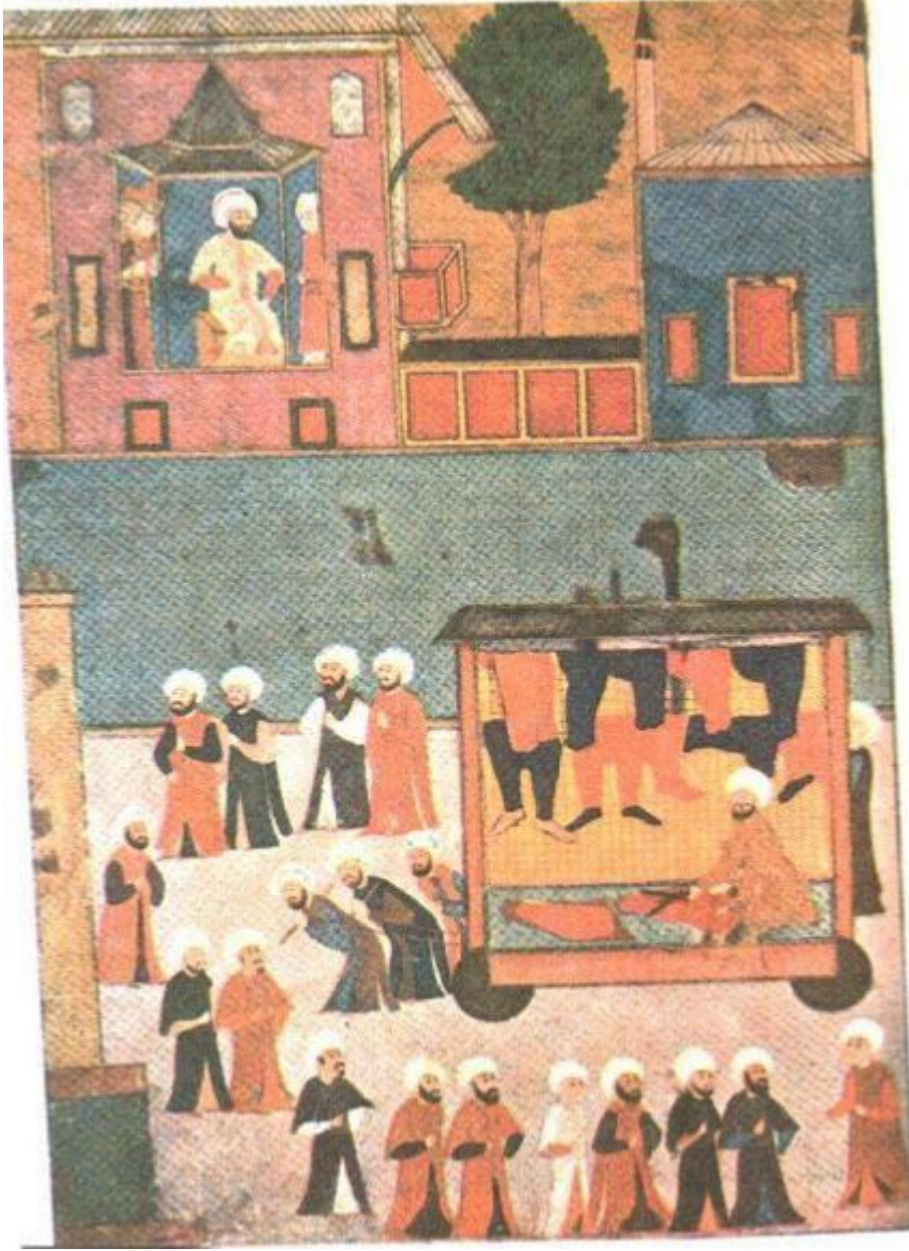
Şekil 2: Sûr-ı hümayun ve cemiyet-i hitan münasebetiyle yabancı devletlerin hükümdarlarına yazılacak name-i hümayun müsveddesinin takdim kılındığına dair hatt-ı Hümayun.

Kaynak: BOA., HAT., 485/23813.

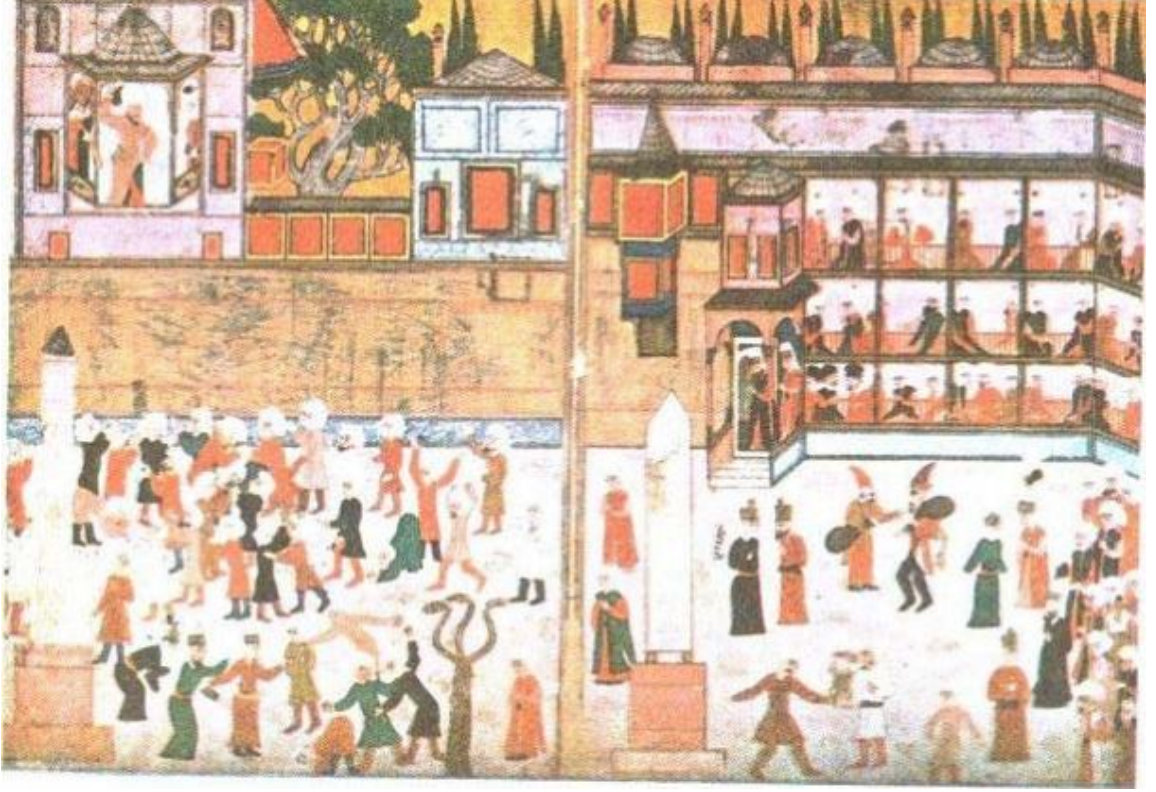
Şekil 3: Sur-1 hitan-1 nişan-1 hümayun Masraf Defteri

Kaynak: BOA., BŞM.SRH.d., 20609.

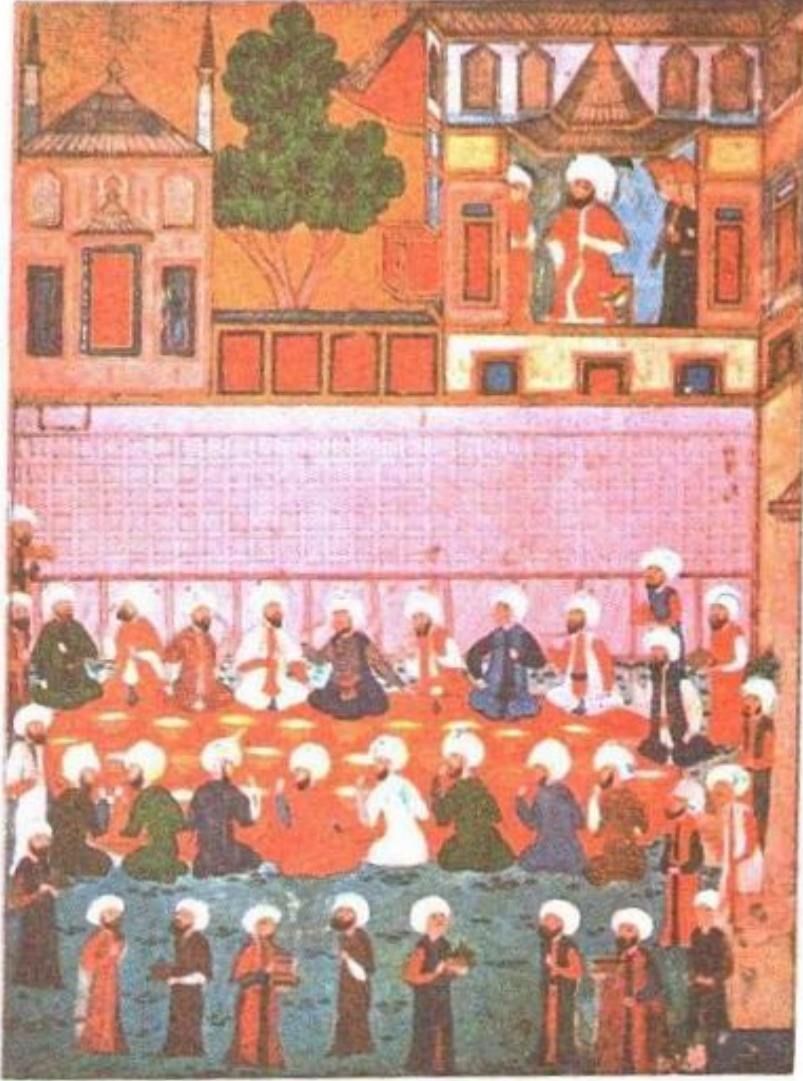
Şekil 4: Sûr-ı Hümâyunlarda Esnaf Alayı Örneği

Kaynak: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi, (Yay. Haz. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1994.

Şekil 5: Sûr-ı Hümâyunlarda Yapılan Şenlik Örneği.

Kaynak: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi, (Yay. Haz. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1994.

Şekil 6: Sûr-ı Hümayunlarda Davetlilere Verilen Ziyafet Örneği.

Kaynak: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi, (Yay. Haz. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1994.